



# equinox

JOURNAL OF ECONOMICS, BUSINESS & POLITICAL STUDIES

**VOLUME VIII**

**ISSUE II**

**e-ISSN: 2687-4695**

<http://dergipark.gov.tr/equinox>



# Journal of Economics, Business & Political Studies

**Volume: VIII, Issue: II**

**e-ISSN: 2687-4695**

A Peer-Reviewed Journal Published Twice A Year

The ethical, scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs to the author.

Research Articles

<http://dergipark.gov.tr/equinox>



### Editors

- Selami Sezgin, *Anadolu University, Eskişehir, Turkey*
- Rukiye Şamcı Karadeniz, *Siirt University, Siirt, Turkey*

### Managing Editors

- Ertuğrul Yıldız, *Siirt University, Siirt, Turkey*

### Language Editors

- Ertuğrul Yıldız, *Siirt University, Siirt, Turkey*

### Editorial Board

- Chi Keung Marco LAU (Northumbria University)
- Deniz Sevinç (University of Birmingham)
- Fatih Deyneli (Pamukkale University)
- Francesca Spigarelli (Università degli Studi di Macerata)
- Frankie Chau (Durham University)
- Hilmi Çoban (Ankara Hacı Bayram Veli University)
- Hugo Gaggiotti (University of the West of England)
- Manuela Tvaronaviciene (Vilnius Gediminas Technical University)
- Etem Hakan Ergeç (İstanbul Medeniyet University)
- Mehmet Şengür (Eskişehir Osmangazi University)
- Mohammed Nurul Alam (Canadian University of Dubai)
- Nidžara Osmanagic Bedenik (University of Zagreb)
- Qing Guo (United International College, Beijing Normal University-Hong Kong Baptist University)
- Seyfi Yıldız (Kırıkkale University)
- Steve Yang (United International College, Beijing Normal University-Hong Kong Baptist University)



### List of Referees (Volume: VIII)

- Arif Güller Siirt University
- Burak Çamurdan Siirt University
- Çağdaş Zarplı Bilecik Şeyh Edebali University
- Ersin Nail Sağdıç Kütahya Dumlupınar University
- Etem Hakan Ergeç İstanbul Medeniyet University
- Fatih Deyneli Pamukkale University
- Kemaleddin Eryeşil Şırnak University
- Mehmet Şengür Eskisehir Osmangazi University
- Mesut Soyalm Siirt University
- Muhyettin Erdemli Siirt University
- Nazlı Keyifli Gümüşhane University
- Ömer Faruk Tekin Selçuk University
- Recep Tekeli Aydın Adnan Menderes University
- Seyfettin Erdoğan İstanbul Medeniyet University
- Süreyya Ece Şırnak University
- Şennur Sezgin Eskisehir Osmangazi University
- Şerif Canbay Düzce University
- Tuba Koç Çankırı Karatekin University
- Yasin Acar Bilecik Şeyh Eebali University
- Yasin Taşpınar Selçuk University
- Yunus Baydaş Siirt University
- Zehra Sevim Adıgüzel Siirt University

**We gratefully acknowledge the referees who kindly helped us to review the articles published in Volume 8 (1)(2), in 2021 of the Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies.**



## Abstracting & Indexing

- Acarindeks
- ASOS INDEX
- COSMOS IF
- DRJI
- ESJI
- Journal Factor
- J-Gate
- Google Scholar
- International Scientific Indexing
- İdealonline Veri Tabanı
- ROAD
- SOBIAD





## Contents

### Research Articles

- Youth's View on Gender Based Glass Ceiling & Glass Cliff Phenomenon** **134-155**  
*Süreyya Ece*
- Evaluating the Social, Psychological and Political Impacts of Pandemics in Turkey And The World in The Context of COVID-19** **156-174**  
*Fatma Betül Korkmaz*
- The Place of The Law in Providing Global Environment Peace** **175-197**  
*Şafak Kaypak & Ahmet Gündüz*
- Assessment of Zakat Economies as one of the Basic Dynamics of Islamic Economics in the Context of Fintech Management Information Systems** **198-221**  
İslam Ekonomisinin Temel Dinamiklerinden Zekât Ekonomisinin Finansal Bilgi Sistemleri Bağlamında Değerlendirilmesi  
*Ahmet Efe*
- The Effect of Real Effective Exchange Rate on Imports and Exports: The Case of The Fragile Five** **222-242**  
Reel Efektif Döviz Kurunun İthalat ve İhracat Üzerindeki Etkisi: Kırılgan Beşli Örneği  
*Burak Uğur*
- The Effect of Health Indicators on Economic Growth: Evidence From E7 Countries** **243-255**  
Sağlık Göstergelerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: E7 Ülkelerinden Kanıtlar  
*Ayşe Eryer & Tuğba Konuk*
- The Impact of Food Inflation on Poverty in Turkey** **256-273**  
Türkiye'de Gıda Enflasyonunun Yoksulluk Üzerindeki Etkisi  
*Başak Sezgin Kiroğlu & Şennur Sezgin*



## Youth's View on Gender Based Glass Ceiling & Glass Cliff Phenomenon\*

**Süreyya Ece**

[sureyyaece@yahoo.com](mailto:sureyyaece@yahoo.com)

Şırnak University

[orcid.org/0000-0002-2110-8091](http://orcid.org/0000-0002-2110-8091)

**JEL Code:** J83, M12, M19

**Received:** 19.05.2021

**Revised:** 21.06.2021

**Accepted:** 06.07.2021

**Available Online:** 23.09.2021

### To cite this document

Ece, S. (2021). Youth's View on Gender Based Glass Ceiling & Glass Cliff Phenomenon. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (2), 134-155. doi:10.48064/equinox.937836

### Abstract

Gender perception, which is effective in social life, is also exists in working life. Glass ceiling syndrome and glass cliff phenomenon in working life are the result of gender-based roles in society. In this study, it was aimed to determine whether gender perception has a role on university students' view toward working life and whether this perception differs to gender. The data was collected from the students studying of a university. T-Test was applied to determine the effect of the participants' gender on their thoughts on glass ceiling barriers. Chi-Square analysis was performed in order to determine the effect of the relationship between the glass cliff phenomenon and gender. According to the T-Test results, the averages of male and female participants in terms of multiple roles, women's personal preferences and perceptions, professional distinction and stereotype dimensions were significantly different. In general, there was no glass cliff phenomenon on students' perspectives. However, there was a significant relationship between gender and responses to the glass cliff phenomenon. This study is important in terms of gaining information about how gender injustice in society affects the views of university students who will have an effect in the future business life and how their gender plays a role in these views.

**Keywords:** gender discrimination, gender roles, stereotype

---

\* The abstract of this study was presented at the International Congress of Economic and Administrative Sciences held at Şırnak University on May 2-4, 2019.

## 1. Introduction

The smallest unit of a society is family. The structure of the families also shapes the structure of the society. So discrimination between girls and boys in the family has reflected to the society. In the societies where families that do not value girls are the majority, women are treated as second-class citizens because of their gender. As a result, women fall behind men socio-economically. Today, an increasing number of women are trying to get into business life in order to improve their socio-economic status by standing against gender discrimination. However, since they are women, they may encounter various obstacles in take part the business life, and women who overcome these obstacles and go into business life, this time they have to struggle with various problems in business life. These problems which is come to fore are conceptualized as glass ceiling and glass cliff (Hymowitz & Schellhardt, 1986 from Eagly & Carli, 2007; Macarie & Moldovan, 2012).

In this study, the glass ceiling syndrome and glass cliff phenomenon that women encounter in business life are discussed. It has been tried to determine which dimension of glass ceiling syndrome is seen as an obstacle to the promotion of women and the differences in opinion on this issue in terms of male and female participants. In addition, by determining which of the female and male executive candidates deemed suitable as a manager in cases where the performance of a company is increasing or declining, it is tried to determine whether there is a glass cliff phenomenon for the participants. Therefore, it is thought that this study will contribute to the literature in terms of revealing how the individuals who will take part in future business life are affected by today's sexist views.

## 2. Women in Working Life

Women have been subjected to discrimination in almost all societies regardless of the level of development. The reasons causing this discrimination may be different. There are three mechanisms that address the emergence point of discrimination. These mechanisms are Stereotype Theory, Attribution Theory, and Equality Theory (Macarie & Moldovan, 2012). According to the Stereotype Theory, women have empathic, intuitive, affiliated, non-competitive features. These features also prevent them from taking part or rising in certain professions. Attribution Theory is comparing the success of an individual with the expectation of the manager and explaining the reason for this success. According to the theory, if a female employee shows the performance that the manager expects or more than this performance, the performance is based on the external factors such as luck rather than the woman's skills or hard work. When she performs below expectations, this failure is interpreted that the woman is not skilled in this regard. Whereas, when a male employee performs above the expectations of the managers, this



performance is attributed to the skills and hard work of the male employee. If the performance of the male employee below expectations, then this case is based on external factors such as bad luck. Another mechanism that addresses the source of discrimination is the Theory of Equality. In this theory, a comparison is made between the inputs and outputs of individuals and an assessment is made accordingly. According to this theory, it is perceived that female managers do not spend much time for their duties compared to men, they do not make much effort and male managers are more prepared for their duties. As a result of this evaluation, even if the performance of the male and female managers are the same, the male manager is more appreciated (Macarie & Moldovan, 2012).

Discrimination refers to providing individuals less reward or convenience than they legitimately deserved. Discriminatory practices are the exposure of individuals to different treatment on the basis of discrimination. Women who want to take part in working life face two types of discrimination: access discrimination and treatment discrimination (Levitin et.al, 1971). Access discrimination implies that women cannot enter certain professions. In case of access discrimination, women who want to work are excluded from some professions such as civil engineering and security services due to their gender. Women may experience difficulties in entering these professions because of the widespread belief that these professions are male-specific professions. According to The World Bank data more than 2.7 billion women worldwide are prohibited from doing the same job as men. Among the 189 countries' economies, 104 have made legal regulations that prevent women from working in certain jobs. In the 18 of them, men were given the right to legally prevent their spouse from working (World Bank Group, 2018).

Treatment discrimination refers to the second-class citizen treatment faced by a woman working in a job. In treatment discrimination, female employees may encounter some career obstacles in the workplace. Even though sometimes female employees are successful, they cannot benefit from opportunities, resources and awards given to male employees (Terborg & Ilgen, 1975).

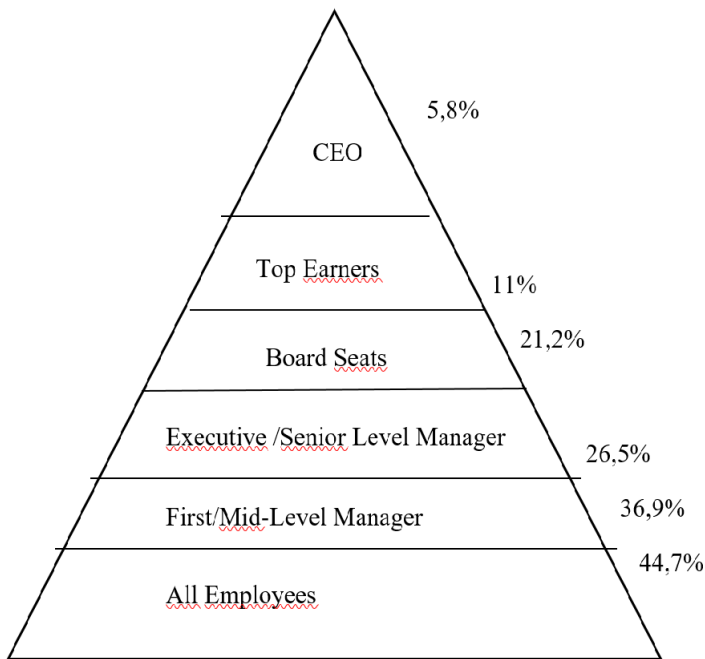
In a study conducted in a firm in America, only 8% of women stated that they faced discrimination in the workplace, although 97% faced discriminatory practices. According to the results of this study, it can be said that sexist culture in the workplace affects the perception of exposure to discrimination. In other words, if a sexist culture is dominant in a workplace, all female employees in that workplace are subject to discrimination. Female employees who are close only to senior executives may experience less discrimination than other female employees. In such workplaces, a female employee may think that she is not being discriminated because she compares herself with other female workers (Levitin et al., 1971).

Some statistics on the female workforce can be summarized as follows (www.unstats.un.org):

- In 2015, 75% of men and 50% of women joined the workforce worldwide.

- It is determined that women work mostly in education, health, social services and home care services.
  - Considering all the paid and unpaid (home, family-related) jobs, it turns out that women work more than men. While the average daily working time of women in developing countries is 7 hours 9 minutes, working time of men are 6 hours 16 minutes. In developed countries, women work an average of 6 hours and 45 minutes, while men work 6 hours and 12 minutes.
- As of January 2020, the proportion of women in various positions in companies listed on the S&P 500 List is shown in the figure below:

**Figure 1: Women in S&P 500 Companies**



Source: [www.catalyst.org](http://www.catalyst.org)

When looked at the positions of women employees in the companies in the S&P 500 list, it is seen that the proportion of women decreases as up towards the top level positions (see Figure 1). While 45% of the total employees of these companies are women, 37% of the primary / middle level managers; 27% of senior executives and 21% of board members are women. 11% of the top winners in these companies are women. Finally, only 6% of those who work as CEOs in these companies are women.

Some assumptions arising from stereotypical prejudices about the situation of women in the workplace are (Owen & Todor, 1993):

- Women see their families' needs above their jobs. Especially women married and having children want to devote more time to their children, so they lose time and attention to their jobs.

- Since women generally do not have economic responsibilities, they work for additional income. For this reason, they do not have enough motivation and necessary power to promotion in working life.

- Since women are emotional, they need to get different feedback from male employees. Therefore, they receive negative feedback personally, not professionally.

- Women are very emotional and lack aggressiveness. Therefore, they are not suitable for senior management positions.

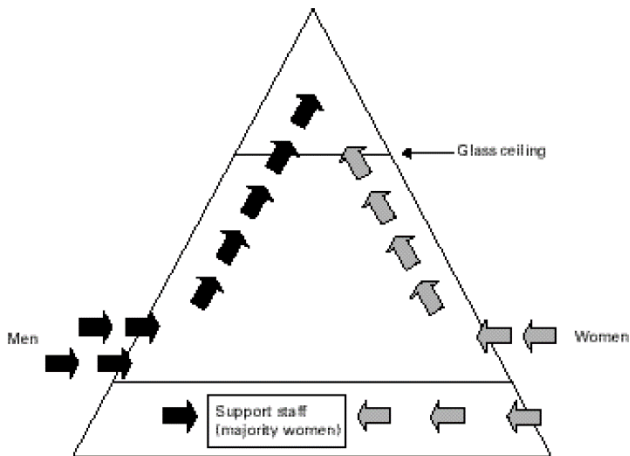
Women may be less represented in some professions than men, and a possible cause of this condition is glass ceiling syndrome. In the next section, the conceptual definition of glass ceiling syndrome is explained and the factors that cause this situation are examined.

### **2.1. Glass Ceiling Syndrome**

The concept of glass ceiling was first introduced in 1986 in an article written by two journalists in the Wall Street Journal. In the article, it has been suggested that even women who gradually ascend in a workplace strikes an invisible obstacle before reaching the executive position, and this invisible obstacle is expressed as a glass ceiling (Hymowitz & Schellhardt, 1986 from Eagly ve Carli, 2007).

Glass ceiling is the invisible obstacle that women face when they attempt to reach top positions in their institution (Kolade & Kehinde, 2013). In general, the glass ceiling based on prejudice and sexist approaches is an obstacle that invisible and difficult to overcome in the workplace, and it has been suggested that it have a limiting effect on women's promotion in the institution they work for (İpçioğlu, Eğilmez, & Şen, 2018). Lockwood (2004) stated that the existence of a glass ceiling can be mentioned also in an environment where individuals from a certain race or ethnic minority face obstacles to their empowerment. The figure below shows a glass ceiling in a workplace:

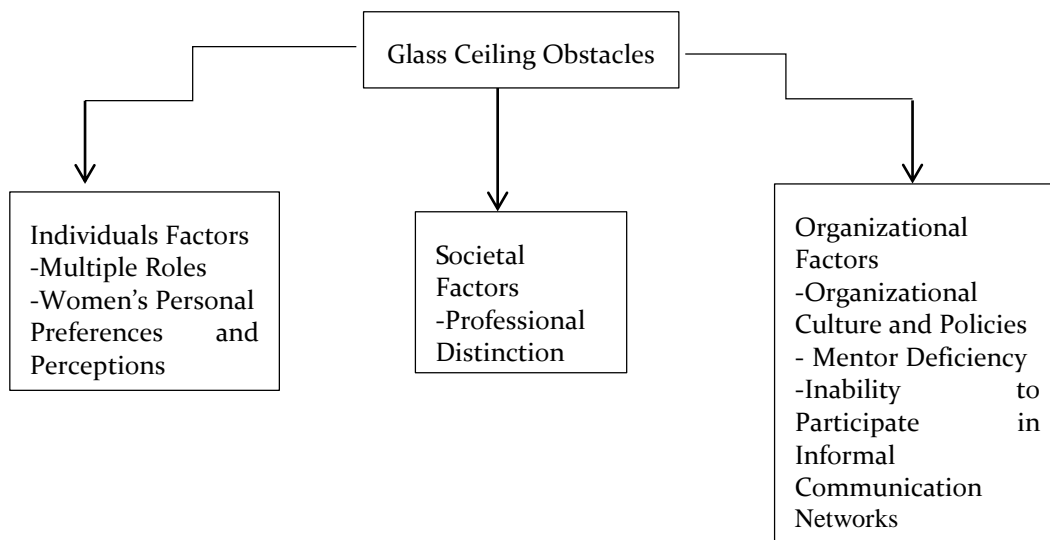
**Figure 2: Glass Ceiling**



**Source:** Wirth, 2001

As can be seen in Figure 2, while male employees can ascend to the top positions in an institution, female employees cannot ascend beyond a fixed level. There is a glass ceiling consisting of various obstacles to prevent women employees from advancing. Glass ceiling barriers are classified as follows:

**Figure 3. Classification of Glass Ceiling Barriers**



**Source:** Karaca, 2007

According to Karaca (2007), glass ceiling barriers can be examined in three classes as individual, societal and organizational factors (see Figure 3). In the section below, these factors are explained in detail.

### **2.1.1. Individual Factors**

Individual factors are arising from self-prevention of the female employee. Fear of a female employee not being able to accomplish the task assigned to her, lack of self-confidence, etc. are the obstacles that the woman creates in her own mind (İpçioğlu et al., 2018). Especially female employees with a passive personality do not make an effort to become a senior manager because they think that they cannot be successful in management duties (Aşık, 2014). Multiple roles and women's personal preferences and perceptions can be evaluated within the scope of individual factors.

Multiple roles refer to the responsibilities of female employees outside of the workplace. Most of the female employees take various obligations not only in the workplace but in their family. For this reason, they can be reluctant to promote to senior management positions that require great responsibilities in the workplace. Multiple roles can be explained by the Sensitive Base Theory. According to this theory, it has been argued that the commitment of married women to their spouses and children creates a sensitivity towards their home and it has been suggested that this situation causes women to be reluctant to work in managerial positions, which requires much responsibility (Küçük et al., 2018). It has been stated that women's attitudes and behaviors toward work changed after getting married and having children (Çaha et al., 2016). According to Tahtalıoğlu (2016), it is an obstacle that women do not choose the way to actively participate in business life by overcoming these roles given to them by the society. In a study conducted in Antalya, it was observed that when the role conflict of women managers increased, their perception of glass ceiling also increased (Anafarta, Sarvan, and Yapıcı, 2008).

Another individual glass ceiling barrier is women's personal preferences and perceptions. Women's personal preferences and perceptions are the barriers created by female employees themselves. Female employees prefer team work more than male employees. Therefore, they do not ascend in business (Er & Adıgüzel, 2015). It has been suggested that female employees produce ideas as good as male employees, but since the ideas presented within the team are conveyed to senior executives by male employees, these ideas are generally thought to belong to the male employees (Rajan, 2002).

It is claimed that women with emotional, passive, moderate and collaborative characteristics cannot ascend to the top managerial positions due to the belief that management is a difficult task and only men with a harsh temperament can do this task (Erdirençelebi & Karakuş, 2018). In a study, 42% of the individuals working at the executive level stated that the glass ceiling

syndrome was caused by the individual's lack of self-confidence (İpçioğlu, Eğilmez, & Şen, 2018). In another study, participants claimed that women's own perspectives were seen obstacles to their ascending in business life (İnandı et al., 2009). A study conducted in America showed that the desire of male students to be in the top management is higher than that of female students (Powell & Butterfield, 2003).

### **2.1.2. Social and Family Factors**

Gender roles are among the factors that affect the promotion of women in business life. Gender roles refer to the roles imposed on women and men by the society and the expectations of the society from women and men. Therefore, it can be said that societal gender roles give an idea about what kind of a masculine or feminine culture dominates in a society (Çaha et al, 2016).

The cultural characteristics of a society affect the role sharing by gender. In masculine societies, men are given the role of earning money and supporting the family economically, while women are given the task of maintaining order and care within the family. In feminine societies, there is no role distribution by gender. Men and women have the same responsibilities both in the family and in working life (Özçelik, 2017).

Professional distinction and stereotypes can be evaluated within the scope of social and family factors. In professional distinction, professions are divided into two as male and female professions. It is difficult for women to enter the professions which is considered as men profession. On the other hand women who manage to enter these professions, have more difficulty in promoting than those accepted as a female profession. As a matter of fact, in a study conducted in the United States, the rate of women in the top management is 45% in the professions that are considered specific to women, while the rate of women in the top management is 29% in the professions that are considered specific to men (Smith & Monaghan, 2013).

Another of the social and family factors are stereotypes. A stereotype is to make a judgment about an individual based on his/her gender, belief, ethnicity etc. It has been suggested that gender-based role stereotypes create the biggest obstacle to women's integration with science and business. In societies dominated by gender-based role stereotypes, men have more independent and more competitive characteristics than women; women are considered to be more sensitive and gentle, and it is believed that men will perform higher-level tasks in science and business world better than women (Terborg & Ilgen, 1975). In a study in America, 61% of female managers stated that developing a men's style is critical to their career development (Ragins, Townsend, and Mattis, 1998). A study in Antalya showed that as the stereotypes increased, the perception of glass ceiling increased (Anafarta et al., 2008).

### 2.1.3. Organizational Factors

Organizational culture and policies, lack of mentor and inability to participate in informal communication networks are among organizational factors. Organizational culture is a phenomenon that includes all of the symbols, ceremonies and mythologies that transfer the core values, norms, beliefs, etc. of an organization created by the senior manager to the employees (Özçelik, 2017). It has been claimed that the organizational culture dominating an institution plays a role in supporting or reducing the formation of glass ceiling in the institution as it shapes attitudes toward female employees (Öğüt, 2006). Many organizations adopt a “male oriented” management style where direct and aggressive behavior is the norm. However, when women adopt this style, they are often labeled as boss and offensive, while men using the same behavior are labeled as leaders. Limited tolerance to diversity in an institution can be turned into an exclusionary environment for women (Dimovski, Skerlavaj, & Man, 2010) . As a result of a research conducted with women working healthcare field in Istanbul, it has been determined that it is difficult for women to become top managers, especially in organizational cultures where a male-dominated management structure exists (Hoşgör, Hoşgör, & Memiş, 2016). Another study in Ankara showed that male managers mostly in banks operating in the public sector while female managers are mostly employed in banks operating in the private sector (Arıkan, 2003).

Other of the organizational factors, mentoring is that an experienced employee in a corporation establishes a planned and regular communication with an inexperienced employee to ensure his/her personal and professional development within the institution (Özçelik, 2017). However, in some institutions, female employees cannot find mentors because there are no female managers to mentor women, and male managers do not want to mentor women for some reasons (to protect male domination at upper levels, gossip, etc.) (Aşık, 2014). 18% of those who participated in a study conducted in Bilecik province stated that mentor deficiency caused glass ceiling syndrome (İpçioğlu et al., 2018). In a study in Antalya, it was observed that the perception of glass ceilings was higher when women did not receive mentor support (Anafarta et al., 2008).

Finally, another glass ceiling barrier is the inability of women employees to participate in informal communication networks within the institution. Female employees cannot fully access the informal networks that male employees use to improve their business relationships in the workplace, and women are usually excluded from these networks due to the nature of these activities or the perception that these are “male activities” (eg football). Therefore, these networks contribute to gender barriers in the workplace (Lockwood, 2004). In a study conducted in the USA, 56% of female managers stated that they believe that the networks established within the institution are important for career development (Ragins et al., 1998).

When the studies on glass ceiling syndrome are evaluated in general, no study has been found to determine whether gender has an effect on glass ceiling barriers. For this reason, the following research questions have been formed in order to determine whether there is a gender difference in the perception of glass ceiling barriers:

*Research Question 1:* Is gender effective in perceiving multiple roles as a barrier to women's ascending in business life?

*Research Question 2:* Is gender effective in perceiving women's personal preferences and perceptions as a barrier to women's ascending in business life?

*Research Question 3:* Is gender effective in perceiving organizational culture and policies as a barrier to women's ascending in business life?

*Research Question 4:* Is gender effective in perceiving inability to participate in informal communication networks as a barrier to women's ascending in business life?

*Research Question 5:* Is gender effective in perceiving lack of mentor as a barrier to women's ascending in business life?

*Research Question 6:* Is gender effective in perceiving professional distinction as a barrier to women's ascending in business life?

*Research Question 7:* Is gender effective in perceiving stereotypes as a barrier to women's ascending in business life?

## **2.2. Glass Cliff**

Another phenomenon faced by women as a result of gender discrimination in company is the glass cliff. The phenomenon of glass cliff refers to the appointment of female employees as managers to the tasks with a high risk of failure in the company. The glass cliff has been evaluated as an observed or invisible phenomenon (Ryan et al., 2016). Glass cliff has also been defined as pressures and opportunities that allow an employee to ascend to the top levels within an organization (Macarie & Moldovan, 2012). The reason for the realization of the glass cliff phenomenon is that the failure encountered is attributed to the woman manager appointed to that position (Yıldız, Alhas, Sakal, & Yıldız, 2016). The glass cliff is symbolized as follows in the Figure 4.

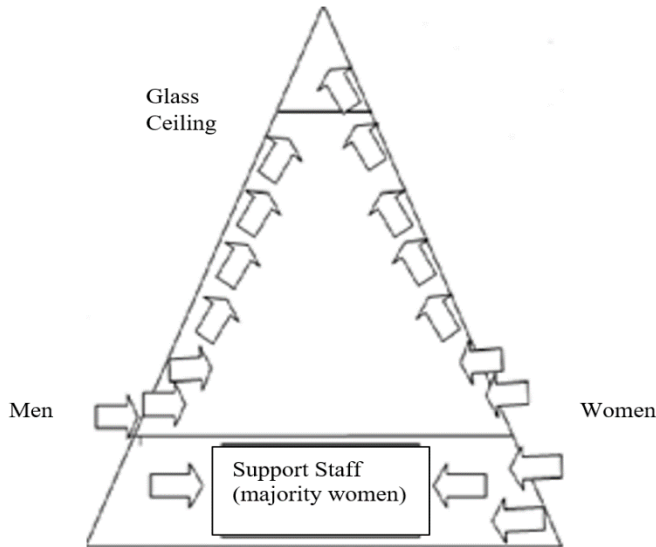
As it is seen in the figure 4, male employees do not promote to the senior management position while female employees promoted to this position. Because the task is either a challenging task or because of the conditions of the institution, it is a task that has a high risk of failure at that moment. In both cases, male employees don't want to take responsibility of this task. Senior officials also tend to assign such missions that are likely to fail to female employees.

Choice tendency, stereotypes, strategic need for organizational change and women's preferences are factors that underpin the emergence of the glass cliff phenomenon (Ryan et al., 2016).



In the choice tendency, senior male executives are tending to assign female employees as managers during crisis periods in the business; in cases where the performance of the business is good, they tend to assign the male employee as a manager.

**Figure 4: Glass Cliff**



*Source: Yildız et al., 2016*

In stereotypes, senior executives see female employees as sincerer, emotional and friendly; male employees are more competitive, authoritative and self-confident. Due to these stereotypes, female managers are considered more appropriate than male managers in the crisis situations in the firm.

Since innovation is strategically necessary in organizational change, innovation is perceived as a risk, and in such cases, women employees are appointed as managers.

Finally, in the women preferences factor, women can be willing to work in risky positions. They think they can prove themselves by accomplishing a challenging task.

In a company where exist glass cliff, while male employees do not ascend beyond the glass ceiling, female employees take the tasks beyond the glass ceiling. These tasks are not preferred by male employees as they are perceived as a high risk of failure. On the other hand, female employees thinking that they will turn the crisis into an opportunity, may be more willing to take risky tasks compared to male employees.

In a study conducted in the UK, it was found that individuals think female manager candidates have better leadership qualities than male manager candidates, when seen the business performance was poor (Haslam & Ryan, 2008). General Motors was appointed Mary Barra as the executive director,

three weeks after 1.6 million cars withdrew from the market as a result of a breakdown in the vehicles produced. A female manager named Marissa Mayer appointed as the head of the online search engine Yahoo when its performance has deteriorated. When Xerox was about to go bankrupt, a woman named Anne Mulcahy was appointed to the head of the firm (Ryan et al., 2016).

However, in a study conducted with university students in the UK, it was determined that the gender of the participant did not affect the selection of candidates according to business performance (Haslam & Ryan, 2008). Similarly, in a study conducted by Acar (2015) with METU students, the phenomenon of glass cliff was not found.

On the light of these theoretical and empirical studies, following hypothesis was established:

H: Manager candidate preferences of individuals vary according to the performance of the business.

In addition to the hypothesis, the following research question has been tried to be answered:

*Research Question 8: Is the gender of the individuals effective in the selection of managers?*

### **3. Research Study**

There are examples that even women working in international companies in developed countries face glass ceiling syndrome and glass cliff. This situation is thought to originate from the sexist culture in the society. It takes time for the culture that is common in a society to change. Therefore, it was decided to conduct this study with university students in order to determine whether the sexist culture aforementioned would be effective in the next generation. It is thought that determining the opinions of the young people who will take part in the the future business life will reveal the possibility of these problems to continue in the future.

#### **3.1. Research Method and Sampling**

Within the scope of the research, a questionnaire form consisting of two parts was prepared. In the first part, a 38-item scale consisting of seven dimensions developed by Karaca (2007) was used to measure the glass ceiling syndrome. Multiple role dimension consists of five items; women's personal preferences and perceptions dimension consists of seven items; organizational culture and policies dimension consist of eight items; informal communication networks dimension consists of three items; mentoring dimension consists of two items; The professional distinction dimension consists of six items and finally the stereotype dimension consists of seven items. For each statement, respondents were offered "strongly disagree", "disagree", "indecisive", "agree"

and “strongly disagree”. Scores ranging from ‘1’ to ‘5’ were made for each answer, and the high score indicates that there is a high perception in terms of the that dimension. It was tried to be determined which the obstacle considered to the advance of female employees the most by calculating the average of the responses given on the glass ceiling scale. T-Test was applied in order to determine whether the gender of the participants has an impact on this issue.

In the second part of the questionnaire form, two scenarios were created to determine the glass cliff phenomenon. In the first case, it is stated that a manager will be appointed to the top of the firm which has financial difficulties. In the second case, it is stated that a manager will be appointed to the top of the firm which has made profit and its performance has increased gradually. Participants were asked to choose a male or female candidate as manager for both case. It is planned that the participants' preference for the manager candidate will reveal whether there is a glass cliff phenomenon from their perspectives. Univariate Chi-Square analysis was used whether there is a significant difference between the answers. In order to determine the effect of the gender of the participants on the given answers, two-variable Chi-Square analysis (Crosstabs) was performed.

The research sample consists of students studying at Şırnak University. The data needed was collected by applying the prepared questionnaire face to face with the participants. It was determined that 130 of questionnaire forms were appropriate for analysis. 35% of the sample is male and 65% is female. The average age of the sample is 22. As a result of the factor analysis on the glass ceiling syndrome scale, it was found that the load values of the items were between 40% and 69% and explained 51% of the total variance.

### 3.2. Findings

Descriptive statistics for the glass ceiling syndrome are given in the Table 1.

**Table 1: Descriptive Statistics**

Dimensions	Cronbach's Alpha	M	SD
1. Multiple Roles	%69	2,38	1,09
2. Personal Preference and Perception	%76	1,95	0,84
3. Organization Culture and Policies	%71	3,06	0,82
4. Informal Communication	%44	3,04	0,85
5. Mentoring	%13	3,28	0,86
6. Professional Distinction	%58	3,61	1,06
7. Stereotype	%77	2,32	0,92

Cronbach's Alpha= Reliability Coefficient; M=Mean; SD= Standart Deviation

When the data in Table 1 are examined, it is seen that the reliability of the dimensions forming the glass ceiling barriers is between 13% and 77%. The reliability of mentoring and informal communication dimensions was found to be quite low (13%; 44% respectively). Having 2 expressions in mentoring dimension and 3 in informal communication dimension is thought to be effective on this result. Therefore, it was decided to use also the mentioned dimensions in the T-Test.

**Table 2: The Results of the T-Test**

Multiple Roles						
Gender	N	M	SD	df	t	p
Female	85	2.06	.93	128	5.142	.000
Male	45	3.00	1.10			
Personal Preference and Perception						
Gender	N	M	SD	df	t	p
Female	85	1.66	.58	61.041	5.160	.000
Male	45	2.48	.98			
Organization Culture and Policies						
Gender	N	M	SD	df	t	p
Female	85	3.15	.81	128	-1.710	.090
Male	45	2.89	.83			
Informal Communication						
Gender	N	M	SD	df	t	p
Female	85	3.00	.80	128	.571	.569
Male	45	3.09	.94			
Mentoring						
Gender	N	M	SD	df	t	p
Female	85	3.29	.94	128	-.169	.866
Male	45	3.26	.69			
Professional Distinction						
Gender	N	M	SD	df	t	p
Female	85	3.62	1.14	128	-.033	.974
Male	45	3.61	.91			
Stereotype						
Gender	N	M	SD	df	t	p
Female	85	2.13	.88	128	3.523	.001
Male	45	2.70	.88			

Independent Sample T-Test was applied to determine whether the average of the dimensions of the glass ceiling barriers in respect of the female and male participants differed. The results are shown in the Table 2. According to the T test results, the averages of male and female participants in terms of multiple roles, women's personal preferences and perceptions, professional distinction and stereotype dimensions were significantly different (see Table II). The results showed that men have higher average in all four dimensions. In other

words, men think that multiple roles, women's personal preferences and perceptions, professional distinction and stereotype are more common obstacles than women think.

With these results, the research questions formed within the scope of the study were answered as follows:

The answer of the *Research Question 1*: "Gender has an effect on perceiving of multiple roles as a barrier in the ascending of women in business life. Men perceive multiple roles as a greater barrier than women perceive".

The answer of The *Research Question 2*: "Gender has an effect on perceiving women's personal preferences and perceptions as a barrier in the ascending of women in business life. Men perceive women's personal preferences and perceptions as a greater barrier than women perceive."

The answer of The *Research Question 3*: "Gender has not an effect on perceiving organizational culture and policies as a barrier in the ascending of women in business life."

The answer of The *Research Question 4*: "Gender has not an effect on perceiving inability to participate in informal communication networks as a barrier in the ascending of women in business life."

The answer of The *Research Question 5*: "Gender has not an effect on perceiving lack of mentor as a barrier in the ascending of women in business life."

The answer of The *Research Question 6*: "Gender has not an effect on perceiving professional distinction as a barrier in the ascending of women in business life."

The answer of The *Research Question 7*: "Gender has an effect on perceiving stereotypes as a barrier in the ascending of women in business life. Men perceive stereotypes as a greater barrier than women perceive."

According to the result of another research, female participants think that women's family responsibilities prevent them from ascending in the workplace (Örücü et al., 2007). However, in a study conducted in Ankara, it was determined that multiple roles for both male and female participants, women's personal preferences and perceptions, and professional distinction were seen as obstacles to ascending of women in business life (Bingöl et al., 2011). In a study conducted in schools by Çaha et al. (2016), male administrators stated that female employees do not prefer managerial positions because they do not want to spend all their days in school. On the other hand, as a result of a study conducted with students studying in different universities, it was determined that women participants were willing to become manager (Küçük et al., 2019).

In the second part of the questionnaire form two different scenarios were presented to the students to determine whether the effect of the glass cliff had an effect on their manager choices. In cases where the performance of the business is declining, the rate of those who say that a female candidate should

be appointment as a manager was 53%; the rate of those who say that a male candidate should be appointment as a manager was 47%. Univariate Chi-Square analysis was performed to determine whether there was a statistically significant difference between the answers. The results showed that there was no significant difference between the answers ( $\chi^2 (1) = .492$ ).

In cases where the performance of the business is increases, the rate of those who say that a female candidate should be appointment as manager was 55%; the rate of those who say that a male candidate should be appointment as manager was 45%. Univariate Chi-Square analysis was performed to determine whether there was a statistically significant difference between the answers. The results showed that there was no significant difference between the answers ( $\chi^2(1) = 1.508$ ). These results show that the business performance is not effective in the choice of manager candidates. Thus, the hypothesis wasn't supported. Accordingly, it can be said that there is no glass cliff phenomenon in students' manager preferences.

When the distribution of responses by gender is analyzed, it is determined that 12% of those who say that a woman should be manager in case of poor performance of the business are male and 88% are female.

A chi-square analysis was conducted to determine whether the answers regarding the situation where the performance of the business is declining vary according to gender. The Chi-Square Analysis results are shown in the Table 3.

**Table 3:** Results of the Chi-Square Analysis on the Relationship Between the Gender and the Answers Regarding the Poor Performance of the Business

Gender	Participants' Manager Preference in case of poor performance of the business			$\chi^2$	sd	p
	Female	Male	Total			
Female	61	24	85	34,433	1	.000
Male	8	37	45			
Total	69	61	130			

According to the results of the analysis, there is a significant relationship between the answers and gender ( $\chi^2 (1) = 34,433$ ;  $p < .01$ ). In cases where the performance of the business is bad, 18% of the male participants; 72% of female participants stated that women should be appointment as a manager (see Table III).

In the second situation that asked about the glass cliff phenomenon, 17% of the people who said that a woman should be appointed as a manager in case the performance of the business is increasing, was male and 83% of them were

women. Chi-Square analysis has been performed in order to determine whether there is a significant difference between the answers and participant's gender, and the results of the analysis are shown in the Table 4.

As a result of the analysis, a significant difference was found between the answers given by male and female participants ( $\chi^2 (1) = 22,970$ ;  $p < .01$ ). According to the results of the analysis, 27% of the male and 71% of the female participants stated that the female manager should be appointed to the top manager position (see Table IV).

**Table 4:** Results of the Chi-Square Analysis on the Relationship Between the Gender and the Answers Regarding the Good Performance of the Business

Gender	Participants' manager preference in case of good performance of the business			$\chi^2$	sd	P
	Female	Male	Total			
Female	60	25	85	22,970	1	.000
Male	12	33	45			
Total	72	58	130			

As a result, *the Research Question 8* formed within the scope of the study can be answered as "The gender of the individuals is effective on the preferences of the manager. Female participants tend to support female candidates as managers while male participants tend to support male candidates." Regardless of business performance, female participants preferred to have a female manager at the top of the company, on the other hand male participants preferred to have a male manager at the top of the company.

#### 4. Conclusion

The sexist perspective that prevails in social life is also effective in business life. As a result of this perspective, in addition to having less rights in social life comparing to men, women may not have as much rights in also business life as men. Women who want to step into the business world face various obstacles. Women who succeed in overcoming these obstacles and enter the business life, face obstacles to their promotion in the workplace this time. When sexist approaches prevail in business life, a female employee, no matter how qualified she is, is not assigned to positions that will be effective in the workplace. Such approaches prevent revealing workforce potential of women. However, those who work in a business environment without discriminatory policies, work more efficiently and this work effort contributes to the success of the business. In this study, by examining the cases of glass ceiling and glass cliff that prevent the active participation of women in business life who make

up almost half of the society, it is tried to determine the effects of these phenomena on young people. In this way, a prediction can be formed as to whether today's sexist approaches will continue in the business world where the next generation effective.

Within the scope of the study, a questionnaire was conducted with the students in order to determine the perceptions of university students about the glass ceiling syndrome and the glass cliff phenomenon. As a result of the research, it was determined that students mostly perceive professional distinction as a glass ceiling obstacle, while less perceive that women's personal preferences and their perceptions as a glass ceiling obstacle.

Among the dimensions of glass ceiling syndrome, a significant difference was found between male and female participants in terms of multiple roles, the personal preferences and perceptions of women, and professional distinction. The scores of male participants in terms of the aforementioned glass ceiling barriers were higher than female participants. In other words, male participants think that multiple roles, women's personal preferences, professional distinction and stereotypes in society are more effective in formation of glass ceiling syndrome. Women participants stated that mentoring, organizational culture and being unable to participate in informal communication networks are more effective in formation of glass ceiling syndrome.

In the study, it was also investigated whether there is a glass cliff phenomenon in the students' perspective. The students were presented with two different scenarios. In the first scenario, it was stated that the performance of the enterprise decreased and its financial situation deteriorated; In the second scenario, it was stated that the performance of the company increased and its financial situation was profitable. Participants were asked to make a choice about the manager to be appointed to the top of the business for both cases. According to the answers, the rate of those who say that a woman candidate should be appointed to the top of the business in case of poor performance of company is determined as 53%; while the rate of those who say that a man candidate should be appointed as manager is 47%. As a result of the univariate Chi-Square analysis, it was determined that there was no statistically significant difference between the answers.

In the case that the performance of the business is increasing, the rate of those who say that a women candidate should be manager of the business is determined as 55%; while the rate of those who say that a man candidate should be manager of the business is determined as 45%. The univariate Chi-Square analysis showed that there was no statistically significant difference between the answers.



As it is known, in order to talk about the existence of the glass cliff phenomenon, women candidate should be appointed as managers at the top of the business that having financial issues. Therefore, considering the answers of the students participating in the research, the glass cliff phenomenon cannot be mentioned in this sample. This result does not support previous research results (Haslam & Ryan, 2008; Ryan et al., 2016). However, as a result of a research conducted with METU students, the phenomenon of glass cliff was not encountered (Acar, 2015).

This research shows that young people, who are expected to be effective in the future business world, have different views about glass ceiling and glass cliff which are common in current business life. It is understood that the glass cliff phenomenon which especially worsen female employees' situation in business life, is not valid among young people participating in the research. This situation shows that when young people enter into business life and have authority they will not tend to attribute possible failure to the women by assigning them as managers in company having financial problems.

This research was carried out only with students studying at a university, and it is thought that doing it with other university students and private sector employees in the future will provide a more comprehensive result for glass ceiling syndrome and glass cliff phenomenon.

## References

- Acar, P. (2015). "Gender differences in promotions to top level management positions: An examination of glass cliff in the IT sector". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 223 – 230.
- Anafarta, N., Sarvan, F., & Yapıcı, N. (2008). "Konaklama işletmelerinde kadın yöneticilerin cam tavan algısı: Antalya ilinde bir araştırma". *Akdeniz İİBF Dergisi*, 111-137.
- Arıkan, S. (2003). "Kadın yöneticilerin liderlik davranışları ve bankacılık sektöründe bir uygulama". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-20.
- Aşık, N. A. (2014). "Konaklama işletmelerinde cam tavan sendromu kavramsal bir değerlendirme". *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 3(9), 84-103.
- Bingöl, D., Aydoğan, E., Şenel, G., & Erden, P. (2011). "Cam tavan sendromu ve kadınların hiyerarşik yükselmelerindeki engeller: T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar bakanlığı Ankara merkez teşkilat örneği". *İşletme Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 115-132.
- Çaha, H., Çaha, Ö. & Yılmaz, E. S. A. (2016). *Türkiye'de Cam Tavan Sendromu: Hizmet Sektöründe Kadın*. KADEM-Kadın ve Demokrasi Derneği. İstanbul: Piya Matbaa.
- Dimovski, V., Skerlavaj, M., & Man, M. M. (2010). "Comparative analysis of mid-level women managers' perception of the existence of glass ceiling in Singaporean and Malaysian organizations". *International Business & Economics Research Journal*, 9(8), 61-78.
- Eagly, A. H., & Carli, L. L. (2007). *Through the labyrinth: The truth about how women become leaders*. Boston: Harvard Business School Press.
- Er, O., & Adıgüzel, O. (2015). "Cam tavan gölgesindeki kraliçe arılar: Kadınların kariyer ilerlemelerinde karşılaştıkları engeller ve etkili liderlik". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 163-175.
- Erdirençelebi, M., & Karakuş, G. (2018). "Kadın çalışanların cam tavan sendromu algılarının iş tatminleri ve örgütsel bağlılıkları üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik bir araştırma". *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 95-119.
- Haslam, S. A., & Ryan, M. K. (2008). "The road to the glass cliff: Differences in the perceived suitability of men and women for leadership positions in succeeding and failing organizations". *The Leadership Quarterly*, 19, 530-546.
- Hoşgör, H., Hoşgör, D. G., & Memiş, K. (2016). "Sosyo-Demografik özellikler ile cam tavan sendromu arasındaki ilişki ve farklılıkların incelenmesi: Sağlık çalışanları örneği". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 345-362.
- İnandı, Y., Özkan, S., Peker, S., & Atik, Ü. (2009). "Kadın öğretmenlerin kariyer geliştirme engelleri". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 77-96.
- İpçioğlu, İ., Eğilmez, Ö., & Şen, H. (2018). "Cam tavan sendromu: İnsan kaynakları yöneticileri bağlamında bir araştırma". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(25), 686-709.
- Karaca, A. (2007). *Kadın yöneticilerde kariyer engelleri: cam tavan sendromu üzerinde uygulamalı bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal

- Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Konya).  
<http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/9843>  
adresinden edinilmiştir.
- Karcioğlu, F., & Leblebici, Y. (2014). "Kadın yöneticilerde kariyer engelleri: Cam tavan sendromu üzerine bir uygulama". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28(4), 1-20.
- Kolade, O. J., & Kehinde, O. (2013). "Glass ceiling and women career advancement: Evidence from Nigerian construction industry". *Iranian Journal of Management Studies*, 6(1), 77-97.
- Küçük, O., Küçük, N., Dilek, S.& Hacısalihoğlu, G. H. (2018, Mart). *Kadınların Kariyer Yönetiminde Hassas Taban Teorisi: Bir Araştırma*. International Conference on Contemporary Women's Studies, İstanbul Üniversitesi, s. 75.
- Küçük, O., Küçük, N., Dilek, S.&Yeşilyurt, E. (2019, Nisan). *Kadın Kariyerinde Yeni bir Teori: Hassas Taban Teorisi*. Uluslararası Erciyes Bilimsel Araştırmalar Kongresi, Kayseri, ss. 695-702.
- Levitin, T., Quinn, R. P., & Staines, G. L. (1971). "Sex discrimination against the american working woman". *American Behavioral Scientist*, 237-254.
- Lockwood, N. R. (2004). *The glass ceiling: Domestic and international perspectives*. Alexandria, VA: Society for Human Resource Management.
- Macarie, F., & Moldovan, O. (2012). "The ignored resource: Gender discrimination in the labor force". *Managerial Challenges of the Contemporary*, 4-12.
- Owen, C. L., & Todor, W. D. (1993). "Attitudes toward women as managers: Still the same". *Business Horizons*, 36(2), 12-17.
- Öğüt, A. (2006). "Türkiye'de kadın girişimciliğin ve yöneticiliğin önündeki güçlükler: Cam tavan sendromu". *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1(1), 56-78.
- Örücü, E., Kılıç, R., Kılıç, T. (2007). "Cam tavan sendromu ve kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerindeki engeller: Balıkesir ili örneği". *Yönetim ve Ekonomi*, 14 (2), 117-135.
- Özçelik, M. K. (2017). "Çalışma hayatından kadının yeri ve kariyer gelişimi engelleri". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 49-70.
- Powell, G. N., & Butterfield, D. A. (2003). "Gender, gender identity and aspirations to top management". *Women in Management Review*, 18(1/2), 88-96.
- Ragins, B. R., Townsend, B., & Mattis, M. (1998). "Gender Gap in the Executive Suite: CEOs and Female Executives Report on Breaking the Glass Ceiling". *The Academy of Management Executive*, 12(1), 28-42.
- Rajan, T. V. (2002). "The queen bee syndrome". *The Scientist*. Retrieved from <https://www.the-scientist.com/opinion-old/the-queen-bee-syndrome-52816>
- Ryan, M. K., Haslam, S. A., Morgenroth, T., Rink, F., Stoker, J., & Peters, K. (2016). "Getting on top of the glass cliff: Reviewing a decade of evidence, explanations, and impact". *The Leadership Quarterly*, 27, 446-455.
- Smith, A. E., & Monaghan, K. R. (2013). "Some ceilings have more cracks: representative bureaucracy in federal regulatory agencies". *The American Review of Public Administration*, 43(1), 50-71.
- Tahtalıoğlu, H. (2016). "Türkiye'de yükseköğretim kurumlarında cam tavan sendromunun kadınlar üzerindeki etkileri". *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 89-105.

Terborg, J. R., & Ilgen, D. R. (1975). "A theoretical approach to sex discrimination in traditionally masculine occupations". *Organizational Behavior and Human Performance*, 13, 352-376.

Wirth, L. (2001). *Breaking through the glass ceiling: Women in management*. Genova: International Labor Office.

World Bank Group (2018). *Women, business and the law*. World Bank: Washington, D.C.

Yıldız, S., Alhas, F., Sakal, Ö., & Yıldız, H. (2016). "Cam uçurum: Kadın yöneticiler cam tavanı ne zaman aşar?" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 71(4), 1119-1146.

[www.biruni.tuik.gov.tr](http://www.biruni.tuik.gov.tr), Erişim Tarihi: 05.03.2019

[www.dpb.gov.tr](http://www.dpb.gov.tr), Erişim Tarihi: 05.03.2019

<https://www.catalyst.org/research/women-in-sp-500-companies/>, Erişim Tarihi: 13.07.2020



## Evaluating the Social, Psychological and Political Impacts of Pandemics in Turkey And The World in The Context of COVID-19

**Fatma Betül Korkmaz**

*fatma.ozdemir2@altinbas.edu.tr*

*Altınbaş University*

*orcid.org/0000-0001-7194-7099*

*JEL Code:* D9, I0

*Abstract*

*Received:* 07.06.2021

*Revised:* 12.07.2021

*Accepted:* 17.07.2021

*Available Online:* 23.09.2021

*To cite this document*

Korkmaz, F. B. (2021). Evaluating the Social, Psychological and Political Impacts of Pandemics in Turkey And The World in The Context of COVID-19. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (2), 156-174. doi:10.48064/equinox.949309

*This study aims to highlight the global extent of social, psychological and political impacts of the COVID-19 pandemic with a critical perspective. The method followed in this study is primarily to examine the impacts of the strategies implemented within the scope of combating the pandemic on social structures around the World, and subsequently, the restrictions which are implemented in order to combat the COVID-19 pandemic in Turkey (explained by studies done in this area in the frame of the outbreak's social, psychological and political impacts on the public structure). The main feature that distinguishes COVID-19 from the pandemics combated in the past, is that it is the first global epidemic in which digitalization was used to combat the epidemic. In this study, it is revealed that this feature, which makes the COVID-19 pandemic unique, has positive impacts on the social and political structure of societies as well as negative impacts, and it is aimed to address these impacts with concrete examples.*

*Keywords:* COVID-19, social impact of COVID-19, psychological and political impact of COVID-19, pandemic, digitalization.

## 1. Introduction

Various epidemic diseases have emerged from Ancient Greece until today, and societies have had to struggle with these diseases throughout history. The Black Death epidemic, which resulted in the death of more than half of the European population between 1346-1353, and cholera, which was combatted from the 16th to the 19th century; were replaced by the Spanish Flu. The Spanish flu gave rise to the death of nearly fifty million people after the First World War and it is known as the largest epidemic in history.

In fact, the 20th and 21st centuries have been the most intense period in terms of epidemics. HIV/AIDS that emerged in 1981 and MERS that have been ongoing since 2015, still continue to be active epidemics. Swine flu, seen in 101 countries in 2009, and bird flu, which emerged in 2005, are epidemics that are protected by vaccination, but also cause the destruction of many animals. With the coronavirus epidemic that emerged in Wuhan, China in December 2019, humanity had to face the fact that epidemic diseases will be a part of life as long as societies exist.

The coronavirus epidemic has forced many states to take extraordinary measures, especially quarantine and social distancing implementations. The World Health Organization, a special agency of the United Nations responsible for international public health, has chosen to use the concept of pandemic beyond the concept of epidemic when defining the COVID-19. The reason for this is to emphasize the global impacts of the COVID-19.

While the term epidemic is used for diseases that are frequently repeated among the people and accepted as common after a while, the pandemic is used for a disease that occurred in more than one country or continent around the world. Therefore, the pandemic is the name given to epidemic diseases that have a wide range of impacts compared to epidemics. A disease or medical condition cannot only be named pandemic because of common or causes the deaths of a large number of people, it must also be contagious. However, it has been observed that the fact that epidemics can change the streaming of human history by reaching the extent to be called a pandemic depends on many variables.

Although it was initially thought that a dangerous epidemic disease could only have a negative impact on health systems, the COVID-19 process seems to refer to much more than a health crisis. Since physical contact is the form of behavior that most increases the probability of the spread of coronavirus, states have primarily aimed to implement social distance measures that will minimize contact in the global and domestic context. Whole states have introduced

various regulations to prevent the spread of the virus by keeping physical contact at a minimum in both domestic and international arenas. Examples of these regulations include the imposition of domestic and international travel restrictions with implementing mandatory masks and canceling sports competitions and national and international art events. In addition, appropriate regulations were made for the transition to distance education by closing educational institutions, and afterward, working hours in the public and private sectors were adjusted according to social distance rules, and consequently, the remote working system was introduced in most institutions.

The pressure and stress caused by the presence of dangerous epidemic diseases on societies have been exacerbated by the psychological, economic, and social impacts of the restrictions. Most people's spending time at home has increased compared to the past. While adults continue their business life on the internet, the education of children and young people continues on television screens and online platforms. During this process, because each child's adaptation skills differ from another, the process of getting used to the new lifestyle has created some serious problems, especially for children. In addition, studies have revealed that there is a significant increase in domestic violence against women and divorce rates worldwide. To be more exact, cases of violence against women in Turkey represent's an issue that the country is focusing upon, even in the pre-epidemic period. Violence against women, along with Turkey's request to withdraw from the Istanbul Convention, has become a topic that causes public to question. In particular, women who are victims of domestic violence have been seen to spend more time at home, compared to the past, due to the measures implemented in the form of isolation. This situation has been influential in the increase of violence against women due to the inability of women who are victims of violence to be able to leave their homes.

In our study, we will try to evaluate the post-coronavirus new world order by considering the impacts of epidemics on the systems that regulate international economic and social life and the functionality of the existing political structure in equal-sovereign states. In the context of this evaluation, the content of the measures taken to combat COVID-19, throughout the world and particularly in Turkey, will be examined. It is preferable to analyse the social, psychological and political impacts of pandemics after the COVID-19 outbreak, within the context of measures taken.

## **2. The Functioning of The Combating Process COVID-19 Around the World and Measures Taken Within This Context**

The definition of the coronavirus epidemic as a pandemic by the World Health Organization and calling on states to take measures on a global scale occurred

approximately three months after the first case in China was reported. The uncertainty about how the process will be managed and the deficiency of the information given by China related to the outbreak, directly, caused the epidemic to spread globally and not be controlled for a long time. The epidemic, which has had devastating impacts in European countries, especially in Italy and Spain; has led to different methods of controls being attempted to combat the outbreak, in particular for the United Kingdom compared to other European countries. However, this method has resulted in the virus finding a greater spreading area.

Coronavirus belongs to the infectious virus family that can cause mild or severe respiratory illnesses. These viruses can rapidly mutate and create new types of coronaviruses such as severe acute respiratory syndrome/coronavirus 2 (SARS-CoV-2), identified in 2019 in China, which is held responsible for the COVID-19 pandemic.

In 2002, China combated the SARS epidemic, one of the infectious coronaviruses that resulted in death. Research has revealed that the SARS virus is transmitted from civet cats, and the MERS virus from dromedary camels to humans. There are many coronaviruses that have not yet been detected in human but have been detected in animals (Ekin Eryılmaz & Recep Keşli, 2020) Although the SARS virus was effectively controlled at the end of 2002; in the process of combating the virus, there were problems such as healthcare workers being given late or deficit information about the virus which led to them therefore being left vulnerable to the virus. Also, there were several other problems such as insufficient quarantine and isolation measures and non-compliance with hygiene rules. In this context, it can be inferred that the preparations implemented by China and other countries at that time were not suitable for the epidemic.

The COVID-19 epidemic has caused various problems in many areas such as health, economy, trade, education, and communication globally. These problems have led to many possibilities and theories regarding the course of the outbreak and the future of the world. A current evaluation is that life and the global economic system will deteriorate if the epidemic continues for a certain period of time. Consequently, except for a few countries whose infrastructures and facilities are sufficient, all others cannot be prevented from being colonized. Another relevant issue is that COVID-19 primarily affects countries with strong economies. Thus, the vaccines improved to combat the Covid-19, initially, will be rolled out in countries that have a strong economy. This situation may turn the vaccine into an exploitation reason in the future due to the fact that crowded third world countries are affected by the epidemic and the treatment opportunities in these countries are insufficient. (Azmi Özcan, 2020) In addition to all these findings, restrictions imposed by states related to the pandemic has



resulted in legal and political questioning in most countries.

The origin of the coronavirus was in China, and the regulations introduced by the Chinese government as part of combatting the virus point to a successful example in terms of slowing the spread of a virus with high pandemic potential and reducing the risk of transmission. However, since each community is unique, the methods and strategies to combat the virus may have different characteristics depending on domestic variables such as the healthcare capacity of the relevant community and epidemic history. (Nourah S. Altakarlı, 2020) Therefore, the measures which are taken and restrictions that are implemented within the scope of combating the COVID-19 outbreak differ from country to country. At the same time, the common goal that is aimed with all restrictions, has initially controlled the epidemic domestically and eliminated the problems that arise in various fields, especially the health system, to prevent possible problems and consequently to slow the spread of the virus globally. The epidemic, which has caused many individual and social problems, has led to the development of a public health strategy called mass vaccination. Implementation of vaccines is realized by giving priority to healthcare workers. The fight against epidemics has become a policy by states after the industrial revolution. Since the need for a labor force increased enormously in the period after the industrial revolution, the inability of workers to work and mass health issues created a problem for the modern state, which started to need the production capacity of this segment. In history, in the formation phase of the modern state, medicine has also been modernized and has been used to protect the health of not only individuals but also society. (Afacan, Avcı, 2020; Şirin, 2020)

Once it was determined that the source of the virus was a live animal market in Wuhan, China, after research; the first measures taken by the Chinese government were to close that market as of January 1, 2020, to terminate all commercial relations in the market and to make an environmental evaluation to prevent the virus from spreading further. Looking at China's history of combating epidemics, it is seen that in the case of SARS virus the identification of the virus could be detected in a period of two months, and this equivalent period is one week during the COVID-19 situation. Therefore, this process can be interpreted as being that China was making great efforts to increase its laboratory capacities in order not to experience the time losses it has experienced before. However, it was observed that the Chinese government took more vigorous measures in the following process and the infected people were forced to be isolated in their homes by the authorities. Moreover, for this purpose, a smartphone application based on a health code color system was developed that divided individuals into three color groups based on their health status and travel history and then determined whether they should be quarantined. Another method implemented using technology at the point of

controlling the virus is the application of the street camera system that can detect people who are walking around in public without a mask and having symptoms.

Considering the measures taken on the basis of European countries, it is seen that free movement in France continues to be restricted except for mandatory cases, public activities have been canceled since the beginning of the epidemic, and distance education has been introduced in all educational institutions, including universities. In the announcement made by the World Health Organization on March 13, 2020, and a state of emergency was declared in France for two months from March 24, 2020, after the new center of the pandemic was updated to being in Europe.

In Spain, where the most devastating impacts of the outbreak were seen after Italy, it was observed that curfews were imposed for five weeks in the beginning and these prohibitions continued to be implemented intermittently in the following period. Furthermore, police inspections were continued by using unmanned aerial vehicles to prevent the violation of the measures. After Italy, France, Spain and Belgium also decided to quarantine to be implemented throughout their country. In Germany, it is hope that their policies implemented will set a good example for other European countries in many aspects in terms of combating coronavirus. In this context, all educational institutions decided to starting social distance education and, in some cities, more than two people were prohibited from meeting by the government. Among Germany's behaviors that will set an example to other states in terms of combating the outbreak, Berlin Minister of Justice Dirk Behrendt's statement that he will accept 500-1500 refugees who are trying to survive under difficult conditions in the Moria refugee camp on the island of Lesbos in Greece. The same sensitivity has been shown by the Portuguese government, and it has been stated that the unhygienic conditions of refugee camps and inadequate food and health systems are a source of embarrassment for the European Union, especially in the case of an epidemic. Recently, especially in the period before Christmas, it is observed that most European countries tended to tighten measures after the number of their cases has increased. In this context, a five-week quarantine implemented has been initiated in the Netherlands, which requires the closure of all shops, theaters, and sports halls. The evaluation meeting of the European Medicines Agency (EMA) regarding the Pfizer-BioNTech vaccine (German-developed Pfizer-BioNTech vaccine) developed by Germany is planned to be put forward, and it is aimed to initiate the vaccine implementation in Europe at the end of 2020. For the vaccine to be used in Germany and other European Union (EU) countries, the European Medicines Agency (EMA) must give market approval. Perhaps the first advantage of the controversial Brexit process is that the National Medicines and Healthcare Products Regulatory Agency (MHRA), which is the approval authority in

England, quickly completes its examinations on the vaccine. Therefore, the vaccine is currently used in the UK.

From May 12, 2020, the center of the pandemic moved from Europe to North America, with the United States taking first place in the world in the list of cases identified. For combating the virus, it is seen that travel and flight restrictions were first imposed in the USA and all activities were suspended for a long time. The USA's method for combating the COVID-19 process is being carried out as part of a more intense agenda compared to other countries. The increase in unemployment rates as a result of their restrictions has triggered demonstrations against the policies throughout the country. In addition, a presidential election was held in the shadow of increasing violence. During the pandemic process, a significant part of the voters went to the ballot box within the scope of the early election process and a significant number of voters voted by mail. Interestingly, since 1908, this election had the highest rate of electoral votes in the history of the United States.

### **3. Measures Taken of The Combating Process COVID-19 in Turkey and Restrictions Imposed Within This Purpose**

The first cases of coronavirus were identified in Turkey on March 11, 2020, and has been recognized as part of the COVID-19 by the World Health Organization on the same date. However, during this time, it was a period in which there was no real identification of cases associated with outbreaks in Turkey and therefore few measures were taken. (Korkmaz, 2020) As an increase in the number of cases day- by-day has increased, the need for more measures to be taken by the authorities and to tighten the restrictions imposed, occurred. The first of the regulations made in this context was the establishment of the Coronavirus Scientific Advisory Board to collect information about the disease from a central source. Subsequently, many arrangements were made to combat the COVID-19 such as the postponed of scientific, cultural, and artistic activities, the flexibility of working hours in the public and private sectors, introduction of the remote working system in most sectors, to starting of distance learning in terms of all educational institutions, the decision for restaurants to serve only take-away service, the distribution of free masks, the declaration of a curfew in metropolitan cities on weekends, imposing curfew restrictions for those under 20 and over 65 because they are in the risk group, the prohibition of worship in mosques, the restriction of international flights, and regulations to reduce the occupancy rates in the prisons etc.

When we look at the strategies to combat the Covid-19, which can be considered up-to- date and systematically implemented within the scope of the necessities of the process; we can see the implementation of mandatory face masks in public, the introduction of social distance rules for the use of public

transportation, the introduction of more flexibility of the working hours, limiting the customer capacities at supermarkets, and the declaration of curfews which was made through the Presidential decrees.

#### **4. Global Psychological, Social and Political Impacts of Regulations Made to Combat the COVID-19 Outbreak and Restrictions Implemented Within This Context**

In addition to being an integration process that improves economic, cultural, and social relations between countries, globalization can also have a function that increases the risk of the spread of this disease in case of a dangerous epidemic. Similarly, any economic crisis that occurs, especially in countries with strong economies (as the world states establish closer ties as a result of globalization), can affect all other countries in a short time. From this point of view, it would not be wrong to make an inference that the impacts of the Covid-19 outbreak in China is so devastating because of globalization. Therefore, China could be named at the top of a world economy list and is even predicted to become the world's largest economy in the future.

In a period when sociocultural and economic relations are so advanced worldwide, a dangerous epidemic transmitted by physical contact and air will undoubtedly affect individuals and societies more profoundly than the epidemics experienced in the past. Psychological situations such as the fear of losing loved ones and the stress of the presence of dangerous epidemic diseases have also been effective during the historical epidemics experienced by humanity. However, COVID-19 is the first pandemic process in which information technology, artificial intelligence applications and social media are used in all aspects within the context of combating the outbreak in the 21st century (Hüseyin Aktürk, 2020). Therefore, looking at the psychological and social impacts of the COVID-19 process on individuals and the political impacts on societies, it will be seen that all these developments have features that relate to combating the Covid-19. The most prominent of these features and the difference from previous epidemics is the evolution of COVID-19 in the context of widespread digitalization. It is a known fact that remote communication applications such as Zoom, Microsoft Teams or Skype are technologies developed in the last five years. The effect of such applications in making most of the activities and services carried out in the physical environment online has shown its importance, especially in the global combating the COVID-19 outbreak. In this context, the development of technology has maintained healthcare professionals to conduct clinical research and case studies through various software in the COVID-19 process. Equally, traditional education has maintained its capability alongside technological applications. This situation permits it to be beneficial for children to overcome this process with minimum damage in terms of both psychological and personal development.

Undoubtedly, the fact that the world's leading universities opened their databases and libraries to remote access during the epidemic is due to the development of the technology used in education.

Another of the positive reflections of digitalization on social life during the epidemic is its contribution to the development of different sectors that have come into existence with digitalization today. During the pandemic period, where staying in touch with each other becomes more difficult, but important with social distance rules, it has been observed that the use of mass media has increased by forty percent and brands prefer to advertise via social media channels. In this process, it was observed that social media platforms are used as a common epidemic strategy by the states, and contents are shared to encourage people to stay at home and comply with social distance rules through these platforms. In this context, it can be inferred that the increase in the pages and formations that make suggestions for the quality of spending of time at home on social media is related to the increase in the time spent to social media.

Apart from the positive effects of digitalization in the process of combating the COVID-19 pandemic, the extent of the negative effects on individuals in psychological and social terms is worrying. Although it becomes possible to access all kinds of information about epidemic diseases and prevention methods through mass media, questions may arise regarding the accuracy of the information obtained. In today's world, where the spreading speed of information through social media has increased extremely, obtaining the wrong information about the methods of protection from a dangerous epidemic will pose a serious obstacle in terms of controlling the pandemic. In this context, this situation creates information pollution through mass media such as which tests are confident at the beginning of the outbreak, to the question of which vaccines are reliable as vaccine progression occurs. Therefore, the anxiety and stress that have taken place in social life since the beginning of the outbreak continue to present themselves with the addition of uncertainty regarding methods of protection from the COVID-19.

The stress and uncertainty associated with the COVID-19 pandemic appear to have a potential negative impact, particularly on children's mental health in many areas. As a matter of fact, although there have been studies emphasizing that distance education is more efficient than traditional education in terms of children's self-discipline at the beginning of the outbreak, most educational scientists emphasize that the importance of traditional education in the context of mental and cognitive development. With the presence of the idea of a dangerous epidemic, the uncertainty about the closure of educational institutions and the method of the exams, taken isolation measures to reduce the spread of the outbreak, and the increase in anxiety due to practices such as social distance rules; are still affecting the daily lives of children at this stage

where we are still in the outbreak process. Children who have the opportunity to socialize with physical activities in the school environment have been deprived of such activities due to the measures within the extent to combating the Covid-19. Besides this, they have become almost dependent on technological devices such as phones, tablets and computers, which they spent more limited time on before the pandemic. Therefore, it can be said that the negative impacts of the pandemic on the physical health of children have a correlating function in the deterioration of mental health. However, findings on the impacts of outbreak on children's mental health are currently limited.

Another observation of the socioeconomic impacts of the COVID-19 process for children is that the outbreak harms some children more than others. While the pandemic causes children who are exposed to violence or malnutrition at home to be more at risk, measures such as quarantine and isolation reduce their access to social protection and Judicial services and make it difficult for them to access supportive institutions at school. When the subject is considered a little more, it is concluded that all these problems are associated with poverty and living subsistence level, and the common denominator is related to the economic situation. From this point of view, there could be made an inference that poverty and income inequality have a large bearing on the extent to which children are exposed to COVID-19 risks. When considering the relationship between poverty and inequality distribution of income with basic needs such as children's right to life, education, and health, such as nutrition, growing up in a healthy environment and attending distance lessons, it will be understood that policies to combat the outbreak are also related to the extent to which human rights are guaranteed in societies.

In today's world, the most important and maybe the only issue that these concepts of poverty, inequality in income distribution and the global political impacts of the pandemic can be addressed together, is in related to immigration. It is known that more than half of individuals with immigrant, refugee or asylum seeker status, and especially children, live below the hunger limit during the COVID-19 process. The difficulty for parents with immigrant, refugee, or asylum status to have a stable job, children not being able to benefit from health services adequately, etc. make individuals and children of this status more vulnerable to the pandemic. On the other hand, considering that the majority of individuals and children with immigrant status reside in camps in economically developed countries, it is clear that all states should act within a common political strategy to terminate the outbreak to prevent a possible global economic crisis.

Crimes against humanity such as genocide committed in the past, the refugee crisis, and dangerous epidemics in the 21st century are all issues that force societies to collectively struggle with the same suffering. With the globalization of mass media, especially non- governmental organizations, this can create

public opinion to promote the states to act collectively. Considering the impacts of the COVID-19 epidemic on public opinion, it is seen that Covid-19 is required to focus more on the concept of collective security compared to the Spanish flu which was combatted a hundred years ago. In addition to the positive developments such as the development of international trade, signing more international agreements and diversification of human mobility; negative situations such as political conflicts increase the risk of infection in the process of combating a dangerous epidemic. These factors lead to the COVID-19 outbreak to pose a great threat to both individual and traditional state security (Aytaç, 2020). On the other hand, the COVID-19 process indicates the urgency that states have to take action to cooperate more in today's world where cyber-attacks increase with the transition to distance education and online working conditions (especially Europe and the USA). As a matter of fact, the statements made by both the USA and the EU highlighted the importance of scientific sharing and cooperation to terminate the COVID-19 epidemic on a global scale.

##### **5. Psychological, Social and Political Impacts of Regulations Made to Combat the COVID-19 Outbreak and Restrictions Implemented Within This Context in Turkey**

As a result of the increasing number of cases and deaths caused by the COVID-19 and it is becoming a dangerous epidemic disease, this is seen as a threat to Turkey, in particularly when seen as coming from Turkey's neighboring countries such as Iran. Considering Iran and Turkey's political, commercial, and social relations are connected through road and air transportation, it can be seen, any epidemic that occurred in Iran can influence Turkey easily. As a fact, Turkey closed its border crossing with Iran from February 23, 2020, to eliminate the risks of the outbreak from Iran after the announcement of the first cases of Coronavirus.

The measures implemented to combat the epidemic differs in each country. However, due to the spread of the virus through physical contact, the common strategy to combat the outbreak, which is implemented in the field of health all over the world, is the obligation to comply with social distance rules and to use face masks in public. In Turkey, to combat the Covid-19, it was seen necessary to make several regulations in the areas of health, education, law, economy, transport, tourism, religion, and the arts.

In Turkey, it is seen that from the period from the first cases, flights were canceled to Wuhan, China, and passengers were monitored with a thermal camera system that measured body temperature at airports according to the recommendation of the Scientific Advisory Board. Also, the Ministry of Health published a booklet about Covid-19, which includes all rules such as the person coming from abroad should not go outside of the house as much as possible for

14 days, wear on a mask in public if they have to go outside, and stay away from people who are identified as a part of a risk group (the group of people over the age of 65, or those having chronic diseases) (Demir, Şen, Günaydın, 2020)

Within the content of the strategies to combat the epidemic followed in the field of education, it was firstly decided to introduce distance learning in primary and high school education institutions related to the Ministry of National Education, and consequently, then academic schedules of universities were adopted accordingly to distance education. New regulations in the field of religion were implemented, including arrangements to prevent collective worship in mosques, implementation of isolation measures for 14 days of those who return from the Hajj and Umra, and closing of all mosques throughout the country. (Korkmaz, 2020) Legal measures, on the other hand, were implemented as a temporary suspension of all legal proceedings except imprisonment, urgent legal proceedings and statute of limitation, and gradual discharges in prisons due to the outbreak. (Demir, Demir, Günaydın, 2020)

The increase in the number of cases day by day has created the need to cancel both international and local activities in the field of sports and arts. For this purpose, activities such as sports competitions, concerts, theaters, and cinemas where people are gathered were canceled. Quarantine and isolation measures are implemented on people aged 0-20 and over 65 years in metropolitan cities, which turned into curfews that were imposed on every citizen across the country during nights on weekdays and all day on weekends because of an increasing number of cases during the following period.

The rapid spread of the coronavirus all over the world has also greatly affected the tourism industry. The suspension of flights between Turkey and other countries, and subsequently the implementations of isolation; affected the circulation of both local and foreign tourists. The negative impacts of Covid-19 spread to extensive area due to the close ties of tourism with sectors such as handicrafts, entertainment, food, agriculture, and transportation. It is stated that this situation has had very devastating impacts in social, psychological, and economic fields; and these impacts will lead to radical changes in the structure of the tourism sector in the future. As an example of fundamental changes after the pandemic, people are more cautious, selective, and paying attention to health conditions, not choosing crowded facilities, transportation vehicles, restaurants and entertainment places, boutique facilities where personal services are offered rather than tour programs and transfers, individual or small group holidays and the preference of travel services can be shown. The measures introduced to combat the outbreak have affected social, economic and political life in both Turkey as well as all over the World. The order established within the framework of the regulations introduced was named as "New Normal". Turkey is a country that has strong relations of friendship and family-ties.



Therefore, the necessity of mandatory masks in public in terms of the process of combating the outbreak and making regulations in accordance with social distance rules were perceived as factors that make it difficult for the Turkish people to adapt to the process called the "New Normal". However, the increase in the number of cases has reached a global threat dimension. This situation has influenced both the government's tightening of the measures and the public's awareness of acting in accordance with the regulations. It can be said that the existence of the epidemic has psychological impacts on the Turkish people, such as the fear of being caught in a virus and the fear of losing their beloved ones; as well as the social, economic, psychological, political, and legal impacts of the regulations introduced to combat the outbreak being quite destructive and controversial. The curfew imposed in the context of combating the outbreak in Turkey, led to fundamental changes on the country's economy with individual's sociological structure of society. Equally, the curfew imposed in the context of combating the outbreak in Turkey, has led to fundamental changes on the country's economy with individual's physiological structure of society. Many regulations such as closing hotels, shopping malls and restaurants, canceling cultural events such as cinemas, theaters and concerts have resulted in many people losing their jobs. As a result, inevitably, the impacts of increasing unemployment on the psychology and sociological structure of society will lead to more serious consequences in the future. Even countries such as the USA, China, and England, which are considered to have strong economies, have experienced difficulties and impediments in many sectors, especially the health system. Undoubtedly, such problems in developing countries such as Turkey will lead to more devastating consequences in every sense. Hence, it can be mentioned that the process of combat to the outbreak will bring a common responsibility including Turkey in terms of countries of the world. This responsibility is to redesign and develop health systems against a possible epidemic crisis in the future, based on the experiences in the pandemic process and considering psychological problems.

Considering the measures taken in the field of education, it can be noted that it is highly correlation between the equality of opportunity in education and the extent to which equality in income distribution across the country is achieved. The spread of digitalization on a global scale and technological improvements, has meant that people living in developing countries such as Turkey do not result in the same ratio to benefit from technological facilities. Conducting educational activities by providing remote access requires advanced infrastructure services before students have the technological tools that enable them to benefit from this service. A concrete example of this inequality is to access the application called 'EBA', which provides online lessons at schools affiliated to the Ministry of National Education, but in fact resulted in death of a student named Çınar Mert by falling of the roof, when he tried to attend the online lesson via 'EBA'.

Another issue that needs to be addressed in terms of impact on the pandemic process in Turkey is the increase in the use of social media. Many companies provide e-trade services, advertise through social media accounts, etc. Although the developments are a positive progress in terms of combating the epidemic and digitalization facilitating daily life, the change in the working system of the market within the framework of social distance rules has caused the suspension of work in some production points and contraction in the economy. Therefore, COVID-19, which affected all aspects of social life in Turkey, especially in economic and social means. At the same time, essential services have almost come to a breaking point. (Soylu, 2020). In addition, an increase was observed in the facilities where hygiene materials such as masks, gloves and disinfectants are produced and the number of shops where they are marketed. Hence, in the process called "New Normal", the manufacturing and sales of equipment used to combat the epidemic increased; Although this increase affects the future of existing sectors, it can be inferred that it is a factor that allows the formation of new sectors. The factors that caused the COVID-19 to turn into a pandemic that all the world states are fighting, is by identifying it as a pandemic by the World Health Organization, international trade, diplomatic relations and human mobility. Turkey is a country which borders Syria, a country deeply affected by civil war for years and leading to many Syrians demanding asylum in Turkey. In addition to this, Turkey is one of the countries of the Council of Europe, responsible for monitoring and control of its immigration policy. Therefore, how Turkey fulfills its responsibilities for the refugees in the country, even during the pandemic, could affect Turkey's candidacy for EU membership.

Another important issue is the economic inequality resulting from the fact that women among the refugee groups who have been displaced in Syria are paid less than men for the same working hours. In addition, women are the group who experience the worst conditions of the war despite the ceasefire process due to the gender discrimination they are subjected to. During the pandemic, EU member states increased their border security. Consequently, this has led to the suspension of asylum requests of refugees on temporary protection status in Turkey. The fact that the majority of refugee groups struggling to survive in unhygienic conditions in border regions are women, and they cannot benefit from most health services, increases the risk of the spread of the epidemic. Therefore, although it is seen that globalization has created a major threat to border security due to the COVID-19, it is necessary for all countries to ensure the continuity of the diplomatic system with alternative and collective foreign security policies. The most general conclusion to be issued here is that COVID-19 cannot be mentioned only in terms of Turkey's political influence. To prevent the refugee crisis from turning into a global crisis with more devastating effects after the pandemic, collective security policies, in cooperation with Turkey, should be adopted.

The COVID-19 effect in Turkey, in particular social, psychological and political impacts have resulted in a connection to violence against women and domestic violence cases. It is seen that violence against women, which can occur in many ways including physical, psychological, sexual, and domestic, has increased throughout the world during the pandemic process. The main reason for all forms of violence against women is the lack of gender equality. It is stated that in societies where there is a male-dominated order in economic, social and political life, women are at higher risk of being subjected to violence. Domestic violence, on the other hand, is the most common type of violence against women and the most hidden type of violence.

During the COVID-19 pandemic, the Council of Europe has reported that particularly domestic violence has increased to a large extent in many council member countries. The Council of Europe also made suggestions for the implementation of the Istanbul Convention (Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic violence). In Turkey, violence against women and killings of women's pre-pandemic time also appears to be quite common. It has been observed that the isolation measures and curfews imposed to combat the epidemic during pandemic time are important factors leading to the increase of domestic violence against women. According to the reports of female solidarity associations and non-governmental organizations operating in Turkey, During the COVID-19 pandemic, it was noted that the number of people seeking helplines increased by 55% in April 2020 and 78% in May. It was also stated that the applications were mostly due to sexual violence in April and psychological violence in May, and most of these applications were made by women who were subjected to violence by the man they were married to. Social isolation measures in the digital environment in Turkey resulted in the increase of cases of violence against women. Digital violence occurs in numerous ways including insults, threats, hate, swearing, or sexual content articles, images, etc. It covers all actions such as sending, publishing, and stalking through relevant material. During the pandemic phase, the number of complaint calls made have increased due to digital violence. Digital violence calls constitute 11% of all notices made to the complaint call line. (Ünal, Gülseren, 2020) The inability to prevent an increase in violence against women in Turkey and not to take the necessary measures by the authorities to provide gender equality can lead to more serious consequences in the future.

Finally, in Turkey, with regards to the context of fighting outbreak in terms of the COVID-19, it is useful to discuss legal regulations. To debate this could be an important point that will affect changes to the future of Turkey's domestic politics. The main reason to discuss related to the constitutional basis of the regulations introduced within the content of combating the pandemic. Almost all of the measures taken to combat the pandemic are meant according to the

Republic of Turkey's Constitutions in relation to fundamental rights and consequently may be debated as a limitation of these rights. In this context, the curfew imposed and keeping people coming from abroad under 14-day mandatory quarantine refers to the "Personal liberty and security" (Article 19) right; the obligation to wear a mask refers to the "Personal inviolability, corporal and spiritual existence of the individual" (Article 17) right; intercity travel prohibition refers to the "Freedom of residence and movement" (Article 23) right. Similarly, the "Freedom of religion and conscience" (Article 24) of religious regulations, "right to property" of closing workplaces (Article 35) and "freedom of work and contract" (Article 48) regulates and restricts the "Freedom to claim rights" (Article 36) of cases whose legal process is suspended, and the "Right and duty of education" (Article 42) transition to distance education for educational institutions.

In Article 13 of the Constitution, it is stipulated that the limitation of fundamental rights and freedoms shall be made by law. However, to combat the COVID-19 in Turkey, changing fundamental rights and freedoms of the regulations are accepted as direct intervention, contrary to the Constitution (Article 13). This is because these restrictions are made by Presidential Decrees, which are sub-level executive orders in terms of the hierarchy of norms. In the analysis of this, there are some writers who have stated that the measures taken in Turkey to combat the COVID-19 pandemic are illegal. The views of these authors are that a state of emergency must be declared in order for fundamental rights and freedoms to be exercised through regulatory orders of the executive, such as decrees. (Gözler, 2020) This subject will be seen as an important issue which will affect Turkey's legal regulations affecting domestic political life, once the pandemic ends.

## **6. Conclusion**

This study examines the psychological, social and political impacts of the COVID-19, which poses a global threat on societies within the framework of global regulations introduced within the context of combating the pandemic. The social, psychological and political impacts of Covid-19 in Turkey constitute a large part of this study. In this context, it has been concluded that the regulations introduced with the aim of combating the epidemic may differ due to factors such as the cultural, economic and social dynamics of a country and their experience of combating other epidemics in the past, and possibly also their infection levels.

The most important feature that distinguish the COVID-19 pandemic from other dangerous epidemic diseases that have been fought throughout human history, is that it is the first pandemic in which digitalization and technological progress were used to combat the epidemic. It is a known fact that digitalization

has many positive effects in terms of combating the epidemic. However, the social isolation measures introduced to combat the COVID-19 increased the time spent on social media, resulting in an increase in violence against women through social media to be carried out. This situation has caused both the diversity of the types of violence and the increase in the number of cases of violence.

The regulations introduced to combat the COVID-19 are highly correlated with the socio-economic, sociological, psychological and cultural parameters of a country. Although the regulations and restrictions imposed within the context of combating the epidemic in each country indicate different characteristics, it is obvious that the struggle to eliminate the negative impacts of the pandemic on the psychological, social and political life on a global scale is the main challenge. The fight to break this struggle should take place in the form of collective cooperation by globally internalizing the lessons learnt from the pandemic to humanity.

## References

- Afacan, E., Avcı, N. (2020). "Koronavirüs (Covid-19) Örneği Üzerinden Salgın Hastalıklara Sosyolojik Bir Bakış", [A Sociological Overview of Epidemic Diseases on the Example of Coronavirus (Covid-19)], *Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE)*, Vol:7-5: pp. 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asead/issue/54658/738133>
- Aktürk, H. (2020). Yeni Koronavirüs "Hastalığı Pandemisi Döneminde Online Yaşam ve Psikolojik Etkileri", [Online Life and Its Psychological Effects During The New Coronavirus Disease Pandemic], *Research Article*, p.11. [https://www.academia.edu/43045398/Yeni\\_Koronavir%C3%BCs\\_Hastal%C4%B1%C4%9F%C4%B1\\_Pandemisi\\_D%C3%B6neminde\\_Online\\_Ya%C5%9Fam\\_ve\\_Psikolojik\\_Etkileri](https://www.academia.edu/43045398/Yeni_Koronavir%C3%BCs_Hastal%C4%B1%C4%9F%C4%B1_Pandemisi_D%C3%B6neminde_Online_Ya%C5%9Fam_ve_Psikolojik_Etkileri)
- Altakarlı, N. S. (2020). "China's Response to the COVID-19 Outbreak: A Model for Epidemic Preparedness and Management", *Dubai Medical Journal*, May 19, 3:44-49. doi: <https://doi.org/10.1159/000508448>
- Aytaç, G. B. (2020). "Changing Security Threats And Impacts of The Covid-19 Pandemic In Global Politics", *The Covid-19 Pandemic Global Risks and Uncertainties*, Ed.by. Nazan Susam, İstanbul University Press, pp.215-237, doi: 10.26650/B/SS10.2020.016.10
- Demir, M., Günaydın, Y., Demir, Ş. Ş. (2020). "Koronavirüs (Covid-19) salgınının Türkiye'de turizm üzerindeki öncülleri, etkileri ve sonuçlarının değerlendirilmesi", [The Evaluation of The Antecedents, Effects, and Consequences of Coronavirus (Covid-19) Pandemic on Tourism in Turkey], *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Volume: 6(1), pp. 80-107, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijsser>
- Eryılmaz, E., Keşli, R. (2020). "Sars Koronavirüs-2 (sars-cov-2) Virolojik Özellikleri ve Diğer Koronavirüslerden Farkı", [Sars Coronavirus-2 (sars-cov-2) Virological Features and Difference from Other Coronaviruses], *Selçuk Medical Journal*, 1-9 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ssd/issue/57170/767768>
- Gözler, K. (2020), "Korona Virüs Salgınıyla Mücadele İçin Alınan Tedbirler Hukuka Uygun Mu?", [Are the Measures Taken to Combat the Coronavirus Outbreak Legal?], (Online), 11.01.2021 <https://www.anayasa.gen.tr/korona.htm>
- Korkmaz, Ş. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği, [An Overall Evaluation For The Covid-19 Pandemic Process: The Case Of Turkey], *Journal of Social Research and Management*, Issue: 1, 62-79.
- OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19) Combatting COVID-19's Effect on Children, (Online), 11.08. 2021. <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/combating-covid-19-s-effect-on-children-2e1f3b2f/>
- OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19) Combatting COVID-19's Effect on Children, (Online), 11.08.2021. <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/combating-covid-19-s-effect-on-children-2e1f3b2f/> (Online)(11.08.2021). [https://dokuz8haber.net/toplum-yasam/egitim/ebaya\\_erismek-isterken-catidan-dusen-cocuk-hayatini-kaybetti/](https://dokuz8haber.net/toplum-yasam/egitim/ebaya_erismek-isterken-catidan-dusen-cocuk-hayatini-kaybetti/)
- Özcan, A. (2020). "Koronavirüs ve Kültürel Değişim", [Coronavirus and Culturel Change], *TRT Akademi*, Vol.6, Issue.10, <https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-file/33145>

Korkmaz, F.B. (2021). *Evaluating the Social, Psychological and Political Impacts of Pandemics in Turkey And The World in The Context of COVID-19*. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (2), 156-174. doi:10.48064/equinox.949309

- Sakarya Üniversitesi Diaspora Araştırmaları Merkezi Bülteni, (2020). [Sakarya University Diaspora Research Center Bulletin], Vol.7: March 2020, [https://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/mart\\_bulten\\_20201.pdf](https://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/mart_bulten_20201.pdf)
- Soylu, Ö. B. (2020). “Türkiye Ekonomisinde Covid-19’un Sektörel Etkileri”, [Sectoral Impacts of Covid-19 Outbreak in Turkey's Economy], *Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE)*, ISSN:2148-9963, Vol.7-5, pp. 169-185, p.183, <https://dergipark.org.tr/en/pub/asead/issue/55211/750273>
- Şirin, T. (2020). “Tehlikeli Salgın Hastalıklarla Anayasal Mücadeleye Giriş” [The Constiutional Struggle Against Dangerous Epidemic Diseases], *Anayasa Hukuku Dergisi*, Vol. 9-17, pp. 43-146, p.57.
- Ünal, B., Gülseren, L. (2020). “COVID-19 pandemisinin görünmeyen yüzü: Aile içi kadına yönelik şiddet”, [The hidden side of COVID-19 pandemic: Domestic Violence], *Clinical Psychiatry*, 2020;23, pp.89-94. [https://jag.journalagent.com/kpd/pdfs/KPD-37973-LETTER\\_TO\\_EDITOR-UNAL.pdf](https://jag.journalagent.com/kpd/pdfs/KPD-37973-LETTER_TO_EDITOR-UNAL.pdf)



## **The Place of The Law in Providing Global Environment Peace**

**Şafak Kaypak**

[skaypak@gmail.com](mailto:skaypak@gmail.com)

Mustafa Kemal University

[orcid.org/0000-0003-4593-2525](https://orcid.org/0000-0003-4593-2525)

Corresponding Author

**Ahmet Gündüz**

[gunduz.1881@gmail.com](mailto:gunduz.1881@gmail.com)

Researcher

[orcid.org/0000-0002-4825-8575](https://orcid.org/0000-0002-4825-8575)

**JEL Code:** F64, K32, K33, P48, R11

**Abstract**

**Received:** 23.08.2021

**Revised:** 17.09.2021

**Accepted:** 17.09.2021

**Available Online:** 23.09.2021

**To cite this document**

Kaypak, S., Gunduz, A. (2021). The Place of the Law in Providing Global Environment Peace. Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies, 8 (2), 175-197.  
[doi:10.48064/equinox.986070](https://doi.org/10.48064/equinox.986070)

*This study aims to examine the place of law in ensuring global environment peace. Nowadays, the environment in which we live is deteriorating and the destruction caused by wars damages both societies and the environment. The human being is not in harmony with himself and his environment. Peaceless environments affect all world societies. Peace against war is a common idea where everyone is united. From social peace to international peace, from there to world peace and environmental peace. In recent years, more and more global environment peace has been mentioned. Since the environment has been seen as a common commodity, it is consumed and badly used and polluted. Although the path of peace passes through justice this thought is more and more stained by wars and injustices. It is not enough to miss peace; it is a human and moral responsibility to make efforts to create peace and justice. Environmental protection requires sanctions. In this context, the development of global environment peace is supported by law.*

**Keywords:** Peace, global environment peace, law and environmental law



## 1. Introduction

Peace is known as an important problem throughout the world from a national and global point of view, today. A state of non-peacefulness is like a basic determinant of life. Not a day goes by when news channels do not report explosions, riots, clashes or massacres in any country. When people are watching this news, wants to ask themselves, 'Why are they doing this?' Living in a just world surrounded by peace has always been the greatest longing of humanity. But this ideal has not yet become interoperability around the world. Although everyone is pro-peace, no one did not afford to stop wars. A world order based on mutual tension and competition prevents the achievement of a long and lasting peace.

Peace should not be considered as armed conflicts, tensions, and not being in war. Such a consideration would only be of political content. It should not be forgotten that peace can be achieved with positive social, cultural and environmental conditions that will sustain life. Social peace is like a key that opens every door; it is also obvious that nothing can be done without it in all aspects of life. As if war exists in humans' genes. If people are not fighting anything, they are fighting the environment. The degradation of the environment is caused by wars and anti-nature terror. With the rapid deterioration of the environment, the threat of global life suddenly made it a world problem. Just as living things need water, light and air; humans also need peace in every period. Because peacelessness threatens not only the environment but also all vital processes on earth; so the need to maintain peace on a local, regional and global scale comes to the fore.

True peace is the peace that humans establish with nature and the environment. The peace between humans and nature also depends significantly on humans again. If there is going to be a war, it must be for peace. If humans defeat themselves in the war for peace, they will be able to find the environment, in which humans can live this peace and tranquillity. The magnitude of the problems obliges cooperation; international organizations and the world public opinion work to prevent the cultural and environmental values that are the common existence of humanity from being damaged by hostilities and armed conflicts between societies. International awareness has not yet been able to oppose the unawareness of the great powers. Yet the war against war continues. To ensure the permanence of peace in all areas, it is noted that in recent years, the understanding of international responsibility for environmental values has expanded to organizations that operate largely based on law.

## 2. Environment, Peace and Law

Environment; it is the physical, biological, social, economic, and cultural environment in which humans and other living things exist and in which they maintain their relationships and interact with each other throughout their lives. The environment consists of living and non-living beings. Living elements of the environment are humans, animals, plants, and microorganisms. The inanimate elements are; they are natural elements such as air, water, soil, or artificial elements such as buildings or roads. Environmental types can be grouped with different qualities such as the natural, physical, historical, psychological, social, economic, social, urban, rural environments. The environment, which covers the whole world, comes across as an ecological or global environment (Kaypak, 2014:22).

The environment is a living environment as the place in which it is located living and non-living things. The environment surrounds us. All of the natural and artificial external conditions that affect the life of the individual and society together make up the environment. The environment cannot be explained purely on a human basis. Because all living things, including human beings, and even all non-living things live in an environment. In this sense, the environment is an environment in which all living beings live their lives, are affected in different ways and affect the environment (Keleş & Hamamcı, 1993:22). In the environment where living things carry out their life functions, the chemical and physical functions between living and non-living elements are in a dynamic balance. This balance constantly renews itself with matter and energy cycles.

We are the ones who benefit the most from the environment and pollute the environment the most. Humans endanger the natural life of all living things, including themselves with the environmental problems they create with their own hand. Humans disrupt the natural environment relations with its social activities and force the carrying capacity of nature. The functioning of natural environmental systems, which form integrity and consist of various relationships, is becoming a problem for humanity. Factors that disrupt nature are constantly increasing. The negativity related to human future and health continues, such as the rapid depletion of non-renewable energy sources, the destruction of renewable energy sources, and the pollution of the physical environment.

In Cambridge Learner's Dictionary (2018:466), peace is defined as freedom from war and violence, especially when humans live and work together happily without disagreement. In Turkish, peace is an environment formed by the work of reconciliation, harmony, mutual understanding and tolerance (www.sozluk.gov.tr, 2021). Peace is defined as a situation after a treaty states that the war is over, a process in human history after such a treaty, a state of truce

(TDK, 2017). The word peace is a concept belonging to Political Science as its origin. As some perceive peace as being away from war conditions and conflicts; In addition to staying away from armed conflicts, some perceive it as providing adequate income, employment, education, health, nutrition, culture and environmental conditions (Keleş, 2003). A wrong judgment has been formed regarding the meaning of peace in society. The concept of peace is defined not by itself, but generally linked to war. According to this understanding, peace is a situation after the war. However, linking the concept of peace only to war and conflict will be incomplete in terms of understanding the true meaning of peace.

War is defined as armed fighting between two or more countries or groups, or a particular (Cambridge Learner's Dictionary, 2018:725). War; is defined as an armed conflict that individuals, social classes or states engage in for economic or political purposes (TDK, 2017). Make war is an act of fierce and it may be deadly combat. It is an active struggle to eliminate an enemy or something harmful. When we say war, it usually comes to mind the actions of the state armies for their country. The word war does not exactly meet the content of fighting, it is more. Animals engage in this struggle because of hunger, while humans fight for pleasure, to capture or establish superiority. Every war has a winner and a loser. Resolving a dispute and ending a war is a partial peace. In war, this partial peace is also called a ceasefire. Peace is to be in unity, integrity and serenity, without hostility, away from fights, wars, weapons. Peace is an environment of reconciliation. This reconciliation is mostly made between the unequal and it occurs either with the conditions set by the strong or with the strong dictating to the weak (Kongar, 2000). But just because there will be a reconciliation does not mean that all conditions will be accepted. The first condition of honourable peace is to be considered a respectable party. It is impossible to consider a system that does not include national freedom, not having a say in its own life and its own future as peace. It should be based on the principles of peace, freedom and equality.

So peace; is not to wage war or remain silent and indifferent? Peace is not a one-dimensional concept, hollow or full of uncertainty. Peace should be perceived as a political, social and ethical concept. The environment of peace in an environment of happiness created by mutual harmony, understanding and tolerance. The environment where there is no peace means, on the contrary, an environment in which there is chaos, tension and unrest (Şentürk, 2008:331). Peace has been the highest social value of human life from the past to the present. For this reason, establishing and maintaining peace in international and interstate relations has been included as an important rule in legal documents. Peace brings humans closer together, removes separations and ends evil. It teaches humans to stay away from guns to maintain a happy and healthy life. Peace is to be against oppression, occupation and racism. Peace is to be aware that differences are wealth by excluding all discrimination. In thinkers such as

Gandhi and Tolstoy, peace has been raised to a philosophy of life (Keleş, 2003). Mustafa Kemal Atatürk is one of the statesmen who emphasized peace as his philosophy of life with his words “peace at home, peace in the world”. Adopting the goal of Atatürk's as a principle, our country fulfils its duty in the best way to protect world peace.

If there were no wars, there would be no such thing as peace. In order to know the value of peace, it was necessary to first experience war and understands what it was. The inadequacy of "peace and brotherhood", which has been attempted to be built on humanism independent of any kind of spiritual and natural values in recent centuries, seems to be confirmed by the current state of the world. This is also the 18th. it can also be considered as an indication that some of its fundamental assumptions, which influenced the century, have not materialized. According to the philosophers who put forward the Enlightenment and positivist project, the progress of the world would continue linearly thanks to science and technology, and humanity would go towards better, peace and brotherhood every day. Poverty, hunger, famine, and wars would give way to peace and brotherhood. But it did not happen, progress in science and technology did not bring peace with it; the opposite has come to the age of technology of wars. Despite all the scientific and technological advances made by humanity in the 20th century, the fact that peace is still being discussed can be regarded as a tragic situation. Today, humanity's need for peace is more than ever. Although peace has always been the main longing of humanity at all times, it could not be formed literally. Without regard to the struggle for democracy, the so-called struggle for peace, which was given priority, did not contribute to peace. When peace comes condition with economic dependence, its end is undoubtedly very fast. So the desired peace has always been far away.

Society is not a place where everyone can do whatever they want. There is an order in the life of society. Order is the establishment of relationships that make it possible to coexist in a particular society on the basis of compatibility in accordance with the requirements of that society. Wherever there are humans, dissonance or disorder can arise because different interests and needs will overlap. The group of compulsory rules that regulate social relations is called law. Order is established by law. When we say the law in daily use, it is sometimes meant to express the legal order itself in a broad sense, sometimes the legal rules applied in a narrower sense, and sometimes the rules that should be (Ertan, 2004:371). The law order is one of the leading factors in solving all social problems.

The aim of the rules of law is to form an authority that will ensure order and establish rules in society. The rules of law consist of duties, rights and responsibilities. Those who break these rules are subject to various sanctions. Sanction is what happens when the rules of law are not followed. With the

formation of law rules, relations between individuals and the state are established within the framework of certain rules. There are materials or physical sanction of the rules of law consisting of norms. It's called punishment. If the rules of law are not followed, sanctions such as money, imprisonment, dismissal are faced.

The law order is a set of rules that are important to society. The rules of law have emerged to meet some changing social needs in the social environment. This required a process of formation and maturation in order for some rules or principles to have a law structure. When it comes to the law, the static side of it, fixed by rules, comes to mind at first, but the law has to renew itself in accordance with changing conditions and be dynamic. Otherwise, it cannot catch the flow of life.

### **3. The Relationship Between The Global Environment and The Peace**

The environment had been come out of its physical and narrow content; it has also taken on regional, national and global contents. In the global sense, the environment is one of the places that longing peace. Because for all living things, the environment is the space in which it exists. The unhealthy environment means that the existence also becomes unhealthy. For this, it is necessary to be at peace with the environment. Being at peace with the environment contributes to the preservation of public order, to the development of historical and cultural values. The humans who are at peace with the environment approaches human, animal, plant and other non-living things around them, friendly. Such an environment of peace serves to make the system of democracy, rights and environmental standards sustainable. Those who are not at peace with their environment are unresponsive humans who do not protect their environment even if they live in different geographies.

Peace or peaceful existence does not just mean the absence of war; just as the opposite of war is not peace. Even in environments where there is no war, images can be encountered that show that peace has not been achieved, caused by ignorance, apathy and unresponsiveness. For example, rude behaviours are shown to the environment. The fact that the poor are the majority among the humans who fill the cities in underdeveloped countries shows that there is no environmental peace. Hunger and poverty are responsible for environmental problems. Can it be said that the hungry, unemployed populous who cannot take advantage of education opportunities, who are homeless, who cannot look to their future with confidence, live in peace? (Keleş, 2003). According to World Health Organization data, many people today live in unhealthy conditions. World development reports of the United Nations also confirm this fact. In the 2000s, problems such as hunger, shelter, and a healthy drinking water supply are still the most fundamental problems (Karaca, 2007).

Two currents of thought are effective in peace movements: peacefulness and internationalism. The peaceful means being against war and all forms of violence and it is in opposition to the concepts of aggression and hostility. A person who peaceful will stay away from the fighting, but also be fair and behave in accordance with the law. They believe that problems in the world can be solved by peaceful means. The word peacefulness was first used by Emile Arnaud in the 1890s; those who participated in anti-war initiatives began to call themselves peaceful after this date (Elibal, 2007). A person must first be at peace with herself/himself, then with her/his family, relatives, with her/his neighbours and with her/his nation. Peace with a person herself/himself extends to peace in the family; peace in the family, peace between citizens; peace between citizens, peace in the country; peace in the country, peace in the international; peace in the world. Peacefulness necessitates respect for the personal and national dignity, sovereignty and human rights of individuals and states. Internationalism, on the other hand, sees countries as a whole and advocates cooperation in the international arena. According to internationalists, peace can only be achieved through the voluntary cooperation of countries and nations (Elibal, 2007). The fact that both winners and losers as a result of each war suffer great material and spiritual losses reveal the senseless nature of fighting. Preventing a hot war between humans or states is a fundamental element of the peace struggle.

When developing countries cannot create economic resources to subsistence their populations, they can first consume those around them to quench their hunger, consumed may not be renewable or the possibilities may be inadequate. Developing countries that want to achieve economic growth and development goals in the short term want to give priority to the economy, not the environment. These places that they destroy become largely devoid of social, economic and cultural conditions in which people can develop their own material and spiritual assets over time. This is called poverty pollution. It can be difficult for countries that are in shortage of resources to protect their environmental values. In developed countries, pollution caused by technologies associated with increased production and consumption is called abundance pollution.

The acceptance of environmental peace in all countries also depends on the support of rich developed countries to developing countries. While 8 developed countries of the world control 80% of the world income, less developed countries are faced with an environment that is far from basic humanitarian needs. Everybody knows that superpower States support war industries in order to maintain the viability of weapons economies. Worldwide nuclear armament continues to threaten humanity. Instead of mobilizing existing forces that create alternative energy sources, humanity is creating alternative weapons. A system based on the war industry generates a large income from the sale of weapons, and wars are taking place in different parts of the world as a reflection of them. The armament race and military spending are constantly increasing. Even in

countries that have been cited as a premise of civilization in the world, the budget allocated to defence is more than the education budget. Today, in many underdeveloped or developing countries, including our country, public services such as education, health and the environment have the lowest rates in national budgets.

The devastating effects of wars, armed conflicts and terrorism and the damages they cause to the inhabitants of settlements are known. The wars have caused irreparable damage to the many cultural, historical, architectural and natural values that are the heritage of humanity. The wars have caused irreparable damage to the many cultural, historical, architectural and natural values that are the heritage of humanity. When a war occurs in a country or region, all countries that share that geography bears the consequences together. When a war occurs in a country or region, all countries that share that geography bears the consequences together. Because the destruction created in the ecological system is carried to the entire region by natural processes. Deprivation of peace is a sunken cost for humanity, full of pain, sorrow and troubles. The results of the wars have always been heavy. The wars bequeath to us millions of dead and injured, disabled people and cities that have become rubble, and pain and tears. After the conflict, they were forced to rebuild their cities and infrastructure. But it has never been possible to completely repair the pain, poverty, deprivation caused by wars. If the amount of money would be spent on removing the ruins of war or on war technologies were spent on the development of humanity; the living standards of people in our world would be much higher. It is impossible to measure the value of spiritual losses in wars. The deaths of people, to be threatened of humanity, the destruction of natural and cultural assets are the basic negativities caused by wars. It is also not necessary to go to the distant past to remember these negatives. History is full of countless examples of environmental destruction. Iraq invasion by the United States of America, Hiroshima and Nagasaki, like Vietnam and the Gulf War, Kosovo, Afghanistan, Bosnia, Latin America and Africa still are remembered as regions where wars and massacres reigned (Keleş, 2003:71).

Some examples of the environmental bad pictures created by the wars are as follows: The black smoke rising for 7 months from the refinery and oil wells bombed during the Gulf War, the seabirds that cannot move due to being covered with oil and the chemical brutality in Halabja are still before our eyes. As a result of attacks on refineries and oil wells during the war, oil and toxic waste mixed with water sources damaged the soil. What happened to the environment in Kosovo was no different. In the living areas of living beings, irreparable wounds were opened in terms of physical destruction, people died, and survivors were exiled from their homelands. This war caused irreparable damage to natural resources and the environment throughout the region. Contamination of groundwater resources and river ecosystems, destruction of biological diversity

and habitats reached their peak. Many petrochemical plants, nitrogen plants and refineries were destroyed by dropped bombs, thousands of tons of oil and nitrogen compounds were mixed into the Tuna River (Danube). In the measurements made in the Tuna Delta (Danube), chemicals such as copper, lead, cadmium, chromium, and heavy metals that could destroy species that would affect many living things in ecological systems were many times higher than the permissible upper limits. Chemical fumes from fires caused by the bombing of chemical plants spread to the surrounding area 15 km in diameter, and in the following days, acid rains fell from the sky to Romania and Bulgaria, although they were not involved in the war. In this process, the pH of rainwater was measured as 5.4 in Romania and 4.2 in Bulgaria (Karaca, 2007).

After the US invasion of Iraq, the rubble and waste consisting of destroyed military vehicles and buildings had to be disposed of somewhere. War wastes have started to be brought into Turkey as "scrap". Uranium used in bullets to better pierce armour, scrap of fighter jets and tanks are transported to Turkey with the thinking of "earning without expense". Finding unexploded bullets among the scraps transported to Turkey poses a great risk for the workers who earn their living in this way. Finding unexploded bullets among the scraps transported to Turkey poses a great risk for the workers who earn their living in this way. The terrible dimension of wars manifests itself in the fact that there are more post-war deaths than there are deaths during the war. More than the thousands of people who died in Hiroshima were experienced after the war, with dead and crippled births due to the effects of the war. It is a similar example that deaths due to the embargo imposed on Iraq after the Gulf War were more than deaths during the war. With the ongoing wars, hundreds of people lose their lives, become disabled and children appear as the biggest victims of wars every passing day. 3 million children have died due to wars in the last decade, 10 million children have suffered psychological trauma, and 16 million children have been crippled due to war (Karaca, 2007).

Sustaining a life dominated by peace is only possible with a healthy environment. The world is experiencing rapid contamination, and this contamination is not one-dimensional contamination. While innocent people lose their lives in unceasing wars in some parts of the world, some people get sick or lose their lives due to environmental pollution in regions where peace prevails. For example, in giant metropolises in Asia, air pollution kills more than 1.5 million people every year. This number is increasing because the air we breathe is getting more and more polluted with each passing day (Aral, 2003:3). Environmental pollution may lead to the depletion of future economic resources. Industrialization and urbanization, which are carried out by neglecting the environment, threaten our future. Due to the economic concerns of some large capital groups and administrations, the humans of the world live in a vicious circle. As a result, environmental problems today have reached a dangerous dimension that brings



humans to the point of reckoning with themselves. Ozone layer puncture and climate changes, global warming and greenhouse effect, melting glaciers, drought and desertification, the decline of drinking water resources and equatorial forests, food issues, earthquakes, floods, hurricanes etc. disasters, regional wars, terrorist activities constitute the most important environmental problems of our world in recent years.

#### **4. Law and Ensuring Global Environmental Peace**

Today, the environment is evaluated together with the concepts of security, peace, tranquillity, justice and rights. Domestic security is not considered separate from rapid population growth, internal migration flowing into major settlement centres, and the decline in agricultural production. As far as external security is concerned, we all know that natural assets such as water and oil take the most important place at the heart of unrest and political debate between countries. Many issues, from the passage of heavy ships through the Straits, the ecological risks associated with transporting oil, the use of common streams, the common sky, the supply of natural gas for warming from foreign countries, clearly show the links between environmental, foreign policy and peace issues. There are many common problems that can easily lead to new conflicts on a global scale. Environmental destruction, borders, ethnic and national competition, resource shortages are all related to each other. In other words, the environmental problem is not just a region's problem; it is directly related to the worldwide struggle for peace.

The acquisition of law feature of the environment has been the result of a number of developments in the social sphere. The most important of these developments is that environmental problems gained great importance when they reached dangerous dimensions after the second half of the 20th century and became one of the leading and multidimensional problems for all societies. 20. Although environmental problems that negatively affect the human living environment and health were encountered until the century, not serious environmental problems had arisen that threaten living life as a whole and even the ecological balance that forms the whole of these relations. After the environmental problems made themselves felt intensely, it became clear that the problem affected all humanity and the future of the world. In parallel with the development of environmental awareness, albeit slowly, the idea that environmental resources such as water, soil and air should be protected, which are seen as the source of economy and development, has started to dominate social life. It was necessary that environmental measures be taken and that these measures are legally secured.

Establishing the connection of the subject with the law is a natural process. To regulate relations between the environment and humans, setting certain rules of conduct, one of the most effective tools that can be used to solve environmental problems is the law order. In order to solve the environmental problem, if it is necessary to establish some rules of conduct in the relations between man and the environment, they will of course be in the form of rules of law. If the state is going to use some powers to solve environmental problems as well as to solve other problems, it has to do so in accordance with the rules of law (Aybay, 1997:311). Therefore, the basic condition for solving the problems is to establish rules of law related to the environment. The environment is contaminated when used by humans, and the contaminated environment must also be cleaned. As a result, rules have begun to be produced to the extent that they will form an independent branch of law as a means of implementing policies created to solve this problem.

In the sum of all these, environmental law has emerged as a new branch of law that protects, develops and regulates the law situations of the elements that make up the natural and artificial environment of man. Environmental law is a branch of law that protects the elements that make up the natural and artificial environment of man, develops and regulates their legal status (Hamamcı, 1983:245). Environmental law can be expressed as a whole of efforts to protect environmental values by creating legal guarantees. For the future of man, who is part of nature, there can be no understanding that does not protect nature. Therefore, the basic philosophy of environmental law is cleanliness, keeping of cleanliness. It tries to protect the environment despite people. This protection is based on the elements of preventing pollution from occurring, cleaning the resulting pollution and improving the environment (Ertan, 2004:373).

Environmental law aims to limit human activities for the purpose of protecting the environment. In fact, the fact that the legal dimension of the environment is proof that the issue has reached the solution stage. But environmental law is not just an indirect means of solving the environmental problem. When necessary, the direct solution is through a comprehensive “environmental policy”. The rules of law function only according to the principles or objectives determined by such a policy. “Environment” is used in the broadest sense and with its dynamic side in explanations related to environmental law. Environmental law must have the ability and flexibility to adapt to time, space and social conditions in order to develop solutions suitable for time and space. One of the most important indicators of the open direction of law to development and change is environmental law. It is a branch of law that was born and developed in the century; its formation is quite new (Ürkmez, 2005). Determining the place of this branch of law, which is very young and whose exact place in the law is not clear, in the classical distinction of the law system is an important problem. According to the interests and values intended to protect and the characteristics of the

organization that will carry out the practice, there is no doubt that environmental law is dominantly “public law”. However, it also benefits from areas such as the law of obligations and civil law in the field of private law. Therefore, environmental law can be considered public-private. Environmental law has the qualities of being dynamic, being interdisciplinary, being a public-private branch of law, being far-reaching and limiting (Ertan, 2004:374). It is possible to consider the sources of environmental law under two headings as national and international sources. National resources include constitutional regulations, legal regulations and other regulations. International sources, on the other hand, are considered agreements, contracts and international customary.

Global peace means that all the nations of the world live in peace. Achieving global peace requires organized effort. To prevent war, it is necessary to organize the peace. After the Second World War, the fact that pro-peace international public opinion is loudly its voice more and more every day is promising for the future of world peace. First of all, the United Nations Institution contributes to peace by acting impartially in the peaceful settlement of international disputes. Another aim of peace work should be to reach out to the public. For this, it is necessary to develop a "new language" of peace. United Nations derives its power to make peace from agreements and decisions and the law. Peace finds its expression in the universal identity of law. Every step away from peace also refers to a departure from the law. It is necessary to be decisive, not only by advocating peace during the war but also by peaceful perception during peace. For this, it is necessary to turn the desire for peace into the demand of the masses and ensure the participation of society; to develop effective options against the current violent fabric of society. Peace cannot be mentioned in any environment where material and spiritual violence is applied to a person. Since the state of war based on armed struggle is the greatest violence, at the first stage it must be ensured that it will end; then it is necessary to establish for social order free of violence and prepare the conditions for peace.

Peace also means giving importance to the protection of the environment in which we live in harmony with nature, and stop the initiatives that threaten human and environmental health. Global peace includes respecting cultural, ethnic, racial, sexual, religious and spiritual diversity as well as the preservation of biological diversity and other lifestyles. It is a fact that local governments and local associations have a special position to assist national governments in improving the living conditions of slums; eliminating ignorance and all forms of discrimination; and developing a culture of tolerance for cultural and religious differences. Living in peaceful conditions is a prerequisite for preserving our historical and cultural values. Peace can also be served by acting in a spirit of cooperation and solidarity in the protection of historical and cultural values (Keleş, 2003). As individuals also are personally responsible for achieving social cohesion and ecological balance. In order to strengthen peace, economic justice

and the health of the planet, all people on earth are responsible. Sustainable peace ensures peaceful solutions to problems that concern individuals, societies and nations at both regional and global levels.

Poverty, hunger, famine, unemployment, homelessness, social insecurity, denial of fundamental rights and freedoms, etc. all abstinence are elements that disrupt the peace. In fact, we live in an era where we have the methods to solve the problems arising from poverty, war and social conflicts. It is a great step for world peace that information technologies replace the war industry. Science and technology must be at the service of humanity to spread democracy, equality and justice among all countries of the world. Administrations are in a key position in eliminating deficiencies, establishing infrastructure, and achieving the necessary services for the health of everyone. In terms of justice and equality of opportunity, all people should have the right and opportunity to benefit equally from the resources offered by society and the environment. There is no environmental justice without social justice, and there is no social justice without environmental justice. Social justice is the equitable distribution of social and natural resources, both locally and globally, in order to provide all citizens with all opportunities for personal and social development and to meet basic human needs unconditionally.

The two organizations operating in the international arena that initiated comprehensive environmental protection efforts in the world are the United Nations and the European Union. The most important development on the environment at the international level is that the issue is addressed by the United Nations (UN) (Budak, 2004:387). Undoubtedly, the United Nations is the most important organization in organizing the environment at the international level. It has been working on environmental protection, improvement and environmental pollution since 1971. It wanted to direct all members of the international community to act jointly on the environment and it ensured the convening of conferences on an international scale (Hamamcı, 1997:401). These conferences have shown the whole world that environmental problems can only be solved with international cooperation. With the Environment and Human Conference organized by the United Nations in Stockholm on June 5-16, 1972, environmental problems were first discussed in the international arena and the right to the environment was expressed. The decisions taken at the conference are important in terms of serving to create global awareness of Environmental Protection and the expression of the “environmental right” as a human right. The most important development in the development of environmental law at both national and international levels has been the Stockholm Conference. If a starting point is to be taken in terms of legalization of the environment, the most appropriate date is undoubtedly the convening of the Stockholm Conference. Prior to this conference, international environmental law was not an independent

branch of international law. The process required for the formation of international environmental law has begun (Özdek, 1993:73).

The UN organization UNESCO (Organization for Education, Science and Culture), which carries out work on the environment, has established a new human rights group where common values can be developed through solidarity. Apart from fundamental rights, economic and social rights, the newly created rights announced to the world as third generation rights. The right to the environment has taken its place among the new generation human rights called third-generation rights or solidarity rights together with the right to development, peace and benefit from the common heritage of humanity, which emerged as a constitutional right and affects the legal order (Hamamcı, 1983:246). The right to the environment gives the individual the right to ask the state to realize an environment in which he can live in freedom, equality and prosperity. Based on the concept of environmental right, environmental regulations have started to take place in law texts (Özdek, 1993:71). It has been focused on whether this right can be controlled by a body outside the state. In case of violation of the right to the environment, if a solution to the problem cannot be found within the country, it is important for the protection of the right to the environment to go to the supranational authorities. Securing the right to the environment by an international or supranational body will mean restricting the state's area of action in this area (Kaboğlu, 1996:134).

With the process that started with the Stockholm Conference, many international agreements have been implemented in the field of environment. In 1973, the United Nations Environment Program under the umbrella of the short name UNEP, the Mediterranean Action Plan in various regions, The Action Plan for the Protection of Coastal Marine Areas of the East Asian region, etc. these are some of the works being carried out. (Keleş & Hamamcı, 1993:163). The most important development that contributes to the development of international environmental law is the international conventions created to protect places that are sensitive or threatened due to transboundary pollution. The report entitled *Our Common Future*, also known as the Brundtland Report, presented to the UN General Assembly by the UN Environment and Development Commission in 1987; it is the first study that brings the concept of 'sustainable development' to the global agenda. The concept of Sustainable Development, which is shaped as an alternative to the dominant "continuous development" approach, which evaluates the economy and the environment as two competing phenomena, has been expressed for the first time. The report focused attention on the negative effects of environmental degradation on economic development (Yıkılmaz, 2003:114).

The United Nations Conference on Environment and Development, held in Rio de Janeiro in 1992, revealed the necessity of revising the measures taken so far,

due to the emergence of a series of global environmental problems such as acid rain, ozone layer puncture, Chernobyl and radiation hazard, and deforestation. The most important step taken on global warming was the UN Framework Convention on Climate Change, which was signed by the United Nations at the Rio de Janeiro conference in 1992. The Rio Conference notes that the two-way emphasis on the economy-environment relationship is made in favour of the economy. The Rio Declaration mentions secondary rights such as the right to be informed, the right to participate and the right to apply. These include participation in the formation, supervision and monitoring of the decisions of the administration and, if necessary, the exercise of the right to apply against irregularities. These can happen thanks to social solidarity. The Rio Conference, Agenda 21 (Ajenda 21) and two international conventions such as the Convention on Climate Change and the Convention on Biological Diversity have been opened for signature and the principles for forest protection have been determined. Agenda 21 is like a homework assignment that describes what governments, official, civil organizations should do in the 21st century. It is a legally non-binding agreement (Şahin, 2004:415). It imposes common obligations on the parties in order to reduce human-induced greenhouse gas emissions, taking into account national and regional differences within the framework of “common but differentiated responsibility” (Ulueren, 2001:39). Under the UN Framework Convention on Climate Change, a protocol was agreed in Kyoto, Japan, in 1997 in which the obligations to be implemented were determined. The Kyoto Protocol stipulates that industrial countries will reduce carbon dioxide, which is the most important gas that causes the greenhouse effect, to 5.2% below the 1990 level by 2012 (Yıkılmaz, 2003:303). So far, 119 countries have signed the protocol, but for it to take effect, it must be adopted by countries responsible for two-thirds of the emissions that lead to the greenhouse effect. The US, which has shown the same resistance as Russia and is responsible for 25% of the greenhouse effect, has not signed the protocol yet (Aral, 2003:3). As a binding regulation that shapes the process of adaptation to global environmental policies, this protocol is a general framework in which such policy adaptation will be implemented. However, the power of such protocols is sufficient to some extent for protection. If we want to protect the climate of our world in the long term and prevent wars based on oil, renewable energy resources technologies such as wind and solar should be focused on.

The environment does not only in the national area but also has an impact on the global structure. Environmental protection measures were initially attempted to be formed by the adoption of a number of principles at international conferences. Later, in the national texts, they envisaged some administrative sanctions regarding the protection of the environment at the first stage, but over time, it was understood that these administrative sanctions were not sufficient, and they were ensured to include provisions on the environment and criminal sanctions. In the constitution of many countries, regulations that impose duties and

responsibilities on the state-individuals for the protection and development of the environment have begun to be seen (Özdek, 1993:66). In the constitutions for the protection of the environment, prevention of environmental pollution improvement, and improvement of environment sections related to the environment were created, regulations such as laws and regulations were made. Environmental law, in addition to legalization activities at the national level, also creates activities through treaties at the international level. International agreements on the prevention of environmental problems that have gained a global dimension, protection of natural resources and determination of the principles of use, judicial decisions on the environment and the case law resulting from these judicial decisions are important developments in environmental law. The basis of the Environmental Law branch consists of the sum of these rules.

Looking at general developments in the world, the environment is one of the most flexible issues. Even international treaties could not show much inhibition when evaluated from the point of view of environmental protection. Regulations subject to international conventions are multidimensional due to the flexible attribute of the environment. In a sense, wherever pollution has occurred on Earth, the International Convention on it has been created or attempted to be created. But since it is possible for states to become parties to the convention of their own volition, the effectiveness of the convention decreases at the beginning. The issue of the implementation and supervision of the contract could not fully be resolved. The characteristic of international conventions on the environment is that they bring wide mobility possibilities to states. States can withdraw from the treaty after a certain period of time if they wish. This constitutes the weak point of the contracts being made. Some contracts offer no other way than to resolve problematic issues by discussing them, while some contracts provide for the establishment of arbitration committees or commissions that are sanctioned for the solution of the problem (Çevre Mevzuatı, 1995:20).

Because of the problems in the international arena, the environment has become more important in terms of interstate relations every day. Reasons such as the fact that environmental problems do not know borders, that lost environmental values are the common heritage of all humanity, require that environmental problems be addressed at a global level. As a requirement of this, global problems are subject to international agreements between states. These regulations are the most important documents of international environmental law (Özdek, 1993:66). Regulation of environmental law in accordance with international law means bringing solutions to environmental problems different from national regulations. In solving environmental problems between countries, three basic principles called treaties, international customary, and general principles of law are used. These basic principles bring international organizations and states to the forefront. The State plays an important role in the creation, implementation and supervision of legal rules and has much broader authority in terms of purpose

and implementation than international organizations, as it is the only body that sets rules within the borders of the country (Pazarcı, 1983:203-204). For this reason, the state is the most important factor in terms of international environmental law (Pazarcı, 1983:2). International law is binding inter-states. However, it is clear that this binding feature does not always apply. Today, the most important problem is how the state will sanction it when it does not comply with the rules, and who will apply the sanction. Court decisions of an international nature also contribute to the development of international law. One of the first examples of environmental issues being the subject of international courts is the practice between Sweden, Norway, Denmark and Finland, which has been valid since 1974. As part of these developments, some countries have allowed citizens of countries affected by pollution to resort to legal means necessary to remedy damage within the country's judicial system (Pazarcı, 1983:204). International Court decisions have recognized that the country causing the pollution is responsible for damages caused by pollution occurring outside the country's borders. In this way, the country that has suffered damage due to pollution has obtained the right to compensate and repair the damages that have occurred from other countries. On the other hand, with increasing awareness of problems in the international arena, the understanding of the sovereignty of the state has begun to be interpreted more limitedly. The understanding of absolute sovereignty of States has become increasingly limited, and the existence of a power that can play the role of arbiter between states has been accepted (Pazarcı, 1989:387). The understanding of international responsibility for the environment has changed over time. At first, the condition of intent was sought for the responsibility of nations to each other. Overtime, it has become a condition whether there is a defect. Then, the understanding of holding countries responsible for any behaviour contrary to international law has become dominant (Pazarcı, 1989:385).

A typical example of a supranational organization is the European Union (EU). The Union has more power than any other international organization. Decisions taken by the EU on the environment are binding for all members. For this reason, the EU places certain limits on the sovereignty of states. The aim of the EU is to apply some common rules to all member states as a team (Pazarcı, 1991:62). In order to establish these common rules, the member state delegates its implementation and enforcement power in accordance with the community legislation. EU member states must both adopt the legislation of the Union and not pass laws contrary to the legislation of the Union. States participating in the EU are in-principle commitment to the legal transactions made before by the organs of the Union from the moment of accession. In order for transactions to take effect, the approval of the relevant state is not required (Pazarcı, 1991:62). The European Union has given more and more importance to the environment after the 1970s. The environmental issue was discussed at the heads of government meeting on 19-20 October 1972. As a result of these developments,



Environmental Action programs were prepared and these programs became the basis for the environmental policies of the Union. Another important development is that the Community Legislation, which previously included indirect provisions on the environment, has become a direct regulator of the environmental issue with the signing of the European Single Act in 1986. The protection of environmental values with the environmental heading added to the EEC founding treaty has become one of the common goals of the community (Özdek, 1993:77). On the other hand, with the Maastricht Treaty, which entered into force in 1987 and made amendments to the Treaty of Rome, an environmental clause was among the main objectives of the Union for the first time (Yaşamış, 1995:176). Candidate countries also have to apply the standards adopted by the Union in the field of environment and health and add them to their national legislation.

Towards the end of the 1970s, the law dimensions of the environmental problem began to become clear throughout the world. In Turkey, where the same process is followed, it is known that interest in the environment began in these years. Regulations regarding the compensation of damages caused by environmental pollution in Turkish law can be examined in three stages. In the first stage, legal regulations have been made that are not directly related to the environment but are used to serve the purpose of environmental protection. From the point of view of private law, a responsibility that is not based on a defect is essential (Ertan, 2004:380). In the second stage, it is seen that special laws have been adopted in terms of dangerous activities. Compensation for damage has emerged as a very important problem. The third stage is the stage where direct environmental regulations are made for the prevention of environmental damage and compensation of damages (Ertürk, 1996:174). In the period beginning after 1982, it is observed that legal regulations were made directly for environmental protection and improvement. Environmental Law, Zoning Law, Cultural and Natural Assets Protection Law, National Parks law, which came into force during this period, are some of them (Ertürk, 1996:188). The 1982 Constitution made direct regulation on the environment. The regulation regarding the “environmental right”, which is directly related to the environment in chapter 3, is as follows: “Everyone has the right to live in a healthy and balanced environment. Improvement the environment, protecting environmental health and preventing environmental pollution is the duty of the state and citizens.” The inclusion of this article in the Constitution is a product of the development of environmental awareness. The provision has imposed a legal duty and responsibility on the state and citizens in terms of protecting the environment (Ertürk, 1996:188). The adoption of environmental protection regulations and the inclusion of the environment in the field of national law through agreements and contracts have influenced the development of Environmental Law in Turkey. The basic law governing environmental policies in Turkey is undoubtedly 56 of the Constitution it is Environmental Law No. 2872 issued on the basis of its article.

Environmental Law is one of the Basic Laws of Turkey related to the environment. According to Article 3/a of the new Environmental Law No. 2872, which was amended by law No. 5491 of 2006, the protection of the environment was adopted as a common task of all citizens: "everyone, especially the administration, professional chambers, unions and non-governmental organizations, is responsible for the protection of the environment and the prevention of pollution and is obliged to comply with the measures to be taken in this regard and the established principles." By law, the Environmental Council was established, polluting activities were prohibited and it was envisaged to create protected areas through environmental protection, to establish special environmental protection zones and to prepare an Environmental Impact Assessment Report for institutions and enterprises that may cause environmental problems.

One of the most important principles adopted by Environmental Law No. 2872 is the principle of "polluter pays". According to article 3/g of the Environmental Law, "expenses for the prevention, limitation, elimination and improvement of the environment of pollution and degradation are covered by the polluter or the one who causes the degradation." In the Environmental Law, the idea of "environmental protection" regarding the responsibility of the pollutant is seen as a principle. 28 of the Environmental Law on the responsibility of the polluter, according to the article; "those who pollute the environment and harm the environment are responsible for the damage caused by the pollution and degradation they cause, without requiring defects." In this way, the law foresees the undeflected responsibility of the polluters and adopts the principle of objective, that is, "undeflected responsibility". In environmental law, objective rules of law apply not subjective responsibility. It is so difficult to combat pollution with subjective responsibility. It is necessary to fight pollution and eliminate that pollution as soon as possible. Catching the polluter and unending the court prolong the pollution. Environmental pollution is a very technical issue, and it takes a very long time to prove the existence of pollution and damage from pollution. In addition, in some cases, determining the person responsible for the pollution and the degree of responsibility can be a problem. In addition, environmental pollution usually affects more than one person, not one person. There are problems in the determination of polluters and pollutants and the degree to which they are affected. If the damage that pollutants cause to society is too great, the "polluter pays" rule may become unworkable (Keleş & Hamamcı, 1993:138). For this reason, it is aimed to cover the damage rather than to make the harmer responsible by bringing the damage to the forefront in the compensation law (Ertürk, 1996:175-177). These cases are handled by the administrative courts and the State Council, which are responsible for the administrative judiciary in Turkey.

## 5. Conclusion

In societies trying to complete their democratic development, the struggle for peace cannot be considered separate from the struggle for democracy. Peace and democracy are two interconnected socio-political concepts. There is no democracy without peace; there is no peace without democracy. While fighting for peace, it is also necessary to fight to win democracy with all its elements. Otherwise, it is impossible to achieve peace. It is impossible to distinguish between the values of peace and the environment. Environmental protection depends on maintaining peace internationally. In a place where there is no peace, the protection of the environment is also out of the question. Peacelessness threatens not only the environment but all life in the world. Therefore, it is important to achieve a universal peace that concerns humanity as a whole and applies to all times. A universal understanding of peace regulates the requirements for a person to live in harmony with their social, political, economic, and ecological environment. But it is necessary to make the peace as sustainable as it is to keep it. Because environmental sustainability also forms the fundamental of peace. Peace needs a world that is sustainable and where the needs of every species and every living being can be met. Continuous and universal peace is a goal that humanity will achieve at the end of a long-term struggle. The rules of law regarding the environment have a human-centered approach. It is based on the principles of protecting existing natural resources, improving the environment ones and taking precautions against pollution, taking into account the existence of humans.

The fact that our living environments remain healthy and balanced depends on ending our war with the environment and making peace with it. This understanding has made itself felt both in domestic law and internationally. But despite all good efforts, the desired result has not yet been achieved, and on the contrary, global environmental problems have become even more severe. At the international level, states have a flexible area of action, recognition of the opportunity to leave treaties, and the establishment of the principle of volunteerism in solving environmental problems have been important factors in severe the problem. The general acceptance of environmental law depends largely on the attitude of national states. Because both national legislation and international conventions and recognition of supranational sovereignty are left to the will of states. As a result, although many environmental legal regulations have been made, environmental problems have increased exponentially. Thus, the world has come to the brink of an ecological crisis. There is a close relationship between world peace and the development of environmental awareness. In order for environmental peace to be effective at the international level, first of all, environmental values must be recognized as the common presence of all societies in the international arena. This acceptance will increase environmental awareness in the social space.

If environmental awareness increases in the social space, environmental regulations and global environmental peace will be more easily accepted. A healthier and livable environment will only be possible with increased social participation in this regard and the right of everyone to live in a healthy and balanced environment. International cooperation must be increased to eliminate the terror of nature and the environment. Everyone has a duty to protect the environment in this regard. What needs to be done is to look for ways to base the history of today and the future on feelings of peacefulness. In order for our narrow and selfish approaches to peace to be transformed to a holistic and universal level, the evolution of the human mind is needed. Peace, which will ensure social integration at settlement centers, is possible with humanization. Peace, which will ensure social integration at settlement centers, is possible with humanization. In this way, based on each individual, real power will be achieved, and the individual will approach events in line with the unity of humanity from a global evolutionist point of view. Maybe then the legal protection of the environment will be replaced by the integrated protection of the environment.

## Kaynakça

- Aral, Ç. (2003). "Doğal Çevreye Veda Ediyoruz" Akşam Gazetesi, 18th December 2003.
- Aybay, A. (1997). "Çevre ve Hukuk", İnsan, Çevre Toplum, Der: Ruşen Keleş, İmge Yayınları, Ankara, 309-322.
- Budak, S. (2004). "Uluslararası Çevre Düzenlemeleri Bağlamında Politika, Adalet ve Katılım" Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Ed. Mehmet C. Marın & Uğur Yıldırım, Beta Basım, İstanbul, 45-61.
- Cambridge Learner's Dictionary (2018). Fourth Edition. Cambridge Publishers, London.
- Çevre Bakanlığı Mevzuatı (1995). 3. Cilt, Çevre Bakanlığı Yayınları, Ankara. <http://www.cevre.gov.tr/hukuk>, Accessed Date: 12.06.2010.
- Elibal, İ. (2007). "Dünyada ve Amerikada Barış Hareketleri", <http://www.rehberogretmen.biz/> Accessed Date: 20.04.2008.
- Ertan, B. (2004). "Çevre Hukuku", Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Eds. Mehmet C. Marın & Uğur Yıldırım, Beta Basım, İstanbul.
- Ertürk, H. (1996). Çevre Bilimlerine Giriş, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa.
- Hamamcı, C. (1983). "Çevre ve Hukuk", Fehmi Yavuz'a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 239-250.
- Hamamcı, C. (1997). "Çevrenin Uluslararası Boyutu", İnsan, Çevre Toplum, Der: Ruşen Keleş, İmge Yayınları, Ankara, 394-412.
- Kaboğlu, İ. (1996). Çevre Hakkı, İmge Yayınları, Ankara.
- Karaca, E. (2007). "Savaş Kirletir, Barışa Bir Şans Verin," Çevre Mühendisleri Odası, <http://www.cmo.org.tr>, Accessed Date: 20.03.2008.
- Karakaya, Ö. (2008). "Barış Nedir?", <http://www.karalâhana.net/index.php?option=com-content&view=article&id=2841>, Accessed Date: 21.03.2008.
- Kaypak Ş. (2012). "Çevre Barışına Etiksel Bir Yaklaşım", Abant İzzet Baysal Üniversitesi İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Uluslararası E-Dergi, Bahar 2012, 8(1), 1-30.
- Kaypak Ş. (2013). "Ekolojik Ayak İzinden Çevre Barışına Bakmak", Nobel International Journals, Turkish Journal of Scientific Reviews (Derleme), (Ekoloji 2012 Sempozyumu Özel Sayısı) Bahar 2013, 6 (1), 154-159.
- Kaypak, Ş. (2014). Kentleşme ve Çevre Sorunları, Basılmış Ders Notları, MKÜ Yayınları. Hatay.
- Keleş, R. & C. Hamamcı (1993). Çevrebilim, İmge Yayınları, Ankara.
- Keleş, R. (2003). "Barışın Güvencesi Tarih ve Çanakkale", Tarihi Kentler Birliği 2003, <http://www.tarihikentlerbirligi.org/> Accessed Date: 24.04.2008.
- Kongar, E. (2000). "Barış Kültürü ve Demokrasi", Barış Kültürü Sempozyumu, 16.10 2000, [http://www.kongar.org/makaleler/mak\\_ba.php](http://www.kongar.org/makaleler/mak_ba.php). İzmir, Accessed Date: 05.10.2008.
- Özdek, E. Yasemin (1993). Çevre Hakkı, TODAİE Yayını, Ankara.
- Pazarıcı, H. (1983). "Çevre Sorunlarının Uluslararası Boyutları ve Uluslararası Hukuk", Fehmi Yavuz'a Armağan, AÜ. SBF. Yayınları, Ankara, 201-237.
- Pazarıcı, H. (1989). Uluslararası Hukuk Dersleri, AÜ. SBF Yayınları, Ankara.
- Pazarıcı, H. (1991). "Avrupa Topluluğu'nda ve Türkiye'de Çevre Mevzuatı", Çevre Üzerine, TÇV Yayınları, Ankara, 62-64.
- Şahin, Y. (2004). "Çevre, Yoksulluk ve Adalet", Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar, Eds. Mehmet C. Marın & Uğur Yıldırım, Beta Basım, İstanbul.

- Şentürk, H. (2008). “Toplumsal Barış İçin Yerel Siyaset”, *Yerel Siyaset*, Okutan Yayınları, İstanbul, 331-338.
- Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr>, Accessed Date: 19.04.2021.
- Ulueren, M. (2001). “Küresel Isınma BM İklim Değişikliği Çerçevesi ve Kyoto Protokolü”, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, Dış İşleri Bakanlığı Yayınları, Ankara, 38-48.
- Ürkmez, T. (2005). “Hukuk ve Çevre”, *CEKÜD, E-Dergi*, [http://www.cekud.org/site/page.asp?dsy\\_id=888](http://www.cekud.org/site/page.asp?dsy_id=888), Accessed Date: 12.04.2008.
- Yaşamış, F. Demir (1995). *Çevre Yönetiminin Temel Araçları*, İmge Yayınları, Ankara.
- Yıkılmaz, N. (2003). *Yeni Dünya Düzeni ve Çevre*, Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.



## Assessment of Zakat Economies as one of the Basic Dynamics of Islamic Economics in the Context of Fintech Management Information Systems

**Ahmet Efe**

[icsiacag@gmail.com](mailto:icsiacag@gmail.com)

Dr., CISA, CRISC, İç Denetçi, Ankara  
Kalkınma Ajansı

[orcid.org/0000-0002-2691-7517](https://orcid.org/0000-0002-2691-7517)

JEL Code: E44, G21, G23, D64,  
Z12

Received: 12.05.2021

Revised: 18.09.2021

Accepted: 18.09.2021

Available Online: 23.09.2021

### To cite this document

Efe, A. (2021). Assessment of Zakat Economies as one of the Basic Dynamics of Islamic Economics in the Context of Fintech Management Information Systems. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (2), 198-221. doi:10.48064/equinox.936530

### Abstract

Social welfare can be achieved if high economic growth can reduce a country's poverty and decrease the value of the Gini coefficient. Otherwise, it becomes limited to an increase in the comfort satisfaction level of elites. Since Zakat is one of the main tools of financial philanthropy in Muslim countries, facilitates the redistribution of wealth and income, and increases aggregate demand, it can be a critical factor of economic and social development in the Islamic framework. Therefore, the zakat order, which aims to prevent the relentless attitude of "who cares if I am full and someone else starves to death," strengthens the actual market, which is subjected to financial operations and regulates socio-economic balances relations. In this study, the zakat order, one of the fundamentals of the Islamic economy, and its effects on the economic activities are examined with a diverse view of economics and management information systems (MIS) perspective. Here, it is asserted that it can be more effective and efficient if adequately supported with innovative MIS applications. Based on the knowledge and discussions in the literature, analysis and evaluations are made on the fact that the zakat establishment, a religious obligation and its essential importance in terms of income distribution and total demand regulation.

**Keywords:** Islamic economy, zakat economy, social justice, fair income distribution, MIS.

### İslam Ekonomisinin Temel Dinamiklerinden Zekât Ekonomisinin Finansal Bilgi Sistemleri Bağlamında Değerlendirilmesi

### Öz

Yüksek ekonomik büyüme bir ülkenin yoksulluğunu azaltabilir ve Gini katsayısının değerini düşürebilirse sosyal refah sağlanabilir. Aksi takdirde, elitlerin konfor memnuniyet düzeyinin artmasıyla sınırlı kalır. Zekât, Müslüman ülkelerdeki finansal hayırseverliğin ana araçlarından biri olduğundan, servet ve gelirin yeniden dağıtımını kolaylaştırdığından ve toplam talebi artırdığından, İslami çerçevede ekonomik ve sosyal kalkınmanın kritik bir faktörü olabilir. Dolayısıyla "ben toksam, başkası açlıktan ölse" acımasız tavrını önlemeyi amaçlayan zekât düzeni, finansal işlemlere tabi olan fiili piyasayı güçlendirir ve sosyo-ekonomik denge ilişkilerini düzenler. Bu çalışmada, İslam ekonomisinin temellerinden biri olan zekât düzeni ve ekonomik faaliyetler üzerindeki etkileri, ekonomi ve yönetim bilgi sistemleri (MIS) perspektifinden farklı bir bakış açısıyla incelenmektedir. Burada yenilikçi MIS uygulamaları ile yeterince desteklendiği takdirde daha etkin ve verimli olabileceği ileri sürülmektedir. Literatürdeki bilgi ve tartışmalara dayalı olarak zekat müessesesinin dini bir yükümlülük olduğu, gelir dağılımı ve toplam talep düzenlemesi açısından asli önemine ilişkin analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** İslam ekonomisi, zekât ekonomisi, sosyal adalet, adil gelir dağılımı, YBS

## 1. Giriş

Zekât emrinin uygulanması ve faizden uzak durulması bir birilerini tamamlayan ve destekleyen unsurlar gibi ekonomik ve sosyal hayatı krizlerden, ihtilallerden ve buhranlardan koruyabilme potansiyeli göstermektedir. Buhran denilirken 1929 büyük iktisadi buhranı gibi tarihsel olayların yanı sıra daha çok meydana gelen anarşi, ihtilaller ile ulusal ölçekteki iktisadi sorunlar da dikkate alınabilir. Günümüz Türkiye'sinde yaşanan döviz darboğazı da yeterli ölçüde zekât verilmemesi ile ilişkilidir. Zekât verilmemesi özellikle düşük gelir gruplarının yapmaları gereken zaruri harcamalarıyla ekonomideki talep alt yapısı ve üretimin azalmasına neden olmaktadır. Bunun ötesinde, faizin giderileceği ve sadakaların arttırılacağına dair “*we yemhakurriba ve yurbis-sadakat*” ilahi hükmünün gösterdiği üzere verilen yardımların eksilme değil artış olarak sonuçlanması da makro ve mikro ölçeklerde en mühim neticeler olarak dikkate alınabilmektedir.

Zekât, İslam'ın yapısal temeli olmadan İslam'da üçüncü sütun (namazdan sonra) olarak ilan edilir. İslam'da zekât sütunu, sadece zenginlerden toplanan ve bunları hak edenlere dağıtan bir hayır kurumu değil, aynı zamanda dini ibadet biçiminin ve Müslüman toplumunun başlıca ritüel uygulamalarının temel bir direğidir. Zekât, Hz.Muhammed (asv) tarihinden beri Müslüman toplumunun ekonomik ve sosyal sorunlarını çözmek için “*kitleleri birleştiren köprü (hadisteki ifadesiyle kantaratül İslam)*” olduğundan, etkili ve verimli toplama metodolojisi ile Zekâtın faydalarını tespit için modern ortamda harcama ve yatırımlarla ilgili gerekli katkıyı vurgulamaya çalışmak önem arz etmektedir.

Öncelikle İslam ekonomisi disiplininin diğer komşu disiplinlerle olan teması ve ilişkilerinin incelemeye konu edilmesi bu anlamda hatırı sayılır bir katkıda bulunacağı düşüncesiyle ekonomi ve yönetim bilişim sistemleri kesişiminde “*Zekât Emri*”nin farklı olarak ne tür bir katkı sağlayabildiğinin inceleme konusu olmasında yarar görülmüştür. Bu yaklaşımda elbette insanın etkisinde bulunduğu toplumsal koşullarla birlikte düşünce alt yapısının da dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle de İslam ekonomisinin zekât ile ilgili temellerinin irdelenmesi İslam ekonomisi disiplininin olgunlaşabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. İslam'ın ekonomik hayata getirdiği en önemli hususlardan olan zekât emrinin yeterince analiz edilmemiş olduğu ve YBS ile desteklenmemiş olduğu görülmektedir. Sadece normatif ve sübjektif emir ve yasak olmaktan çok makro ve mikro ölçekte etkilerinin bilinmemesi temel sorunsal olarak ele alınmaktadır.

## 2. Literatür ve Metot

Araştırmamızda literatür taramasına dayanan betimleyici ve ilişki arayıcı mantıksal analiz metotları kullanılmaktadır. Bu çalışmamızda temel amaç, İslam ekonomisinin zekâtla ilgili hükümlerinin ortaya konularak bunların modern



iktisadın dayandığı temel iktisadi metotlar ve parametrelerle analiz edilebildiğini göstermektedir. Buna göre araştırma sorularımız şu şekilde belirlenmiştir:

1. *İslam ekonomisinde zekâtın yeri ve önemi nedir?*
2. *Fintek kapsamındaki YBS dikkate alınarak Zekât ekonomisinin mikro ve makro açıdan nasıl analiz edilebilmektedir?*

Zekât alanında pek çok araştırma yapılmıştır. Araştırma veri tabanında “zakah” diye yapılan aramada 11 Bin civarında makale, “zakat” olarak yapılan aramada 269 Bin civarında makale ve Türkçe literatür için de “zekât” olarak yapılan aramada 10.300 adet araştırma yayını tespit edilmiştir. Dolayısıyla gerek yerli ve gerekse yabancı literatürde bu alanda ciddi bir birikim olduğu söylenebilir. Aşağıda literatür kapsamında önemli görülen birkaç yayının içeriği ele alınabilmektedir.

Shaikh & Ismail (2017), günde 1,25 dolar olarak tanımlanan yoksulluk sınırına sahip 3 ülke dışında, zekât / GSYİH oranının Yoksulluk Açığı Endeksi / GSYİH oranını aştığını belirtmektedir. Bu, 17 İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT) ülkesindeki potansiyel zekât koleksiyonundan bir araya getirilen toplam kaynakların, 17 İİT ülkesinin tümünde yoksulluğun azaltılmasına yönelik kaynakları finanse etmeye yeterli olacağı anlamına gelmektedir. Yukarıdaki tüm ifadelerle dayanarak, zekât olgusunun neden ilginç ve gerçekten araştırılması önemli olduğu anlaşılabilmektedir. Hiç şüphe yok ki zekât, ibadet ve toplumdaki fakir ve mahrum insanlara karşı sosyal yükümlülük açısından kritik bir konudur. Aynı zamanda “İslam’ın köprüsü” olarak hadislerde vasıflandırıldığı için toplumun zenginleri ile fakirleri arasında dengeyi ve barışı sağlamanın yanı sıra, ulusun 68 toplam ekonomisini ve geniş dünya bakış açısını güçlendirmek için İslam ekonomisinin bir temel ilkesidir (Al-Mamun & Haque, 2015). Müslüman toplumdaki yoksulluğun giderilmesi için uygun yöntemle zekâtın uygun miktarda ödenmesi, nihayetinde Müslüman dünyasına barış, uyum ve refah getirmeye yardımcı olacaktır (Hoque, vd., 2015). Kanunda hükümler koyan, hükümetin oluşturduğu organlara kanunda tanımlanan bazı belirli maddeler için zekât ödemeyi zorunlu kılan birçok Müslüman çoğunluklu ülke vardır. Kanunda belirtilmeyen diğer maddelerde zekât bir devlet kurumuna veya başka bir yere gönüllü olarak ödenmeye bırakılmıştır. Öte yandan, hükümet organlarının zekâtı resmi olarak toplaması ve dağıtması için yasalar çıkaran Müslüman çoğunluklu ülkeler de vardır. Örneğin Kuveyt, Endonezya, Suudi Arabistan, Malezya, Libya, Pakistan ve Sudan, Bahreyn, Bangladeş, Mısır, Umman, Katar, Ürdün bu anlamda öncü ülkeler sayılabilmektedir.

Şeriat açısından zekât ödemesi, gelir ve mal varlığının genel olarak düşük gelir elde eden yoksullar grubuna tahsis edilmesi olarak beklenmektedir (Bank Endonezya, 2016). Ayrıca zekât, duran sermayeden zekât ödenmesi nedeniyle üretken alanlara yatırımı teşvik eder. Servet üzerindeki zekât, toplumu paralarını yatırıma dönüştürmeye veya küçük girişimler için sermaye biçiminde yardımlar vermeye katkıda bulunmaya teşvik edecektir. Yatırım, küçük işletmelerin

büyümesine yol açacak ve aynı zamanda işsizlik seviyesini düşürebilecek açık iş pozisyonlarını artıracaktır. Böyle bir durumda zekât ödemesi, sadece ekonominin büyümesine değil, aynı zamanda işsizliği, yoksulluğu, gelir dağılımındaki uçurumu azaltan ve çevreye zarar vermeyen kapsayıcı bir ekonomik büyümeyi teşvik edecektir. Mahat ve Warokka (2013) Müslüman ülkelerin hükümetlerinin, ekonomik büyüme ve kalkınma için yatırım fonlarının kaynağı olarak zekât kullanımını optimize etmeye ciddi şekilde dikkat etmesi gerektiğini belirtir ki bu çoğunlukla zekâtın zenginliği daha sosyo-ekonomik adalet ve eşit dağılım sağladığına inanılmaktadır. Yusoff'a (2011) göre zekât, Malezya'daki ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahipken, Azam ve ark. (2014) göre zekât, bir hanenin refahını artırabilir ve Pakistan'daki ekonomik büyümeye ciddi düzeyde katkıda bulunabilir.

Tüm Müslüman ülkeler de dahil olmak üzere birçok gelişmekte olan ülke, sürdürülebilir ekonomik kalkınma sağlamak ve yaşam standartlarını iyileştirmek için çeşitli kalkınma stratejileri geliştirmektedir. İslami perspektiften bakıldığında kalkınmanın yoksullukta önemli bir rolü vardır. Yoksulluğun hafifletilmesi her kişinin ahlaki ve sosyal bir sorumluluğudur. Zor görevlerden birisi ulusun ihtiyacına göre beşerî sermaye oluşturmak ve sağlamak için etkili bir eğitim ve iman şuru tesis etme stratejisinin nasıl planlanacağıdır. Gelişmekte olan Müslüman ülkeler, ekonomilerinin sanayileşme sürecinde ihtiyaç duyulan yenilikleri ve uygun teknolojileri tanıtabilecekleri şekilde araştırma ve geliştirme kapasitelerini geliştirmek için bilim ve teknolojide ilk, orta ve yüksek öğretimde eğitime odaklanmak durumundadırlar. Uzun vadede bir ülkeye fayda sağlayacağı için maddi ve manevi alanları kapsayan eğitim ve öğretim en önemli sosyal yatırımlardan bazılarıdır (Yusoff, 2011).

Suprayitno ve ark. (2017), zekâtın insanların maddi ve manevi terakkisini teşvik etmek için temel bir araç olarak kullanılabileceğini belirtmektedir. Eğitim ve insan kaynaklarının güçlendirilmesi için zekât dağıtımı, alıcıların daha iyi sosyal yaşamlarını sağlamaya katkıda bulunduğundan dolayı sosyal yaşamı, eğitim kalitesini ve alıcıların yaşam kalitesini ciddi bir şekilde artırabilir. Uzun vadede tüketimi, yatırımı, işgücü talebini artırarak zekâtı daha da teşvik edebilir. Beklenti ve eğitim olarak tanımlanabilecek artan sosyal yaşam, İnsani Gelişme Endeksi'ni (İGE) ölçmek için kullanılan göstergelerin bir parçasıdır (Badruddin, 2015; Kusuma ve Badruddin, 2016; Haron ve Rahman, 2016; Stevan & Sessions, 2008). İnsan Kaynakları Gelişimi Endeksi, her ülke için ekonomik kalkınmanın önemli göstergelerinden biridir ve ekonomik kalkınmada aktif bir rol olarak kabul edilir (Khodabakhshi, 2011). Shirazi (2014), zekâtın yoksulluğun azaltılmasındaki kritik rolünü vurgulamaktadır. Zekât fonlarının, Bangladeş'in diğer sosyal ve kalkınma harcamaları için kullanılabilecek Yıllık Kalkınma Planının yüzde 21 aralığında devlet bütçe harcamalarının yerini alabileceğini göstermişlerdir. Ayrıca, zekât üretkenliği, istihdamı ve üretimi artırabilir ve bu da sonuç olarak hükümetin vergilendirme potansiyelini artıracaktır. Ancak ne yazık ki ne hükümet ne de IMF / Dünya Bankası zekâtı yoksulluğu azaltma aracı

olarak görmüyor. Bu noktada bilinçli bir şekilde davranıldığı söylenebilir. Çünkü zekâtın hakkıyla icra edilmesi, manevi anlamda da uyanışa ve dolayısıyla İslam kardeşliği, ümmet bilinci ve dolayısıyla emperyalizm kısılcısından kurutulabilmek mümkün hale gelebilecektir. Diğer türlü sürekli emperyal kurumlara borcu olarak onların istedikleri kısır politikalara mahkûm edilmiş olmaktadır. Bu nedenle yoksulluğun azaltılmasında zekâtın etkinliği tam olarak değerlendirilememektedir (Shirazi, 2014).

İslam hukukuna göre zekât ödeyenler, canlarını ve mallarını arındırırlar. Zekât, ülkedeki önemli bir sosyo-ekonomik gelişme kaynağıdır (Doktoralina ve Bahari, 2018). Khamis vd. (2014), zekât fonlarının ülkenin ekonomik faaliyetini geliştirmeye yardımcı olmak, sosyal güvenliğe katkıda bulunmak ve zenginler ile yoksullar arasındaki uçurumu kapatmak için tahsis edilmesini önermektedir. Ayrıca, Bidin ve ark. (2009), Zekât parasının yönetim bilgi sistemleri (YBS) teknolojisi kullanılarak etkin bir şekilde yönetilebilmesi halinde, ulusal ekonomik bağımsızlığın ve toplumun gelişiminin aktif olarak uygulanabileceğini belirtmektedirler. Teknoloji ve YBS ile ilgili olarak mevcut literatür, henüz yeterli düzeyde olmasa da zamanla organizasyonel performansın iyileştirilmesi ve BT çerçevelerinin tasarlanması konusunda ilerleme kaydedecektir (Folan ve Browne, 2005) Bununla birlikte, teknoloji ve YBS argümanı, literatürde hayati bir alanı işgal etmeye devam etmektedir. Performans yönetimi işlevi ile ilgili kararlar almak için ilgili tüm bilgileri sağladığı ve entegre ettiği için BT her zaman performansı iyileştirmede en önemli araçlardan biri olarak kabul edilmiştir (Bititci, vd, 1997).

Türkiye’de olduğu gibi çoğu ülkede zekât kurumunun resmi bir yapısı olmadığından dolayı toplanan zekât parası için yeterli düzeyde teknolojik tespit, takip ve dağıtım mekanizmalarından yoksundur. Bununla birlikte, Malezya gibi İslam ekonomisini kurumsallaştıran ülkelerde zekât toplayan şahıslar veya kuruluşlar tarafından kurulan diğer kurumlara devlet tarafından merkezileştirilmiş zekât kurumları aracılığıyla zekâtı toplamak ve yeniden dağıtmak için bir sistem geliştirmiştir. Genel olarak Malezya zekât sisteminin gelişmiş olduğu kabul edilir ve bu nedenle genellikle çalışmaya ve öğrenmeye değer başarılı bir vaka olarak değerlendirilmektedir (Migdat, 2019).

### 3. Zekât Emri ve Kapsamı

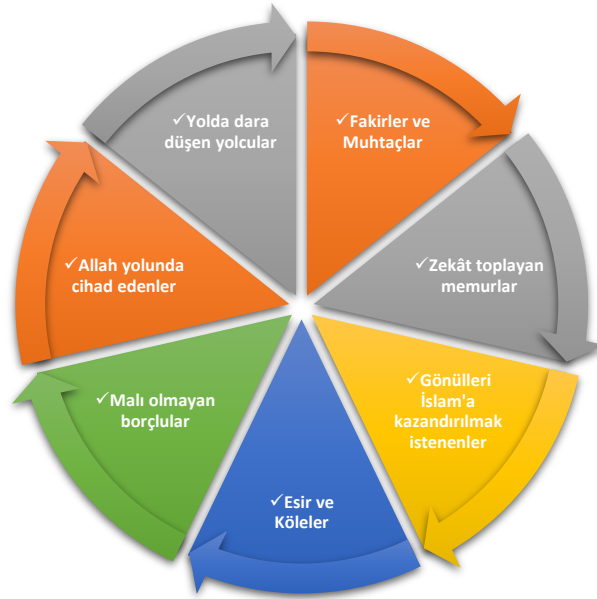
İslam ekonomisinin en önemli müesseselerinden biri olan Zekât, mecburi bir ödeme olduğu için zenginlerin mal ve serveti üzerinde fakirlerin bir hakkı olarak ortaya çıkmaktadır. Zekât konusu, Fıkıh kitaplarında Müçtehidin tarafından en ince detayına kadar geniş bir şekilde açıklanmış olduğundan burada kısaca İslam ekonomisi kapsamında önemli görülen hususlar ele alınacaktır.

Müslümanlar, belli bir nisabın üzerinde üretken mala sahip olduğunda zekât ödemek mecburiyetindedirler. Zekât vermek için nisabın (oranın) zaruri

İhtiyaçları tatmin sınırının üzerinde olması da gerekir. Aynı zamanda, nisap sınırını aşan kimse borçsuz da olmalıdır. Borcu çıkartıldıktan sonra kalan serveti, stoklanabilir tarım ürünleri, ticari mal veya araçları ile nakit paraları zekâta tabi olmaktadır. Üretken olmayan mallar ile zaruri ihtiyaçları karşılayan mallar, zekât nisabının hesaplanmasında dikkate alınmaz. Zekâtın nispeti, özellikle nakdi ve ticari varlıkları oluşturan malların cinsine göre asgari %2,5 ile %20 arasında değişir. Toprak mahsullerinde ise eğer ürünün sahibi ürünleri sulayarak sağlıyorsa bu oran %5 'dir. Eğer sulamaksızın ürünler elde edilebiliyorsa oran, %10' a çıkmaktadır. Ayrıca, alacakların zekât nisabını aşması durumunda bu haliyle alacakların üzerinden bir yıl geçmesi ile zekâta tabi olduğu hakkında Mezhep İmamaları arasında görüş birliği vardır.

İslam ekonomisi üzerinde düşünen bazı araştırmacılara göre Zekât ile ilgili oranlar asr-ı saadetteki iktisadi koşullar dikkate alındığı için güncellenmesi gerektiği savunulmaktaysa da çoğunluk görüşü, mevcut oranlar tüm yeni varlıklara da kıyasen uygulanarak Zekâtın özellikle fakirlik ve eşitsizlik ile mücadelede kullanılabilceği noktasındadır. Ancak zekâtın isteyerek ve rıza dâhilinde verilmesi gerekirken hükümetler tarafından alınan vergilerin zorla alındığı da ifade edilmektedir (Kuran, 1995, s. 159). Tövbe Suresinde zekâtın sarf yerleri olarak sekiz gurup gösterilmiştir. Buna göre, zekât verilmesi gerekenler şekilde gösterilmektedir.

**Şekil 1.** Zekât pastasının bölüşümünde dikkate alınacak hak sahibi kesimler



### 3.1. Zekâtın İktisadi Önemi

Kuran tefsirlerinden olan Risale-i Nur, sosyal sınıflar arasındaki dengenin ancak Kuran'ın koyduğu ölçülerle korunabileceğini vurgular. Kuran'ın insana yönelik en temel prensibi olan "ubudiyet üzere yaşamak," ancak bu şekilde mümkün olmakta; öte yandan, ancak kendi vazifesini yaparak rızık vermek noktasında Allah'ın vazifesine karışılmadan ubudiyet üzere yaşandığı sürece bu denge muhafaza edilebilmektedir. Said Nursî'ye göre, sosyal dengeyi bozan en önemli iki unsur, faizin varlığı ve zekâtın uygulanmamasıdır. Bu iki unsurdan faizin toplumsal hayattaki temelindeki yansımada "Sen çalış, ben yiyeyim," yaklaşımının olduğunu ve zekât emrine uymamanın temelinde ise "Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse bana ne" anlayışlarının yattığı ifade edilmektedir. Çünkü mevduat sahibinin paralarıyla verilen kredileri alan esnaf, sanatkâr, yatırımcı veya tüketici kendi çalışmasıyla mevduat sahiplerini beslemektedir. Mevduat sahiplerinin hiçbir riskleri olmadığı gibi kredi kullananların iflas etmeleri durumunda bile faiz alacakları katmerli bir şekilde mal varlıklarının tasfiyesi ve icraya verilmesiyle de olsa mutlaka garantili bir şekilde tahsil edilmektedir. Bu da mevduat sahiplerinin zenginleşmesine ve merhametesizleşmesine yol açmaktadır. Zekât verilmemesi de gene başkasının aç olmasıyla ilgilenmemek ve dolayısıyla fakirlerden hürmet ve saygı görmemelerinden dolayı sınıflar arasında açılan makas suç oranlarının yükselmesine, ihtilal ve fesatlıkların artmasına yol açmaktadır. İnsanlık tarihindeki karışıklıkların, fesadın, ihtilallerin ve ahlaki bozukluklarının temelinde, bu iki anlayışın yattığı savunulmaktadır. Bu husus şu şekilde ifade edilmektedir:

*"Bütün ihtilalat-ı beşeriyenin madeni bir kelime olduğu gibi, bütün ahlâk-ı seyyienin menbaı dahi bir kelimedir. Birinci kelime: "Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse bana ne." İkinci kelime: "Sen çalış, ben yiyeyim." Evet hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede havas ve avam, yani zenginler ve fakirler, müvazeneleriyle rahatla yaşarlar. O müvazenenin esası ise: Havas tabakasında merhamet ve şefkat, aşağısında hürmet ve itaattir. Şimdi birinci kelime, havas tabakasını zulme, ahlâksızlığa, merhametsizliğe sevkemiştir. İkinci kelime, avamı kine, hasede, mübarezeyle sevkedi rahat-ı beşeriyeyi birkaç asırdır selbettiği gibi; şu asırda sa'y, sermaye ile mübareze neticesi herkesçe malûm olan Avrupa hâdisat-ı azîmesi meydana geldi. İşte medeniyet, bütün cem'iyat-ı hayriye ile ve ahlâkî mektebleriyle ve şedid inzibat ve nizamıyla, beşerin o iki tabakasını musalaha edemediği gibi, hayat-ı beşerin iki müdhîş yarasını tedavi edememiştir. Kur'an, birinci kelimeyi esasından "vücub-u zekât" ile kal'eder, tedavi eder. İkinci kelimenin esasını "hurmet-i riba" ile kal'edip tedavi eder. Evet, âyet-i Kur'aniye âlem kapısında durup ribaya yasaktır der. "Kavgâ kapısını kapamak için banka kapısını kapayınız" diyerek insanlara ferman eder. Şakirdlerine "Girmeyiniz" emreder (Nursî, 1960, s. 409).*

Kur'ân'ın zekât verme emrine uyulmadığından, tabakalar arası münasebetler gittikçe gerginleşir; birbirlerine ulaşma yolu ve imkânı kalmaz. Bu nedenle, aşağı tabakadan yukarı tabakaya hürmet, itaat, bağlılık yerine isyan, kin ve hased; yukarıdan aşağıya ise merhamet, ihsan, lütuf yerine zulüm ve tahakküm tavrı gelişir. Üst tabakanın imkânları, tevazu ve merhamet vesilesi olmak yerine kibir ve gurur konusu olur. Alt tabakanın acizliği ve fakirliği, ihsan ve merhamet edilmesini icab ettirirken, esaret ve sefaletе düşürülmelerini netice verir. Bütün ihtilâllerin, isyanların ardında yatan bu tabloyu düzeltecek olan, zekât emrine uyulması ve faizin kaldırılmasıdır.

Zekât, diğergâm, başkasını da düşünen, yardımlaşmayı seven bir insanın davranışdır. Bu davranışın ardındaki zihniyet ise, öncelikle kendisinin ve herkesin bir Yaraticının kulu ve “*mahlûkiyet noktasında bir*” olduğudur. Ve elinde olanların, kendisine O'nun tarafından ihsan edildiğidir. Burada, eserlerinde sıklıkla gördüğümüz “*fitrî şeriat*” ile “*bildiğimiz şeriat*” denkleştirmesini yineleyen S. Nursî, “*insanın medeni-i bittab*” olduğuna, yaratılış itibarıyla başkalarını da düşünür halde bulunduğuna işaret etmekte; işte zekât emri ile faiz yasağının insanın bu fitrî özelliğiyle örtüşüğünü vurgulamaktadır. Ona göre, faizin varlığı ve zekâtın yokluğu, bir yönüyle de ilgili kişi veya kişilerin dünyasında insanîyet açısından bir bozulmaya delâlet etmektedir (Şirvan, 1997).

Yukarı tabakadan aşağı tabakaya yapılacak ihsanların “*zekât*” adı altında olması, bir zorunluluktur. Çünkü zekât olarak verilmediği zaman, “*Allah adına verilmiş*” olmaz; zengin, kendi malından verdiği tevehhüm ederek, fakiri minnet altında bırakır. Minnet altında kalan fakir ise, ya minnet duygusunun getirdiği ezikliğin kabarttığı menfi duygularla yahut âdeta rızkını verenin zengin kişi olduğu şeklinde bir anlayışla, bir eksen kayması yaşar. Öte yandan, zekât ihsanında bulunan zengin, kendisinin sadece bir “*dağıtım memuru*” olduğunu unutup kendi malından verdiği düşünmekle, “*nimetlendirildiğini*” unuttur ve kulluğundan gaflete düşer. Oysa dilediğine rızk bol veren Allah'tır. Ona bu rızk edinme yolunda gayret ederek “*sa'y*” etmesi için akıl, dimağ, bilek gücü gibi kabiliyetleri veren de O'dur. İnsana başkasına verme, başkalarına ihsan ve ikramda bulunma duygusunu veren de O'dur. Zekât, bunun aşamalı bir şekilde anlaşılmasını veya tescilini sağlamaktadır. Böylece kurulacak sistem “*dünyevî*” olmadığından, yapılan her bir işte, ebedî bir hayatta rahmete mazhar olmak düsturu esas tutulmaktadır. Bu rahmete mazhar olmada, karşılıklı olarak yapılan duaların yeri, araya riya girmeyeceği için, çok önemlidir. Aczi ve fakrının farkına varanlar, birbirlerine ebedî rahmete mazhariyet duası edecek; birbirleri namına, rahmet Sahibinden, rahmetine mazhar olabilmeyi isteyeceklerdir. Zenginın zekâtı, yani malını Allah'tan bilerek bir kısmını muhtaçlara vermesi, fakirin duasını alarak rızayı ilahîye mazhar olabilme yolunda atılmış önemli bir adım mahiyetindedir. Çünkü elindekilerin ihsan olduğunu tekrar hatırlamak zorunluluğunda kalarak, aczini ve fakrını ve ilahî rahmete her vakit muhtaç olduğunu, buna mazhar olmanın yolu olarak da duaya olan ihtiyacını hissettirir. Risale-i Nur'da, zekât, imanî bir bakışın yansıması olarak nazara sunulur iken, faiz de tam zıddı bir

anlayışın, tam tersi bir kâinat ve hayat yorumunun neticesi olarak görülür. Dolayısıyla, farklı düzlemlerde yansımaları olan faizin, gerek mikro, gerek makro alanlarda uygulamadan kaldırılması gereği vurgulanır (Şirvan, 1997).

Dolayısıyla Zekât, kamu ekonomisine hiçbir yük getirmeyen karşılıksız bir gelir transferidir. Yeterli zenginliğe ulaşmış zengininin fakire olan borcudur. Fakir zekât alırken zengininin minneti altında kalmamalı, zengin de zekâtı minnet bekleyerek veremez. Çünkü zekât, fakirin malıdır. Yeterli zenginliğe ulaşılmışlığın ölçüsü şöyledir; 96,2 gram altın veya 595 gram gümüş`ün parasal olarak karşılığına sahip ise zekât vermek ile mükelleftir. Ayrıca, nakdi veya ticari sermaye ile ziynet eşyalarını da kapsayan bu değere minimum sınır olarak tam bir yıl sahip olmuş olması da gerekir.

Zekâtın esas amaçları olarak şunlar gösterilebilir. Üst tabakadan alt tabakaya gelir transferi sağlamak, sosyal patlamalara engel olmak, orta tabakayı genişletmek, toplumsal sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmak ve böylece, gelir dağılımı ve sosyal adalet ile toplumsal ve ekonomik emniyeti sağlamaktır.

Zekâtın başlıca iktisadi faydaları olarak şunlar gösterilebilir (Zaim, 1992, s. 76).

- Milli geliri yeniden sosyal adalet yönünden dağıtır,
- Toplam talebi artırır, üretimi artırır,
- Atıl iddiharları önler, yatırımı artırır,
- Verimi ve fleksibilitateyi artırır,
- Gösteriş tüketimini zaruri ihtiyaç mallarına aktarır,
- Kaynak dağılımını düzeltir.

### 3.2. Türkiye'deki Zekât Potansiyeli

Türkiye'de yoksulluk bugüne özgü değil, Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar uzanan bir durumdur. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na katılmasa da, savaşın olumsuz etkilerine maruz kalmış ve Türk bağımsızlık savaşının yıkımıyla birlikte yoksulluk devam etmiştir (Kayalidere ve Şahin, 2014: 68; Kızıler, 2017: 85 ). Türkiye'de yoksulluk 1950'li yıllarda gündeme geldi. 1950'lerde sanayileşme genişledikçe, kırsal alanlardan kentsel alanlara göç başladı. Kırdan kente göç, kentsel gecekondulaşmaya ve altyapı sorunlarının artmasına neden oldu. Göçmenler ekonomik fırsatların olmaması nedeniyle kentsel gecekondu mahallelerinde yaşamak zorunda kaldı. Bu yerlerde eski gelenler daha sonra gelenlere yardım etmeye çalıştı. O zamanlar, geleneksel kurumlar ve ahlaki değerler sayesinde yoksulluk o kadar belirgin değildi. Ancak 1980'lerden itibaren yoksulluk belirginleşmiştir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 82). 1980'lerin ikinci yarısından itibaren Turgut Özal liderliğindeki ANAP hükümeti döneminde yoksulluk sorunu çözülmeye başlandı (Gül, 2002: 112). 1990'lı yıllarda Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz nedeniyle ekonomi küçüldü, işsizlik arttı ve gelir dağılımı

bozuldu. Ekonomik büyümeye rağmen, artan işsizlik yoksulluğun artmasına neden oldu. Özellikle 1994 yılındaki ekonomik kriz, yoksulluğun daha belirgin olmasına yol açtı. 2001 yılında Türkiye'de 2 milyon kişi ekonomik krizden işsiz kaldı. Türkiye 2010 ve 2011 küresel krizinden çok az etkilenmesine rağmen krizler gelir dağılımındaki eşitsizliği artırdı (Yıldırım, 2017: 248-249). Türkiye, gelir dağılımındaki eşitsizliğin dünyada en yüksek olduğu ülkeler arasında yer aldı. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin krizler nedeniyle artması, üst ve alt gelir grupları arasındaki uçurumun giderek genişlemesine ve gelir dağılımının daha da bozulmasına neden olmuştur (Arabacı, 2014: 184).

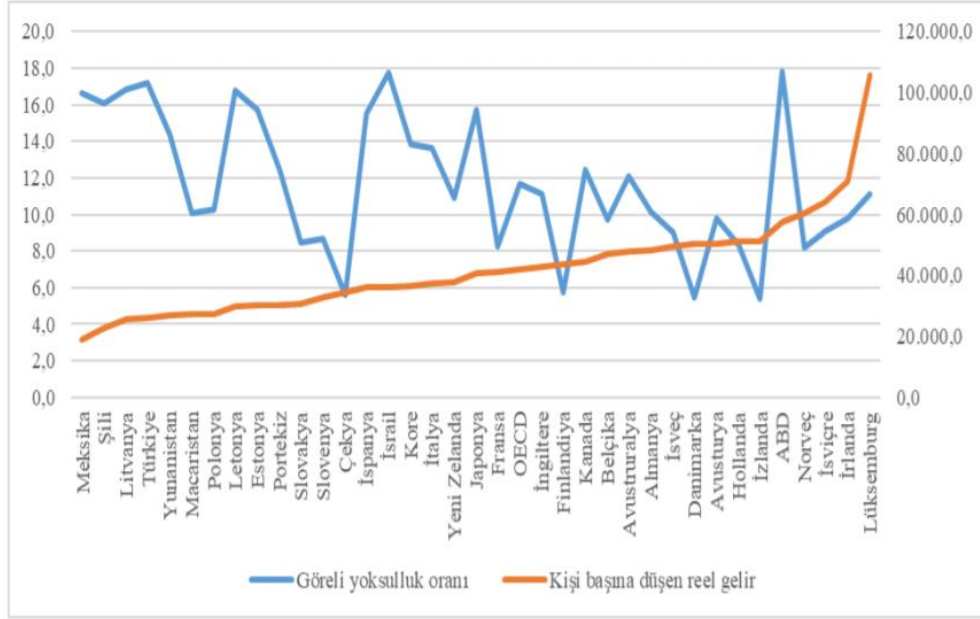
Türkiye'de Mevcut Yoksulluk Göstergeleri Türkiye'de gıda yoksulluğu (açlık) oranı oldukça düşüktür. Bu oran 2002 yılında %1,35 iken 2009 yılında %0,48'e gerilemiştir. Kentlerde açlık oranı 2009 yılında %0,92 iken 2009 yılında %0,06'ya düşmüştür. Kırsal kesimde ise aynı dönemde %2,01'den %1,42'ye gerilemiştir. 2009 yılında kırsal kesimdeki açlık oranı kentsel alanların 23 katıdır. Türkiye'de açlık eşiğinin altında yaşayanların sayısı 2002 yılında 926 bin iken, 2006 yılında 539 bine düşmüştür. Aynı dönemde kentlerde açlık çekenlerin sayısı 376 binden 18 bine gerilemiştir. Kırsal kesimde açlık çekenlerin sayısı 550 binden 521 bine gerilemiştir. Kentsel alanlarda açlık eşiğinin altında yaşayan insan sayısı 21 kat azalırken, kırsal kesimde yaşayanlarda azalma oranı sadece %5 olmuştur (Kabaş, 2010: 195). Dünya Bankası, Doğu Avrupa ve Türkiye için yoksulluk sınırı olarak kişi başına günlük 4,3 \$ belirledi. Buna göre Türkiye'de 2002 yılında %30,3 olan yoksulluk oranı 2004 yılında %20,8'a düşmüş; 2006'da %13,3'e; 2008'de %6,8'e; 2009 yılında %4,3'e yükselmiştir (TÜİK: 2015; Çilingiroğlu, 2009: 27).

2010 yılında geliri günlük 4,3 ABD dolarının altında olanların oranı %3,6'ya; 2012'de %2,2' ye; 2013'te %2,06'ya; 2014'te %1,6'ya; 2015 yılında ise %1,5'e yükselmiştir. Türkiye nüfusu 2015 yılında 78.741 bin, günlük geliri 4,3 doların altında olanların sayısı ise 1.244 bin olmuştur. 2002 yılında günlük 4,3 dolarlık yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı kentsel yerlerde %24,6 olurken, bu oran 2009 yılında %0,9'a gerilemiş, 2011'de %0,9'a ve 2013 yılında %0,6'ya yükselmiştir. Öte yandan, kırsal kesimde 2002 yılında %38,8 olan bu oran, 2009 yılında %11,9'a düşmüştür. 2011'de %6,8'e ve 2013 yılında %5,1'e yükselmiştir (TÜİK, 2015). Yoksulluk kentsel alanlarda 38 kat azalırken, kırsal alanlarda 7 kat azalmıştır. Türkiye'de gıda ve gıda dışı harcamalara dayalı yoksulluk oranı 2002 yılında %26,9 iken 2005 yılında %20,5'e, 2009 yılında ise %18'e düşmüştür. Aynı dönemde bu oran %21,9'ten %8,8'ya gerilemiş ve kentsel yerlerde ise %34,4'den %38,6'a yükselmiştir. Gıda ve gıda dışı harcamalara dayalı yoksulluk oranı, kırsal alanlarda artarken kentsel alanlarda azalmıştır. Gıda ve gıda dışı harcamalara dayalı yoksul sayısı 2002 yılında 18.441 bin iken, 2006 yılında 12.930 bine gerilemiş, 2009 yılında ise 13.119 bine yükselmiştir. 2002-2006 döneminde gıdaya dayalı yoksulluk sayısı olarak Gıda dışı harcamalar kentsel yerlerde 9.011 binden 4.225 bine gerilerken, kırsal yerlerde 9.429 binden 8.706 bine gerilemiştir. Bu dönemde yoksul insan sayısında 5,5 milyon azalma olurken, bu miktarın 4,8



milyonu kentsel, 0,7 milyonu kırsal kesimde gerçekleşmiştir. (TurkStat, 2015; Kabaş, 2010: 197)

## Şekil 2. Yoksulluk ve Kişi Başına Düşen Gelir (2016)



Kaynak: Çetin (2020)

Türkiye'de harcamalara göre görel yoksulluk oranı 2002 yılında %14,7 iken, yükselen ve azalan bir seyirle 2009 yılında %15,1'e yükselmiştir. Aynı dönemde harcamaya dayalı görel yoksulluk oranı kentsel yerlerde %11,3'ten %6,5'e düşerken, kırsal yerlerde %19,8'dan %34,2'ye yükselmiştir (TÜİK, 2015). Ara dönemde harcamaya dayalı görel yoksulluk oranı kentsel yerlerde %42 azalırken, kırsal yerlerde %72 artmıştır. Bu da kırsal kesimde yoksulluğun ara dönemde önemli ölçüde arttığını göstermektedir (Çalışkan, 2010: 120). Türkiye'deki yoksulların çoğu gıda yoksulluğu eşiğine yakın bir seviyede yaşadıkları için küçük bir transfer yardımı ile onları yoksulluktan kurtarmak mümkün olabilmektedir. Ancak Türkiye'de yoksullara yönelik transfer harcamalarının etkinliği henüz istenilen düzeye ulaşmamıştır (DPT, 2010: 15-16)

### 3.3. Türkiye'de Zekât Potansiyelini Hesaplama Yöntemleri

Türkiye'de ilk zekât potansiyeli çalışmaları 1980'lerin sonunda yapılmıştır. Zekât potansiyelini hesaplamanın üç yöntemi vardır. Bunlar, Zekât potansiyelini GSYİH'ye göre hesaplama yöntemi, Credit Suisse Küresel Servet Raporu'na dayalı

olarak zekât potansiyelini hesaplama yöntemi ve Forbes Zengin 100 Listesi'ne göre zekât potansiyelini hesaplama yöntemidir. (Gümüş ve dig, 2019)

### 3.3.1 GSYİH Bazında Zekât Potansiyelinin Hesaplanması

Ze Zekât potansiyeli GSYİH'ye göre hesaplanırken, zekât, tarım ve sanayi gelirleri bileşenlerinin %5 veya %10'u ve hizmet gelirlerinin %2,5'i ile hesaplanır. Dolaylı ölçülen mali aracılık, vergi ve sübvansiyonlar zekâttan muaftır. Tarım sektöründe, üretim genellikle sulama yoluyla gerçekleştirildiğinden, zekât potansiyelini belirleyen zekât oranı  $1 / 20$ 'dir (El-Kardavi, 1973: 468; Tabakoğlu ve Turan, 2017: 918). Sanayi sektörünün zekât oranı %5, hizmet sektörünün oranı ise %2,5'tir. Özek vd. (1987), Zaim (1987), Kahf (1989) ve Shirazi (2014) zekât potansiyelini hesaplamak için bu yöntemi kullanmışlardır.

Servet ARMAĞAN tarafından kullanılan bir araştırma (Armağan, 1991) baz alınarak bazı tahminler yapmak olasıdır. Buna göre; 1986' da yapılan çok kaba bir hesaplama 40 trilyon GSMH'dan yurt dışındaki işçilerin gelirleri, yabancı sermaye gelirleri, ödenen vergiler ve nisabın altında olup da asgari geçimin üstünde kalan gelirler düşüldükten sonra kalan toplamına göre 1,45 Milyar \$ civarında bir zekât potansiyeli olduğu hesaplanmıştır. İyimser rakamlara göre fiili zekât ödemesinin ise 0,43 Milyar \$ olduğu tahmin edilmiştir. Bu potansiyel 1988' de 100 Trilyon TL olan GSMH'a göre 1,61 Milyar \$ civarındadır. 1990 yılında ise 286 trilyon TL GSMH'ya göre toplam Zekât potansiyeli, 2,105 Milyar \$ civarındadır. Fiilen ödenen Zekâtın ise, 1986' da 0,43 Milyar \$, 1988' de 0,75 Milyar \$, 1990' da ise 0,8107 Milyar \$ olduğu tahmin edilmiştir.v

Türkiye'de resmi rakamlar ile ifade edilen gelir dağılım tablosu dışında Zekât, Sadaka, Fitre gibi dini vecibeler gereği olarak fakir kesime transfer olunan bu ödemelerin, en azından 1990 rakamlarına göre 2,5 Trilyon TL civarında bir gelirin yeniden dağılımına yol açması demektir. Dolayısıyla, cari enflasyon oranlarıyla çarpılarak birikmiş toplamı alındığında 2003 yılı rakamlarına göre 3 Katrilyonluk bir zekât geliri söz konusu olmaktadır. Yapılan tahminlere göre DİE verilerine dayanılarak Türkiye'de %18 oranında bir nüfusun açlık sınırında olduğu tahmin edilmiş olup, bu da yaklaşık olarak 12 Milyon insana denk gelmektedir ki, buna göre açlık sınırında olan insanların her birine zekât gelirinden yaklaşık olarak 250 TL düşmektedir. Güncel rakamlarla bunun daha da yüksek olacağı tahmin edilmektedir. Bu konuda ciddi araştırmalara çok ihtiyaç vardır.

Bunun dışında pek çok katılım bankası yetkilisi ve akademisyenler, farklı hesaplama yöntemleri kullanarak farklı rakamlara ulaşabilmektedirler. Bu konuda düzenlenen en son Konferansta Türkiye'deki zekât potansiyelinin 50 Milyar Dolar olduğu da ifade edilebilmektedir. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen "Türkiye'nin Ekonomik Problemleri ve İslam İktisadının Çözüm Önerileri" isimli çalıştayda konuşan TKBB Genel

Sekreteri Osman Akyüz, Türkiye'nin zekât verme potansiyelinin yaklaşık 50 milyar dolar olduğunu belirtmiştir<sup>1</sup>.

GSMH üzerinde 2015 rakamlarına göre yapılan başka bir hesaplama göre Türkiye'de zekât potansiyeli 58,3 Milyar TL olarak hesaplanabilmiştir. Buna göre, tarım kaleminin zekâtı genelinin doğal yöntemler dışında sulanma araçları ile olduğu düşüncesi ile oran 1/20 yani %5 (Kardavi). Sanayi kısmında da gelir üzerinden alındığı ve kaba bir hesap olduğu için %5 tercih edilmiştir (Döndüren). Hizmetler kaleminin büyük bir miktarını ticaretten doğan kar oluşturduğu için oran %2,5 alınmıştır. Ticaret mallarının zekâtı için bkz. (Döndüren) Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri” ve “vergi-sübvansiyon” kısımları zekâtın konusu dışında oldukları için hesaplama dahil edilmemiştir.

Potansiyel Zekât ( $2.98\% \times 2015(GSYH)1.953.561.332.010$ )= $58.300.295.127$  TL<sup>2</sup> olarak hesaplanabilmektedir.

### 3.2.2 Credit Suisse Global Servet Raporuna Dayalı Zekât Potansiyeli

Credit Suisse Global Servet Raporuna dayalı olarak zekât potansiyelinin hesaplanmasında, nüfusun en zengin %10'u dikkate alınır. 20 yaşın altındaki nüfus dikkate alınmaz. Zekât potansiyeli hesaplanırken, en zengin %10'luk toplam servetin 1 / 40'ı (%2,5) zekât potansiyeli olarak belirlenmiştir (Tabakoğlu ve Turan, 2017: 903). Bu varlıklar hesaplanır ve borçlar düşülür. Elde edilen bu hesaplama yönteminde hane halkı bilanço verilerine göre en iyi zekât tahminlerinin yapılması amaçlanmaktadır. Kişi başına servet miktarını hesaplamada finansal ve finansal olmayan veriler kesin olarak doğru olmasa da gerçeklerden uzak değildir. (Tabakoğlu ve Turan, 2017: 902).

- Hane halkı Bilanço Verileri (*Household Balance Sheet (HBS)*) baz alınarak en iyi tahminler hesaplanmaya çalışıldığı aktarılmıştır.
- HBS verileri olmayan yaklaşık 160 ülke için bir yıl veya daha fazla yıl esas alınarak standart ekonometrik teknikler ile veriler tamamlanmıştır.
- Kişi başına düşen servet hesaplamaları hane halklarının finansal ve finansal olmayan (gayrimenkul ve toprak) varlıkları hesaplanarak borçlar düşüldükten elde edilmiştir.
- Türkiye HBS verileri olmayan ülkeler arasındadır.

---

<sup>1</sup> Konuyla ilgili detaylar için bkz: <https://www.haberler.com/turkiye-nin-zekat-potansiyeli-50-milyar-dolar-11567422-haberi/>

<sup>2</sup> Hesaplamanın detayları için bkz: <http://islamiktisadi.net/index.php/2016/12/17/turkiyede-zekat-potansiyeli/>

- Türkiye için esas alınan hanehalkı bilanço verileri “Unicredit: CEE Households’ Wealth and Debt Monitor” kaynağından elde edilmiştir.

Küresel Zenginlik Raporu 2015 Verilerine göre Dünyadaki Toplam Zenginlik 250.145.000.000.000 USD \$ civarında iken Türkiye’deki Toplam Zenginlik ise 1.025.000.000.000 USD \$ civarında hesaplanmıştır. %81 Servete Sahip Olan %10’luk Nüfusun Zekât Potansiyeli basit bir hesaba 20.636.962,500 \$ olarak ve TL Bazında (2,90 kuru üzerinden) 59.847.191,250 TL şeklinde hesaplanabilmektedir. Güncel kur (2021 ekim 8.5) üzerinden hesap yapıldığında ise bu rakamın üç katı civarında büyük bir yekûn ortaya çıkmaktadır.

### 3.2.3. Forbes Dergisi'nin En Zengin 100 Listesine Dayalı Zekât Potansiyeli

Bu hesaplama yönteminde, en zengin 100 ün hisse senetleri, gayrimenkul değerleri ve diğer tüm varlıkları Forbes Dergisi'nin her yıl çıkardığı listeye göre hesaplanır.

**Tablo 1. Forbes Türkiye’de En Zengin 100**

2016 Sırası	İsim	Şirket	2016 Serveti (Milyar \$)	2015 Serveti (Milyar \$)	Potansiyel Zekât 2016 (Milyon \$)	Potansiyel Zekât 2015 (Milyon \$)
1	Murat Ülker	Yıldız Holding	2.9	4.4	72.5	110
2	Hüsnü Özyeğin	Fiba Holding	2.6	2.7	65	67.5
3	Ferit Şahenk	Doğuş Holding	2.4	2.5	60	62.5
4	Semahat Arsel	Koç Holding	2.2	2.6	55	65
5	Erman Ilıcak	Rönesans Holding	2	2.2	50	55
5	Mustafa Küçük	LC Waikiki	2	450	50	11.2
5	Rahmi Koç	Koç Holding	2	2.5	50	62.5
5	Şarık Tara	Enka İnşaat	2	2.4	50	60
9	Hamdi Ulukaya	Chobani Yoghurt	1.8	1.35	45	33.7
9	Suna Kıraç	Koç Holding	1.8	2.2	45	55
Toplam 114			94.7	100.4	2.367	2.510

**Kaynak:** FORBES 2016 Mart Sayısı

Zekât potansiyelinin hesaplanmasında bu yöntemin diğer iki yöntemden daha doğru olduğu belirtilirken, bu yöntemde 100 kişinin serveti uzmanlar tarafından hesaplanıyor. Gayrimenkul ve diğer varlıklar, sahip olunan hisse senetlerinin değeriyle birlikte dikkate alınır. Bu yöntemin olumsuz yanı, listede gayrimüslim olup olmadığının bilinmemesi ve hesaplama dâhil edilen varlıkların ayrıntılı olarak bilinmemesidir (Tabakoğlu ve Turan, 2017: 903).

Forbes zenginler listelerinin en önemli özelliği; kanıtlanabilir, ölçülebilir, kanun nezdinde, devlet otoritesi karşısında, kamuoyuna hesabı verilebilir mülkler üzerinden yapılmasıdır<sup>3</sup>.

**Tablo 2. Forbes En Zengin 100 Zekât Potansiyeli**

Kur \$/TL	2016 (Milyar)	2015 (Milyar)
Toplam Servet (\$)	94.7\$	100.4\$
Toplam Servet (TL)	274.630 TL	291.160 TL
Zekât Potansiyeli (\$)	2.367\$	2.510\$
Zekât Potansiyeli (TL)	<b>6.865 TL</b>	7.279 TL

**Tablo 3. Türkiye’de Zekât Potansiyeli 2015**

GSYH Üzerinden	58.3 Milyar TL
Credit Suisse Küresel Zenginlik Raporu	59.8 Milyar TL
Forbes En Zengin 100 Kişinin	6.8 Milyar TL
Y1 + Y2	118.1 Milyar TL
1/3’ü hesap dışı tutulduğunda	78.73 Milyar TL
Toplam Zekât Potansiyeli	80 Milyar TL

<sup>3</sup> Detaylar için bkz: <https://dmags.net/yayinlar/forbes/mart-2016/5753>

#### 4. Bir Yönetim Bilgi Sistemi olarak Zekât Muhasebe Sistemi (ZMS)

Bir Yönetim Muhasebesi Sistemi (ZMS), bir kuruluşun kararlarını uzun vadede desteklemek için bilgi sağlamak için tasarlanmış resmi bir sistem olarak tanımlanır ve karar vermeye yardımcı olabilecek yöneticilere iç ve dış bilgiler sağlayarak bir kuruluşun performansı ile bağlantılıdır. Dahası, ZMS, yönetim planlaması ve kontrolü için değerli bilgiler sağlayarak rekabet avantajı elde etmek ve örgütsel performansın sürekli iyileştirilmesi için kaynakların etkin kullanımını sağlayarak kuruluşlara değer katmak organizasyonel performansı iyileştirmek olan ZMS ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanmıştır. ZMS beklenmektedir. (Chenhal, 2003)

Bir ZMS, üretim faaliyetlerini planlamalarına, kontrol etmelerine ve değerlendirmelerine yardımcı olmak için bilgileri toplar, sınıflandırır ve özetler ve yöneticilere rapor eder. ZMS tarafından üretilen bilgiler genellikle iki tür planlama ve kontrol bilgisi ve performans değerlendirme bilgisi olarak sınıflandırılabilir. Performans değerlendirme bilgileri, finansal ve finansal olmayan performans bilgileri olarak gruplandırılabilir. Finansal performans bilgileri, varlıkların geri dönüşü (ROA), yatırım getirisi (ROD ve satışların geri dönüşü (ROS) gibi organizasyonel finansal hedeflerin gerçek başarıma derecesini temsil eder (Chenhall 2003). Finansal olmayan performans bilgileri ise müşteri memnuniyeti, pazar payı ve satış büyümesi gibi parasal olmayan ve nitel göstergeleri ifade eder (Elsayed ve Zainuddin, 2020).

#### 5. Zekât Bilgi Sistemi (ZBS)

ZBS kavramı, bir bilgi sistemi perspektifinden tanımlanır. Bilgi sistemleri (IS), sosyoteknik bir bakış açısıyla bilgi toplamak, işlemek, depolamak ve dağıtmak için tasarlanmış resmi, sosyoteknik, organizasyonel sistemlerdir; bilgi sistemleri dört bileşenden oluşur: görev, insanlar, yapı (veya roller) ve teknoloji. Yöneticilere bilgi sağlamak için resmi bir sistem tasarımı olarak kavramsallaştırılmıştır (Hara, Watson ve Kavan, 1999). Bir bilgi sistemi, bir kuruluşun kullandığı bir bilgi ve teknolojidir ve ayrıca insanların iş süreçlerini desteklemek için bu teknolojiyle nasıl etkileşime girdiklerini gösterir. Bilgi sistemi, faaliyetleri yakalamaya, iletmeye, depolamaya, geri getirmeye, manipüle etmeye ve görüntülemeye adanmış bir çalışma bilgi sistemidir. Literatürde ZBS tek bir tanımı yoktur. Tanım, ZBS, yönetim planlaması ve kontrolü için değerli bilgiler sağlayarak zekât performansını iyileştirmek ve kaynakların etkin kullanımını sağlayarak zekât kurumlarına değer katmak olan çok çeşitli yönetsel faaliyetler için destekleyici bir rol üstlenme olarak görmektedir rekabet avantajı elde etmek ve zekât performansının sürekli iyileştirilmesi. Bu çalışma, Zekât Bilgi Sistemi kavramının, zekâtın bilgisayar ortamında ve manuel olarak toplanması ve dağıtılması ile ilgili bilgileri işlemek, rekabet avantajı sağlamak ve zekât performansını sürekli iyileştirmek için tasarlanmış bir

sosyoteknik sistem olarak tanımlandığını göstermektedir (Elsayed ve Zainuddin, 2020).

## 6. Sonuç

Zekâtın bireysel veya çeşitli sivil toplum kuruluşları aracılığı toplanıp dağıtıldığı bir yapının daha düzenli ve etkin bir kurumsal yapıya kavuşmasına çeşitli saiklerle dindar Müslümanlar olumlu yaklaşımlar bile, kurumsal etkinlik ve şeffaflık sağlandıkça, bu tür bir kurumun daha fazla zekâtın amacına kavuşmak için potansiyel ortaya koyabileceği değerlendirilmektedir. Bu konuda kamuya düşen görece kamusal aksaklıkları azaltan, şeffaflığı mümkün kılan bir sürece işlerlik sağlayarak zekâtın kurumsal gelişimine zemin hazırlamaktır. İslam tarihinin ilk dönemlerinden itibaren kamu görevlileri eli ile toplanan zekâtın Kur'an'ı Kerim'deki ilgili ayette zekâtın verileceği 8 sınıf arasında zekât görevlilerinin sayılmasının, zekâtın kurumsal yapısının gereğine işaret eden önemli referanstır. Mevcut haldeki uygulama çeşitli cemaat veya sivil toplum kurumlarının zekâtı toplama ve dağıtımında doğan sorunlar, zekâtın kurumsal yapıya kavuşmasından kaynaklanacak muhtemel risklerden daha az olmayacaktır. Diyanet İşleri Başkanlığının dinin bütün ibadetleri için sunduğu hizmetlerine zekâtı kurumsal bir zemine kavuşturarak zekâtın toplumsal sorunların aşılmasında daha etkin bir konuma kavuşmasına katkı vermesi beklenen önemli seçenektir (Bilen, 2019). Bu yönüyle bakıldığında zekâtın icra edilmesini sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi de birbirleriyle ilişkili ve bağlantılı olmaktadır. Bu bağlamda araştırma sorularımız aşağıdaki gibi incelenebilmektedir.

### 1. *İslam ekonomisinde zekâtın yeri ve önemi nedir?*

“*Zekât, İslam'ın köprüsüdür*” Hadisinde ifade edildiği gibi zekât sadece gelir dağılımını düzelten bir ekonomik araç olarak değil aynı zamanda bir sosyal politika aracı olarak da görülebilir. Bu da zenginler ile fakirler arasında, avam ile havas arasında, sermayedarlar ile işçiler arasında barışı, merhamet ve hürmeti doğurur. Muhtaçlar, fakirler ve zayıfların sürekli devlet kapısında gözü kalmadan sosyal barış ortamında ihtiyaçların giderilmesi ve aynı zamanda toplam talebin de artmasını sağlaması açısından çok büyük önemi haizdir. Ancak burada zekâtın sadece maddi bir politika aracı olarak görülmeden insanların inançları gereğince verdikleri kendi mallarında fakirlerin payı olarak görerek gönülden vermelerine yani ihlaslı davranışa dikkat etmek gerekir. Çünkü İslam dünya hayatını geçici bir imtihan yeri olarak görmektedir. Esas olan ise bu hayatta yaptığı iyiliklerle ebedi yaşamda cennete ve Allah'la buluşmaya niyetlenmek ve davranış ve eylemlerini de bu noktadan dizayn etmektir.

### 2. *Fintek kapsamındaki YBS dikkate alınarak Zekât ekonomisi mikro ve makro açıdan nasıl analiz edilebilmektedir?*

Bulgular, zekâtın ülkenin büyümesini teşvik ettiğine dair kanıt sağlıyor. Aslında, zekât fonları tüketimi, yatırımı veya devlet harcamalarını artırmaya

yönlendirildiği için ekonomik büyümeyi teşvik ediyorlar. Dahası, yazarlar, daha fazla ticarete açıklığın, kişi başına reel gayri safi yurtiçi hasılda (GSYİH) artışa izin verdiği sonucuna varmışlardır. Bununla birlikte, GSYİH'ya geniş para ve nüfus artış hızı, dikkate alınan örneklem için ekonomik büyüme ile önemsiz bir şekilde ilişkili görünmektedir. Pratik çıkarımlar Bulguların Müslüman ülkelerdeki ekonomi politikası için önemli çıkarımları vardır. Yetkililer, ekonomik büyümeyi artırmak için zekâta daha fazla güvenebilirler. Birincisi, niyetlerini, dolayısıyla zekât verme kabiliyetlerini ve isteklerini artırmak için zekât hakkındaki Müslümanların bilgilerinin geliştirilmesi esastır. İkincisi, aksama olmaması ve haksızlık meydana gelmemesi için hem zekât toplama hem de dağıtımda devlet müdahalesi uygulanacak politika araçlarıyla mümkündür. Dolayısıyla zekâtın makro ve mikro ekonomik büyümeye katkısı daha yüksektir olacaktır.

Bu bağlamda hükümetin öncelikle zekât potansiyelinin yoksulluğu azaltmada önemli bir araç olduğunu dikkate alması gerekir. Devlet, zekât toplamak için bir fon ayırabilir ve bu fon aracılığıyla uygun alıcılara dağıtılmalıdır. Çünkü çoğu Müslümanın verdiği zekatlar gerçek muhtaçlara ulaşmadığından ibadet görevleri de yerine getirilmemiş olmakla birlikte bu fonların iyi yerlerde berekete vesile olacak şekilde mobilize edilmemesinden dolayı da toplumsal olarak pek çok olumsuz sonuç meydana gelebilmektedir. Zekâtın toplandığı yerde dağıtılması ilkesine uyulmalıdır. Bu tarz etkili uygulamalar zekât fonuna olan güvenin artmasına ve zekât vermeyi teşvik etmesine yardımcı olacaktır. Böylelikle zekât etkin bir şekilde toplanarak yoksulluğun azaltılmasına önemli katkı sağlayabilir.

Zekât fonlarının sadece ihtiyaç duyanlar için tüketim amacıyla değil, daha da önemlisi çalışabilen ve çalışmak isteyenler için fiziksel ve beşerî sermaye geliştirmeye yatırım amacıyla nasıl katkı sağlayabileceği önem arz etmektedir. Zekât fonları, cehalet, hastalıklar, salgın hastalıklar ve yoksulluğun ortadan kaldırılması yoluyla ekonomik kalkınmaya entegre bir yaklaşımda önemli bir rol oynayabilir. Ancak buna benzer niyetler ihlas ve samimi inanca aykırı olduğu için yalnızca ekonomik ve maddi faydaları için hedeflenmemelidir. Allah rızası olan iman bakışı ile dünyayı geçici bir imtihan yeri ve gerçek rota ve hakiki memleket olan ahiret için dünyayı bir tarla olarak görerek gerekli fedakarlıkları ve paylaşımları isteyerek gönülden yapabilmenin yolları olan tahkiki imanın tesis edilmesine çalışılmalıdır. Bu tarz tahkiki iman olmaksızın geliştirilecek mekanizma ve kontrol sistemleri de etkili olamayacaktır.

Potansiyel bir ilerleme, Zekât ödemek zorunda olan tüm insanların güncel bilgilerinin içeren ülke çapında bir veri tabanı oluşturmak olabilir. Böyle bir veri tabanının amacı, zekât ve hayır kurumlarını ulusal refah sistemi ile entegre etmek olmalıdır. Veri tabanı ayrıca zekât, sosyal yardım ve hayır amaçlı STK'ları içeren ulusal ve bölgesel destek sistemlerinden yararlananları da içermelidir. Pek çok kurumdan yardım aldığı ve Müslümanların zekatını da ele geçirdikleri halde muhtaç olmayan ve hayır işlerini suiistimal edenler olabilir. Bu anlamdaki sistem



ve güven eksikliğinden dolayı hayır işleri yapamayanlar da az değildir. Amaç, ihtiyaçlarının ötesinde birden fazla kurumdan yararlanan bireyleri tespit etmek ve hayır sistemiyle şeffaf bir şekilde takip edilebilir hale getirmek olmalıdır. Bu, daha fazla insanın faydalanması ve hayırseverlerin de mutlu olması için bir şans verecektir. Böyle bir veri tabanının oluşturulması, hayır kurumları, cemaatler, vakıflar ve devlet birimleri arasındaki iş birliğini artıracaktır. ZMS ve ZBS kullanan kurumlar aracılığıyla her yıl toplanan zekât belirli amaçlara yönlendirilebilir. Örneğin, bu yıl toplanan zekâtın çoğu, belirli bir eşğin altındaki yoksullara, mültecilere, borcu olanlara veya yoksul ailelerin öğrencilerine harcanabilir. Bu tür bir odaklanma, zekât parasının etkisini tanınabilir hale getirir ve uygulanan sürdürülebilirlik dağıtım stratejilerinin başarısının açık bir göstergesi olarak hizmet edecektir.

Türkiye gibi Müslüman ülkelerin COVID döneminde girmiş oldukları ekonomik girdaplardan kurtaracak çarelerden birisi de Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Zekât kurumunun tesis edilmesidir. Bu bağlamda alınabilecek birtakım önlemler şu şekilde sıralanabilir:

1. TÜİK kanununda yapılacak bir değişiklikle Zekât endeksi belirlenmelidir. Buna göre zekât potansiyelleri Düzey-1,2 ve 3 seviyelerinde istatistiksel olarak sağlanabilmelidir.
2. YBS sistemleri geliştirilerek zekâtın tahmini, hesabı ve tahsili gibi süreçlerde e-devlet ile entegre internet tabanlı otomatik uygulamalar geliştirilmelidir.
3. Farklı mezheplere göre Örneğin Hanefi'den sonra en fazla mevcut olan Şafii ekolüne göre de isteğe göre sistem üzerinden hesaplama yapılabilirdir.
4. En çok zekât verenler bilgisi şeffaf bir şekilde kamuoyuna bildirilerek bu hususta teşvik mekanizmaları ile bazı ayrıcalıklar tanınmalıdır.
5. Kızılay ve Diyanet Vakfı gibi zekât toplayabilen yapılara zekât hesaplarının mutlaka zekât verilebilen müstahak kimselere dağıtıldığını kolaylaştıracak ve takibini şeffaf bir şekilde sağlayacak elektronik mekanizmalarla entegre hale getirmeleri sağlanmalıdır.
6. Zekât yükümlülüklerini yerine getiren vatandaşlara "Zekât Sertifikası" verilmeli ve bunlar için bazı kamusal yükümlülükler hafifletilmeli, muhtemel adli ve idari ceza durumlarda iyi haline artı puan olarak birtakım ayrıcalıklar sağlanmalıdır.

## Kaynakça

- Açıkgöz, R., Yusufoglu, Ö. Ş. (2012), "Türkiye'de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1.
- Al-Mamun, A., & Haque, A. (2015). Perception of Muslim Consumers towards Tax Deduction through Zakat in Malaysia: An Empirical Investigation of Muslims in Malaysia. *Proceeding The First International Conference On Shari'ah Oriented Public Policy in Islamic Economic System (ICOSOPP 2015)*, pp.532-549. Banda Aceh.
- Elsayed E. A. Zainuddin Y (2020) Zakat Information Technology System Design, Zakat Culture, And Zakat Performance –Conceptual Model, *International Journal of Advanced Science and Technology* Vol. 29, No. 9s, pp. 1816-18251816ISSN: 2005-4238 IJAST
- Ansari, M. (1994). İslamic Perspectives on Sustainable Development. *The American Journal of Islamic Studies*, 394-402.
- Arabacı, Rabihan Y. (2014), "Gelir Dağılımı ve Yoksulluk" Sosyal Politika, Editörler: TOKOL, Aysel, ALPER, Yusuf, Dora Basım Yayın, Bursa.
- Armağan, S. (1991). *Ana Hatları İle İslam Ekonomisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, No :96.
- Aström, Z. H. (2011). Paradigm Shift for Sustainable Development: The Contribution of Islamic Economics. *Journal of Economic and Social Studies*, 73-84.
- Azam, M., Iqbal, N., & Tayyab, M. (2014). Zakat and Economic Development: Micro and Macro Level Evidence from Pakistan. *Bulletin of Business and Economics*, 3(2), 85-95.
- Badrudin, R. (2015). Evaluation of The Specific Allocation Fund for Indonesian Society Welfare. *International Journal of Applied Business and Economic Research*, 13(7), 5609-5626.
- Bank Indonesia & P3EI FE UII. (2016). *Pengelolaan Zakat yang Efektif: Konsep dan Praktik di Berbagai Negara*, Department of Syariah Economic Bank of Indonesia and Faculty of the Economic Islamic University of Indonesia.
- Bidin, Z., Idris, K.M., Shamsudin, F.M. (2009). Predicting compliance intention on zakah on employment income in Malaysia: An application of reasoned action theory. *Jurnal Pengurusan (UKM Journal of Management)*, 28.
- Bilen, M. (2019). Türkiye'de Yoksulluk Sorunu ile Mücadelede Zekât Kurumunun Rolü ve Gerekliliği Hakkında Camii Cemaati Üzerine Bir Araştırma . *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 5 (2) , 133-167 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jief/issue/51050/647369>
- Chenhall, R. H. (2003). Management control systems design within its organizational context: findings from contingency-based research and directions for the future. *Accounting, Organizations and Society*, 28, 127-168.
- Çalışkan, Ş. (2010), "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk", *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı 59, 2010/2

- Çayıroğlu, Y. (2014). İslâm İktisadının karakteristik özellikleri. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 149-183.
- Çetin İ. (2020) Yoksulluk ve Yoksulluk Göstergeleri: Türkiye ve OECD Ülkeleri Üzerine Bir Karşılaştırma, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 22/2 510-532 E-ISSN 2667-405X
- Çilingiroğlu, N. (2009), “Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2002-2009 Yılları Arası Yoksulluk Bulguları”, Toplum Hekimliği Bülteni, Cilt 28, Sayı 3, Eylül-Aralık 2009.
- Debbaoğlu, A. (1979). *İslam İktisadına Giriş*. Dergah Yayınlar: İstanbul.
- Doktoralina, C. M. , Bahari Z. (2018) Zakat Accounting Information System in Private Higher Education European Research Studies Journal Volume XXI, Special Issue 3, pp. 265-275
- Dolek A, (2020), Kur’an’a Ve Hadislere Göre Helâl Kazancın İlkeleri, Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi, Sayı 9 , Oca 2020 , 151 - 184
- Döndüren, H. (1993). *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- DPT (2010), Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu, Ankara
- Gül, S. S. (2002), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelenin Sosyolojik Boyutları: Göreliden Mutlak Yoksulluğa”, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) yayınları, Ankara.
- Gümüş N. Yardımcıoğlu F. Altıntaş N. (2019) The Role of Zakat Potential in Reducing Poverty in Turkey *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 2019/2: 90-110 Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, 2019/2: 90-110 90
- Hara, M. T. O., Watson, R. T., & Kavan, C. B. (1999). Managing the three levels of change. *Information systems management*, 63-70.
- Haron, M. S. & Rahman, R. (2016). Pengagihan Zakat dalam Konteks Kesejahteraan Masyarakat Islam: Satu Tinjauan Berasaskan Maqasid Al-Syari’ah. *Labuan e-Journal of Muamalat and Society*, 10, 129-140.
- Hoque, N., Khan, M., & Mohammad, K. (2015). Poverty Alleviation by Zakah in a Transitional Economy: a Small Business Entrepreneurial Framework. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 5(7), 1-20.
- Cornell, J., V. (2006). In the Shadow of Deuteronomy Approaches to interest and usury in Judaism and Christianity. A. Thomas içinde, *Interest in Islamic Economics* (s. 13-24). New York: Routledge.
- Jha, Y. (2013). Examining the Meta-Principles of Modern Economics and their Implications for Islamic Banking and Finance. *Islamic Sciences*, Vol. 11, 169-181.
- Kabaş, T. (2010), Türkiye’de En Yoksul %20’nin Yoksulluk Profili, Gelir Dağılımı ve Tüketim Harcaması, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 19 Sayı 2

- Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek? *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 52-76.
- Karaman, H. (1987). *Mukayeseli İslam Hukuku*, C:1,2,3. Nesil Yayınları: İstanbul.
- Karaman, H. (2002). *Laik Düzendeki Yaşamak*, C:1,2,3,. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kusuma, M. W. & Badrudin, R. (2016). Fiscal Decentralization Effect on Economic Growth in Bali. *Economic Journal of Emerging Market*, 8(2), 136-147.
- Kayalidere, G., Şahin, H. (2014), “Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* Yıl 2, Cilt 2, Sayı 2.
- Khamis, M.R., Mohamad, R., Salleh, A.M., Nawi, A.S. (2014). Do religious practices influence compliance behaviour of business Zakat among SMEs? *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 2(2), 1-16.
- Khan, M. F. (2013). Theorizing Islamic Economics: Search for a Framework for Islamic Economic Analysis. *Islamic Econ., Vol. 26 No. 1*, 203-236.
- Khodabakhshi, A. (2011). The Relationship between GDP and Human Development Indices in India. *International Journal of Trade, Economics, and Finance*, 2(3), 251-253.
- Kızıler, N. (2017), “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları”, *Journal of Life Economic*, dergipark.gov.tr
- Kuran, T. (1995). Islamic Economics and the Islamic Subeconomy. *Joumai of Economic Perspectives*, 155-173.
- Mahat, N., & Warokka, A. (2013). Investigation on Zakat as an Indicator for Moslem Countries’ Economic Growth. *Journal Global Business Advancement*, 6(1), 50-58.
- Mevdudi, E. (1985). *Faiz*. İstanbul: Bir Yayıncılık, Çev: Beşir Eryarsoy, No:41.
- Migdad A.(2019) Managing Zakat through Institutions: Case of Malaysia, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 3: 28-44 *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 2019/3: 28-44 28
- Nakvi, N. H. (1985). *Ekonomi ve Ahlak*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Nienhaus, V. (2013). Method and Substance of Islamic Economics: Moving Where? *Islamic Economics*, 169-202.
- Nursi, B. S. (1960). *Sözler*. İstanbul: Envar Neşriyat.
- Shaikh, S. A. & Ismail, A. G. (2017). Role Zakat in Sustainable Development Goals. *International Journal of Zakat*, 2(2), 1-9.
- Shittu, A. B. (2014). The Qur'anic worldview: A springboard for cultural reform. *Intellectual Discourse*, 239-242.
- Sırım V., (2019), Modern İktisat Kavramlarının Risale-İ Nur’daki Karşılıkları, *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi*, Sayı 8 , Oca 2019 , 135 - 182

Efe, A. (2021). *Assessment of Zakat Economies as one of the Basic Dynamics of Islamic Economics in the Context of Fintech Management Information Systems*. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (2), 198-221. doi:10.48064/equinox.936530

Stevans, L., & Sessions, D. (2008). The Relationship Between Poverty and Economic Growth Revisited. *Journal of Income Distribution*, 17(1), 5-20.

Suprayitno, E., Aslam, M., & Harun, A. (2017). Zakat and SDGs: Impact Zakat on Human Development in the Five States of Malaysia. *International Journal of Zakat*, 2(1), 61-69.

Şirvan, İ. (1997). Risale-i Nur'da "İktisat" Bir Giriş Denemesi. *Köprü Dergisi*, 57. Sayı.

TurkStat (2015), Poverty Study.

Turan M., (2016) Türkiye'de Zekât Potansiyeli, <http://islamiktisadi.net/index.php/2016/12/17/turkiyede-zekât-potansiyeli/>

Usâme A., (2017), Nursi'nin Faiz (Riba) Hakkındaki Düşünceleri, *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3 , Oca 2017 , 171 - 183

Yıldırım alp, S., (2017), "Türkiye'de Yoksulluk Sorunu", *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Kavram - Teori - Uygulama*, Editörler: Özdemir, M. Çağlar, İslamoğlu, Emel, Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş., Ankara.

Yusoff, M. B. (2011). Zakat Expenditure, School Enrollment, and Economic Growth in Malaysia. *International Journal of Business and Social Science*, 2(6), 175-181.

Yusoff W. S., (2008) Modern Approach Of Zakat As An Economic And Social Instrument For Poverty Alleviation And Stability Of Ummah, *Jurnal Ekonomi dan Studi Pembangunan Volume 9*, Nomor 1, April: 105 - 118

Zaim, S. (1992). *İslam-İnsan-Ekonomisi*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları.

Zaman, A. (2012). Crisis in Islamic Economics: Diagnosis and Prescriptions. *Islamic Econ, n.*, Vol. 25 No. 1, 143-166.



## The Effect of Real Effective Exchange Rate on Imports and Exports: The Case of The Fragile Five

**Burak Uğur**

burakugur89@hotmail.com

Kahramanmaraş Sütçü İmam  
University

orcid.org/0000-0001-9056-8035

JEL Code: F10, F31, C33

Received: 28.05.2021

Revised: 03.06.2021

Accepted: 03.06.2021

Available Online: 23.09.2021

### To cite this document

Ugur, B. (2021). The Effect of Real Effective Exchange Rate on Imports and Exports: The Case of The Fragile Five. *Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies*, 8 (2), 222-242  
doi:10.48064/equinox.944158

### Abstract

Currently, exchange rates are among the most important macroeconomic indicators, especially because they reduce the foreign trade deficit through exports and imports and increase economic growth. In the economic literature, the long-term relationship between the real effective exchange rate and export-Import variables is explained by the J curve. According to the J curve, a decrease in the real effective exchange rate leads to an increase in exports and a decrease in imports in the long term. The Fragile Five countries are countries that expect that since 2013, the Central Bank of America's reduction in monetary expansion will lead to a decrease in exchange rates. Based on this situation, it has become very important to determine the long-term impact of the depreciation of national money in real terms on exports and imports in the Fragile Five countries. In this study, the effect of the real effective exchange rate on imports and exports in the long term from the point of view of the Fragile Five countries between 1994 and 2019 was examined by panel co-integration analysis. The findings show that a decrease in the real effective exchange rate in the Fragile Five countries reduces imports and does not affect exports.

**Keywords:** Fragile Five Countries, Real Effective Exchange Rate, Import, Export.

**Reel Efektif Döviz Kurunun İthalat ve İhracat Üzerindeki Etkisi: Kırılgan Beşli Örneği**

### Öz

Günümüzde döviz kurları özellikle ihracat ve ithalat üzerinden dış ticaret açığını azaltması ve ekonomik büyümeyi artırması nedeniyle en önemli makroekonomik göstergeler arasında gelmektedir. Ekonomi literatüründe reel efektif döviz kuru ve ihracat-ithalat değişkenleri arasındaki uzun dönemli ilişki J eğrisi ile açıklanmaktadır. J eğrisine göre, reel efektif kurdaki bir düşüş uzun vadede ihracatın artmasına ve ithalatın düşmesini sağlamaktadır. Kırılgan Beşli ülkeleri, 2013 yılından itibaren Amerika Merkez Bankası'nın parasal genişlemeyi azaltmasının döviz kurlarında düşüşe neden olacağı beklentisi olan ülkelerdir. Bu durumdan hareketle Kırılgan beşli ülkelerinde ulusal paranın reel olarak değer kaybının ihracat ve ithalat üzerindeki uzun dönemli etkisinin tespit edilmesi oldukça önemli bir hale gelmiştir. Bu araştırmada, 1994-2019 dönemi arasında Kırılgan Beşli ülkeleri açısından reel efektif döviz kurunun uzun dönemde ithalat ve ihracat üzerindeki etkisi panel eşbütünlük analizi ile incelenmiştir. Ulaşılan bulgular, Kırılgan Beşli ülkelerinde reel efektif döviz kurundaki bir düşüşün ithalatı azalttığı, ihracatı ise etkilemediğini göstermektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Kırılgan Beşli Ülkeleri, Reel Efektif Döviz Kuru, İthalat, İhracat.

## 1. Giriş

Günümüzde döviz kuru ve döviz kuru politikaları firmaların yatırım ve üretim kararlarında en önemli makroekonomik göstergeler arasındadır. Bunun nedeni, döviz kurlarının ihracat ve ithalat üzerindeki etkisinin dış ticaret açığını azaltması ve ekonomik büyümeyi arttırmasıdır (Genc ve Atar, 2014: 128).

Reel döviz kuru ise bir ülke parasının bir diğer ülke karşısında rekabet gücünü ölçmektedir. Reel döviz kuru, iki ülkedeki malların göreceli fiyatını ifade etmektedir (Şahin ve Durmuş, 2019: 211). Bir ülkenin bir diğer ülke para birimi karşısındaki reel değerini ifade eden çok sayıda ( $R_{TL/\$}$ ,  $R_{\text{€}}$  gibi) ikili reel döviz kuru söz konusudur. Dolayısıyla reel döviz kuruna bakarak ulusal paranın dış rekabet gücü tam olarak ölçülememektedir. Bu eksiklik ülkenin dış ticaret yaptığı çok sayıda ülkenin para birimi ve fiyatlarını içeren reel efektif döviz kuru ile giderilmektedir (Ünsal, 2005: 468).

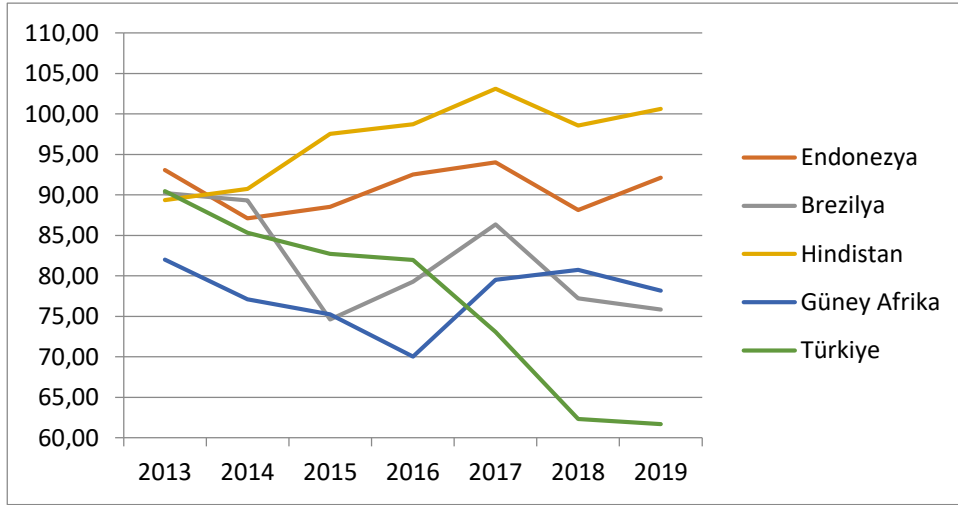
Nominal efektif döviz kuru, bir ülkenin ihracat ve ithalatının önemli bir yüzdesini oluşturan ülkelerin para birimlerinden oluşan sepete göre, o ülke parasının ağırlıklı ortalama değerini ifade etmektedir. Reel efektif döviz kuru, nominal efektif döviz kurunun nispi fiyat etkilerinden arındırılmasıyla oluşan ortalamaı ifade etmektedir. Reel efektif döviz kurunun yükselmesi ulusal paranın reel olarak değer kazanmasını, düşmesi ise ulusal paranın reel olarak değer kaybetmesini ifade etmektedir. (TCMB; BIS).

Reel efektif döviz kuru ve ihracat-ithalat değişkenleri arasındaki teorik ilişki esneklik yaklaşımı ve J eğrisi ile açıklanmaktadır. Esneklik yaklaşımına göre, reel efektif döviz kurunun ihracat ve ithalat üzerindeki etkisi ihraç malların yurt dışı, ithal malların yurt içi talep esnekliklerine bağlıdır. Reel efektif döviz kurunun değişimi karşısında, ihraç mallarının yurt dışı talebinin fiyat esnekliği ne kadar yüksekse ihracatta artış o kadar yüksek, ithal malların yurt içi talebinin fiyat esnekliği ne kadar yüksek ise ithalattaki düşüş o kadar fazla olacaktır. Fakat J eğrisine göre, reel efektif döviz kuru değişimi karşısında ihraç mallarının yurt dışı talep esnekliği ve ithal malların yurt içi talep esnekliği kısa dönemde çok küçüktür. J eğrisine göre, uzun vadede ihracat ve ithalat talep esneklikleri artar ve reel efektif kurdaki bir düşüş uzun vadede ihracatın artmasına ve ithalatın düşmesini sağlamaktadır (Ünsal, 2005: 577).

Kırılğan Beşli sınıflandırması ilk kez 2013 yılında ABD kökenli yatırım bankalarından Morgan Stanley tarafından yayınlanan küresel görünüm raporunda ifade edilmiştir. Bu sınıflandırma içerisinde Endonezya, Brezilya, Hindistan, Güney Afrika ve Türkiye yer almaktadır. Bu sınıflandırma 22 Mayıs 2013 yılında Amerikan Merkez Bankası'nın (FED) parasal genişlemeyi azaltacağını açıklamasından sonra ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerin bu sınıflandırma içerisinde yer almalarının nedeni, yüksek enflasyon, yüksek cari açık ve istikrarsız büyüme oranları nedeniyle parasal genişlemenin azaltılmasının bu ülkelerin döviz kurlarında yaratacağı düşüşe (ulusal paranın değer kaybı) neden olması beklentisidir (Kırca ve Canbay, 2020: 132). Şekil 1'de Kırılğan Beşli ülkelerinde,

2013-2019 yılları arasında reel efektif döviz kurunun yıllık seyri gösterilmektedir. Şekil'den de görüldüğü üzere bu ülkeler arasında Türkiye, Brezilya ve Güney Afrika'da 2013'den sonra ulusal para reel olarak önemli oranda değer kaybına uğramışken (reel efektif döviz kuru düşmüş), Endonezya ve Hindistan'da ise ulusal para reel olarak değer kazanmıştır (reel efektif döviz kuru yükselmiştir). Bu durumdan hareketle Kırılgan beşli ülkelerinde ulusal paranın reel olarak değer kaybının ihracat ve ithalat üzerindeki uzun dönemli etkisinin tespit edilmesi oldukça önemli bir hale gelmiştir.

**Şekil 1:** Kırılgan Beşli Ülkelerinde Reel Efektif Döviz Kuru (2010=100, 2013-2019 , %)



**Kaynak:** BIS

Bu çalışmanın amacı, Kırılgan Beşli ülkeleri kapsamında reel efektif döviz kurunun uzun dönemde ithalat ve ihracat üzerindeki etkisini incelemektir. Bu bağlamda bu etki, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 5 gelişmekte olan ülke için 1994-2019 dönemi verileri çerçevesinde panel eşbütünleşme analizi yardımıyla test edilmektedir. Bunun için ilk modelde, mal ithalatı, reel efektif döviz kuru ve kontrol değişkeni olarak reel GSYİH kullanılmaktadır. İkinci modelde ise, mal ihracatı, reel efektif döviz kuru ve kontrol değişkeni olarak dış ülkelerin gelirini temsilen her ülkenin en çok ihracat yaptığı 5 ülkenin reel GSYİH'sı kullanılmaktadır. Bu kapsamda, ilk olarak konuyla ilgili önceki çalışmalara yer verilmekte, ardından teorik çerçeve incelenerek ekonometrik yöntem üzerinde durulmaktadır. Son bölümde ise veri seti sunulup, uygulama sonuçlarına değinilmektedir.



## 2. Literatür Taraması

Reel kurun ihracat ve ithalat üzerindeki uzun dönem etkisiyle ilgili çalışmalar tablo 1'de aktarılmıştır. Tablo 1'den anlaşıldığı üzere, reel kurun ihracat ve ithalat üzerindeki uzun dönemli etkisi zaman serisi ve panel analizde genelde çeşitli eşbütünleşme testleri kullanılarak analiz edilmektedir. Ampirik çalışmalarda reel kurun hem ihracat hem de ithalat üzerindeki etkileri için farklı sonuçların elde edildiği görülmektedir. Çalışmaların bir kısmında reel kurun düşüşünün (ulusal paranın reel olarak değer kaybetmesi) teorik olarak beklendiği gibi ihracatı artırdığı, ithalatı ise azalttığı bulunmuştur. Fakat çalışmaların bir kısmında reel kurun sadece ihracatı teoride beklendiği gibi etkilediği bulunurken, diğer bir kısmında ise reel kurun sadece ithalatı teoride beklendiği gibi etkilediği bulunmuştur. Bununla birlikte çalışmaların bir kısmında ise reel kur değişimlerinin ihracat ve ithalatı etkilemediği bulunmuştur. Bu durum, ülke örneklerinin farklı olması, incelenen dönemin farklı olması, reel efektif döviz kuru ya da ABD doları, Euro gibi farklı para birimleri bazlı reel döviz kurunun değişken olarak alınması, fiyat endeksi türlerinin (üretici ve tüketici gibi) farklı olması, farklı ekonometrik yöntem ve testler kullanılması ve oluşturulan modellere (logaritmik, log-lineer, kübik, kübik gibi) bağlı olarak farklılık göstermektedir.

**Tablo 1: Reel Kurun İhracat ve İthalat Üzerindeki Uzun Dönem Etkisiyle İlgili Çalışmalar**

Yazarlar ve Yıllar	Ülkeler ve Veri Seti	Değişkenler	Yöntem	Sonuç
Kemal ve Qadir (2005)	Pakistan, 1981: 12-2003: 01 (aylık)	İlk model: İhracat ve Reel Döviz Kuru İkinci model: İthalat ve Reel Döviz Kuru	Eşbütünleşme Analizi	Ulusal paranın reel olarak değer kaybı ihracatı artırır, ithalatı ise azaltır.
Gül ve Ekinci (2006)	Türkiye, 1990: 01-2006: 08 (aylık)	İlk model: İhracat ve Reel Döviz Kuru İkinci model: İthalat ve Reel Döviz Kuru	Granger Nedensellik Analizi	İhracat ve ithalattan reel döviz kuruna doğru tek yönlü bir ilişki bulunmuştur.
Kızıltan ve Cığırlioğlu (2008)	Türkiye, 1982-2005 (çeyreklik)	İlk model: İhracat (bağımlı değişken), Reel Efektif Kur (REK) ve İthalat (bağımsız değişkenler) İkinci model: İthalat, Reel Efektif Kur ve İhracat	Eşbütünleşme Analizi	REK'deki değişimin ihracat üzerindeki etkisi yoktur. REK'deki bir artış (ulusal paranın reel olarak değer kazanması) ise ithalatı arttırmaktadır.

Yazarlar ve Yıllar	Ülkeler ve Veri Seti	Değişkenler	Yöntem	Sonuç
Thorbecke ve Kato (2011)	Japonya, 1988-2009 (yıllık)	Tüketim Mallarının İhracatı, Reel Döviz Kuru, Yabancı Ülkelerin Reel Geliri	Panel Eşbütünleşme Aanalizi	Ulusal paranın reel olarak %10'luk değer kazanımı, tüketim malları ihracatını reel olarak %9 azaltmaktayken, nominal olarak %1 arttırmaktadır. Bu nedenle ulusal paranın değer kazanımı ihracatı arttırmaktadır.
Demirtaş ve Demirhan (2013)	14 Gelişmekte Olan Ülke, 1980-2009 (yıllık)	İlk model: İhracat ve REK İkinci model: İthalat ve REK	Vektör Hata Düzeltme Modeli (VECM), Standart Granger Nedensellik Modeli ve Genelleştirilmiş Etki Tepki Fonksiyonları	Ulusal paranın reel olarak değer kaybının ihracatı arttırmadığı, ithalatı ise azaltmadığı bulunmuştur.
Tapşın ve Karabalut (2013)	Türkiye, 1980-2011 (yıllık)	İlk model: İthalat ve Reel Döviz Kuru İkinci model: İhracat ve Reel Döviz Kuru	Nedensellik Analizi	Reel döviz kuru endeksinden sadece ithalata doğru bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Genc ve Atar (2014)	22 Yükselen Piyasa Ekonomisi, 1985-2012 (yıllık)	İlk model: İhracat ve REK İkinci model: İthalat ve REK	Panel Eşbütünleşme Analizi	REK'deki bir artış ihracatı etkilemezken, ithalatı arttırmaktadır.
Younus ve Chowdhury (2015)	Bangladeş, 2003: 06-2014: 06 (aylık)	İhracat, Reel Döviz Kuru ve İthalat, Ticaret Yaptığı Ülkelerin Reel Gelir Seviyeleri	Eşbütünleşme Aanalizi	Ulusal paranın reel olarak değer kaybı ihracatı arttırmaktadır.
Chaudhary vd. (2016)	8 Güney Asya ve Güney Doğu Asya Ülkeleri, 1970-2010 (yıllık)	İlk model: İthalat ve Reel Döviz Kuru İkinci model: İhracat ve Reel Döviz Kuru	Eşbütünleşme Aanalizi	Döviz kuru (ulusal paranın değer kaybı) ve ihracat arasındaki pozitif ilişki 5 ülkede görülmektedir. Fakat ülkelerin önemli bir kısmında döviz kuru ve ithalat arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.
Subiyakto ve Algifari (2016)	Endonezya, 2010: 01-2014: 04 (aylık)	İlk model: İthalat, İhracat Reel Döviz Kuru İkinci model: İhracat, İthalat ve Reel Döviz Kuru	Nedensellik Analizi	Reel döviz kurundan ihracat ve ithalata nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Yazarlar ve Yıllar	Ülkeler ve Veri Seti	Değişkenler	Yöntem	Sonuç
Hunegnaw (2017)	10 Doğu Afrika Ülkesi, 1995-2013 (yıllık)	İthalat Sanayilerindeki Sektörel İhracatlar, REK, Yurt İçi Reel Gelir, 10 Ticaret Partnerinin Reel Geliri	Panel Eşbütünleşme Analizi	REK'deki bir artış tüm sektörlerde ihracatı azaltmaktadır.
Uslu (2018)	Türkiye, 1989Q1-2018Q1 (çeyreklik)	İlk model: İthalat, İhracat REK ve Yurt İçi gelir İkinci model: İhracat, REK ve Dünya Geliri	Eşbütünleşme Analizi	Ulusal paranın reel olarak değer kaybının ihracat ve ithalatı etkilemediği bulunmuştur.
Kılavuz ve Atay Polat (2018)	Türkiye, 1993-2014 (yıllık)	İlk model: İhracat, Reel Döviz Kuru, Ticaret Ortaklarının Reel GSYİH'sı İkinci model: İthalat, Reel Döviz Kuru, Türkiye'nin Reel GSYİH'sı	Panel Eşbütünleşme Analizi	Ulusal paranın reel olarak değer kaybının ihracatı ve ithalatı etkilemediği bulunmuştur.
Yaşar ve Küpcü (2020)	Türkiye'de 6 farklı sektör, 68 firma, 2005-2016 (yıllık)	Reel firma ihracatı, REK, Firmanın Yarattığı Katma Değer ve Sermaye/Emek Oranı	Panel Veri Analizi	REK'deki bir artış ihracatı azaltmaktadır.

Tablo 1'den anlaşıldığı üzere reel efektif döviz kuru değişken olarak alan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu çalışmanın, ülke örnekleme, reel efektif döviz kurunu değişken olarak alması ve kullanmış olduğu panel veri ekonometrisinin yeni yöntemleriyle literatüre katkıda bulunacağı öngörülmektedir.

### 3. Reel Efektif Döviz Kuru ve İhracat-İthalat Arasında Teorik İlişkiler

Nominal döviz kuru, iki ülke parası arasındaki göreceli fiyatı ifade etmektedir. Reel döviz kuru ise bir ülke parasının bir diğer ülke karşısında rekabet gücünü ölçmektedir. Reel döviz kuru, iki ülkedeki malların göreceli fiyatını ifade

etmektedir (Şahin ve Durmuş, 2019: 211). Bir ülkenin bir diğer ülke para birimi karşısındaki reel değerini ifade eden çok sayıda ( $R_{TL/\$, R_{\$,}$  gibi) ikili reel döviz kuru söz konusudur. Bu ikili reel döviz kurlarının bir kısmı düşerken bir kısmı ise yükselmektedir. Böylece bir ülkenin parası (örneğin Türk Lirası) diğer ülke parası (örneğin dolar) karşısında reel olarak değer kaybettiğinde ülkenin ihracatının artması beklenmesine rağmen, bir başka ülke parası (örneğin euro) karşısında reel olarak değer kazanabilmekte ve ülkenin ihracatı artmayabilmektedir. Dolayısıyla reel döviz kuruna bakarak ulusal paranın dış rekabet gücü tam olarak ölçülememektedir. Bu eksiklik ülkenin dış ticaret yaptığı çok sayıda ülkenin para birimi ve fiyatlarını içeren reel efektif döviz kuru ile giderilmektedir (Ünsal, 2005: 468).

Nominal efektif döviz kuru, bir ülkenin ihracat ve ithalatının önemli bir yüzdesini oluşturan ülkelerin para birimlerinden oluşan sepete göre, o ülke parasının ağırlıklı ortalama değerini ifade etmektedir. Ağırlıklar karşılıklı dış ticaret seviyesine göre oluşmaktadır. Reel efektif döviz kuru ise, nominal efektif döviz kurunun nispi fiyat etkilerinden arındırılmasıyla oluşan ortalamayı ifade etmektedir. Bu kur, ülkenin fiyatlar genel seviyesinin dış ticaret yapılan ülkelerin fiyatlar genel seviyesine oranının ağırlıklı ortalaması hesaplanarak oluşmaktadır. Reel efektif döviz kurunun yükselmesi ulusal paranın reel olarak değer kazanmasını, düşmesi ise ulusal paranın reel olarak değer kaybetmesini ifade etmektedir (TCMB; BIS).

Reel efektif döviz kuru endeksi denklem 1'deki biçimde hesaplanmaktadır (TCMB):

$$\text{Reel efektif döviz kuru} = \frac{\text{Yurt İçi Fiyat Endeksi}}{\text{Yurt Dışı Fiyat Endeksi}} \times \text{Nominal efektif döviz kuru} \quad (1)$$

Reel efektif döviz kuru ve ihracat-ithalat değişkenleri arasındaki teorik ilişki esneklik yaklaşımı ve J eğrisi ile açıklanmaktadır. İhracat, ülkenin dış aleme gerçekleştirdiği mal satımıdır. İhracat değişkeni (X) yurt dışı reel gelir ( $Y^*$ ) ve reel efektif döviz kuruna (R) bağlı olarak değişmektedir. Yurt dışı reel milli gelir artışı ülkenin ihracatını arttırmaktadır. Reel milli gelir artışı dış ülkedeki tüketici ve firmaların satın almak istedikleri mal miktarını arttırarak ithalatın artmasına ve karşı ülkenin ihracatının artmasını sağlamaktadır. Reel efektif döviz kuru yükselince, ulusal paranın reel olarak değeri artmaktadır. Bu durumda, yurt içinde üretilen malların değeri yurt dışında üretilen mallara kıyasla pahalılaşmakta ve ihracat azalmaktadır (Ünsal, 2013: 370-373).

İhracat fonksiyonu denklem 2'deki şekilde oluşmaktadır:

$$X=f(Y^*(+), R(-)) \quad (2)$$

İthalat ise ülkenin dış alemden mal satın almasıdır. İthalat değişkeni (M) reel milli gelir (Y) ve reel efektif döviz kuruna (R) bağlı olarak değişmektedir. Reel milli gelir artışı ithalatı arttırmaktadır. Reel milli gelir artışı tüketici ve firmaların

satın almak istedikleri mal miktarını arttırarak ithalatın artmasına neden olmaktadır. Reel efektif döviz kuru yükselince, yurt içinde üretilen malların değeri yurt dışında üretilen mallara kıyasla pahalılaşmakta ve ithalat artmaktadır (Ünsal, 2013, 370-373).

İthalat fonksiyonu denklem 3'deki şekilde oluşmaktadır:

$$M=f(Y(+), R(+)) \quad (3)$$

Nominal efektif döviz kurundaki bir düşüş (devaülasyon) ya da yurt içi fiyatlardaki bir düşüşle reel efektif döviz kurundaki bir düşüş (ulusal paranın reel olarak değer kaybı) ihracat üzerinde fiyat etkisi ve hacim etkisi olarak iki etki doğurmaktadır. Bunlardan ilki olumsuz, ikinci ise olumlu etkilerdir. Nominal efektif döviz kurunda bir düşüş ya da yurt içi fiyatlardaki bir artış, ülkenin yabancı para birimi cinsinden ihracat gelirinin düşmesine neden olmaktadır. Ancak, ucuzlayan mallardan yabancıların daha fazla talep etmeleri, ihracat hacmini arttırarak ülkenin ihracat gelirini arttırmaktadır. Bu durumda ülkenin ihracat gelirinin net olarak artması ihraç mallarının yurt dışı talep esnekliğine bağlıdır. Eğer ihraç mallarının yurt dışı talebinin fiyat esnekliği 1'den büyükse ülkenin ihracat geliri artar, 1'den küçükse ülkenin ihracat geliri azalır, 1'e eşitse bir değişiklik olmaz. Örneğin, devaülasyonla ihraç mallarının fiyatı %1 düştüğünde ihracat hacmi %2 genişlediğinde ihracat gelirleri net olarak %1 artmaktadır. Son olarak yurt dışı fiyatlardaki bir artışla reel efektif döviz kurundaki bir düşüş yurt içindeki malların yurt dışı mallara kıyasla ucuzlamasını sağlayarak ihracatın artmasını sağlamaktadır (Seyidoğlu, 2013: 472-478).

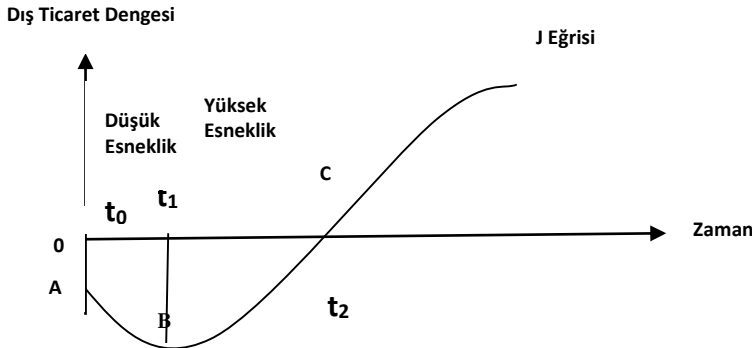
Nominal efektif döviz kurundaki bir düşüş (devaülasyon) reel efektif döviz kurundaki bir düşüşe (ulusal paranın reel olarak değer kaybı) neden olarak ithal malları yerel para birimi cinsinden pahalılaştırarak -yabancı para birimi cinsinden fiyatlar sabit- ithalatı azaltıcı etki doğurmaktadır. Bu durumda ülkenin ithalat giderinin ne kadar düşeceği ithal malların yurt içi talep esnekliğine bağlıdır. Örneğin, devaülasyonla ithal malların yerel para cinsinden fiyatı %1 arttığında ithalat hacmi %2 düşerse ithalat giderleri %2 azalmaktadır. Fakat yurt dışı fiyatlardaki bir düşüşle reel efektif döviz kurundaki bir düşüş ithalat üzerinde fiyat etkisi ve hacim etkisi olarak iki etki doğurmaktadır. Bunlardan ilki olumsuz, ikinci ise olumlu etkilerdir. Yurt dışı fiyatlardaki bir artış, ülkenin yabancı para birimi cinsinden ithalat giderlerinin artmasına neden olmaktadır. Ancak, pahalılaşan mallardan yerlilerin daha az talep etmeleri, ihracat hacmini daraltarak ülkenin ithalat giderlerini azaltmaktadır. Bu durumda ülkenin ithalat giderinin net olarak düşmesi ithal malların yurt içi talep esnekliğine bağlıdır. Eğer ithal malların yurt içi talebinin fiyat esnekliği 1'den büyükse ülkenin ithalat gideri azalır, 1'den küçükse ülkenin ithalat gideri artar, 1'e eşitse bir değişiklik olmaz. Örneğin, yurt dışı mallarının fiyatı %1 arttığında ithalat hacmi %2 düştüğünde ithalat giderleri net olarak %1 azalmaktadır. Son olarak yurt içi fiyatlardaki bir düşüşle reel efektif döviz kurundaki bir düşüş yurt içindeki malların yurt dışı

mallara kıyasla ucuzlamasını sağlayarak ithalatın azalmasını sağlamaktadır (Seyidoğlu, 2013: 472-478).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere esneklik yaklaşımına göre, reel efektif döviz kurunun ihracat ve ithalat üzerindeki etkisi ihraç malların yurt dışı, ithal malların yurt içi talep esnekliklerine bağlıdır. Reel efektif döviz kurunun değişimi karşısında, ihraç mallarının yurt dışı talebinin fiyat esnekliği ne kadar yüksekse ihracatta artış o kadar yüksek, ithal malların yurt içi talebinin fiyat esnekliği ne kadar yüksek ise ithalattaki düşüş o kadar fazla olacaktır. Fakat J eğrisine göre, reel efektif döviz kuru değişimi karşısında ihraç mallarının yurt dışı talep esnekliği ve ithal malların yurt içi talep esnekliği kısa dönemde çok küçüktür. Bu yaklaşıma göre kısa vadede reel efektif döviz kurundaki değişimin fiyat etkisi hacim etkisinden büyüktür. Bu durumda reel efektif kurdaki bir düşüş kısa vadede dış ticaret açığına neden olmaktadır. Ancak yurt içindeki ve yurt dışındaki tüketici ve firmaların yeni nispi fiyatlara zamanla intibak etmeleri sonucu, ihracat ve ithalat talep esneklikleri zamanla artar ve hacim etkisi fiyat etkisinden büyük olur. Böylece J eğrisine göre, reel efektif kurdaki bir düşüş uzun vadede ihracatın artmasına ve ithalatın düşmesini sağlamaktadır (Ünsal, 2005: 577).

Reel efektif kurdaki değişim karşısında dış ticaret dengesi (ihracat-ithalat) değişimleri J harfi şeklinde bir seyir izlemektedir. J eğrisi şekil 2'de gösterilmektedir.

## Şekil 2: J Eğrisi



**Kaynak:** Hepaktan, 2016: 78.

Şekil 2'de yatay eksen zaman dikey eksen ise dış ticaret dengesi yer almaktadır. Başlangıç döneminde ( $t_0$ ) oA kadar olan dış ticaret açığı reel efektif kurdaki düşüşten sonra bir süre daha artmaktadır. Şekil'de  $t_0$ - $t_1$  dönemi kısa dönemdir, bu dönemde esneklikler oldukça düşüktür ve fiyat etkileri hacim etkilerinden büyüktür. Uzun dönemde ( $t_1$ 'den itibaren) ihracat ve ithalat talep esneklikleri zamanla artar ve hacim etkisi fiyat etkisinden büyük olur ve  $t_2$ 'de dönemde dış ticaret dengesi sağlanmaktadır (Hepaktan, 2016: 77-78).

#### 4. Ekonometrik Yöntem

Bu araştırmada beş aşamalı bir ekonometrik analiz süreci takip edilmiştir. İlk olarak yatay kesit bağımlılığı, “*Breusch ve Pagan (1980)’nin oluşturduğu LM testi*”, “*Pesaran (2004)’nin oluşturduğu CD ve CDLM testleri*” ve “*Pesaran vd. (2008)’nin oluşturdukları LMadj testi*” ile sınanmıştır. Panel çalışmalarda yatay kesit bağımlılığı dikkate alınmadığı takdirde yapılan analizler hatalı sonuçlar verebilmektedir (Chudik ve Pesaran, 2013: 2). Bu nedenle yatay kesit bağımlılığının hem değişkenler bazında hem de model bazında test edilmesi oldukça önemlidir. Yatay kesit bağımlılığı testleri “*H<sub>0</sub>: Kesitler arası bağımlılık yoktur*” hipotezi üzerine kurulmaktadır. Eğer H<sub>0</sub> hipotezi reddedilemezse çalışma birinci nesil panel birim kök testleriyle sürdürülmelidir. Ancak H<sub>0</sub> hipotezi reddedildirse çalışma ikinci nesil panel birim kök testleriyle sürdürülmelidir (Baltagi, 2008: 284).

İkinci aşamada, değişkenlerin birim köke sahip olup olmadıkları, ortak faktör (yatay kesit bağımlılığı) problemini dikkate alan ikinci nesil panel birim kök testlerinden “*Bai&Ng (2010)’nin oluşturduğu PANIC birim kök testi*” ile sınanmıştır. Bu test, günümüzdeki panel veri analizi yöntemleri arasındaki en güncel panel birim kök testleri arasındadır. PANIC testi, serilerin sadece düzeyde birim kök içerip içermediklerini göstermektedir. Bu testi serilerin farklarında durağan olup olmadıklarına yönelik herhangi bir bilgiye yer vermemektedir. PANIC testi, “*H<sub>0</sub>: Seriler birim kök içermektedir*” hipotezi üzerine kurulmaktadır. Bu testin alternatif hipotezi ise “*H<sub>1</sub>: Seriler durağandır*” biçiminde kurulmaktadır (Bai ve Ng, 2010).

nc olarak, eşbütünleşme denkleminin eğim katsayılarının homojenliği “*Pesaran ve Yamagata (2008)’nin oluşturduğu homojenlik testi (Slope Homogeneity Test)*” ile sınanmıştır. Eşbütünleşme analizinden önce, bu testten güvenilir sonuçlara ulaşabilmek iim, eşbütünleşme denkleminde mevcut olan eğim katsayısının homojen mi yoksa heterojen mi olduğunun belirlenmesi gerekmektedir. Pesaran ve Yamagata (2008)’nin oluşturduğu homojenlik testi büyük ve kk örnekler için iki tane test istatistiğini meydana getirmektedir. Her iki test istatistiğinin de de eğim katsayısının homojen olduğu H<sub>0</sub> hipotezi test edilmektedir.

Dördüncü olarak, değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi yatay kesit bağımlılığını da dikkate alan “*Westerlund ve Edgerton (2007)’nin oluşturduğu LM Bootstrap eşbütünleşme*” testiyle test edilmiştir. Bu test “*McCoskey ve Kao (1998)’nin Lagrange arpanı (LM)*” testi üzerine oluşturulmaktadır. Testin H<sub>0</sub> hipotezi “*eşbütünleşme vardır*” şeklinindedir. LM Bootstrap eşbütünleşme testi, kesitler arasında ve içerisinde korelasyonu dikkate almak için bootstrap özelliğinden faydalanmaktadır (zcan ve Arı, 2014: 47).

Beşinci aşamada, değişkenlerin uzun dönem katsayıları heterojeniteyi varsayan, kesitler arası bağımlılığı dikkate alan, “*Eberhardt ve Bond (2009) tarafından*

geliştirilen AMG (Augmented Mean Group Estimator)” yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir. Değişkenler arasında eşbütünlük ilişkisinin bulunması durumunda, uzun dönemli ilişkinin büyüklüğü ve yönüne bakılması gerekmektedir. Bu sebeple değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin varlığının tespiti, açıklayıcı değişkenlere ait uzun dönem parametrelerin tahminini gerektirmektedir. AMG eşbütünlük tahmincisi testinin  $H_0$  hipotezi “Katsayılar istatistiksel olarak anlamsızdır” varsayımı üzerine kurulmaktadır (Gültekin, 2019: 64).

## 5. Veri Seti ve Ekonometrik Tahmin Sonuçları

### 5.1. Veri Seti

Bu çalışmada Kırılgan Beşli ülkeleri kapsamında reel efektif döviz kurunun uzun dönemde ithalat ve ihracat üzerindeki etkisi 1994-2019 dönemi verileri çerçevesinde panel eşbütünlük analizi yöntemi ile incelenmiştir.

Araştırmada kullanılan modellerin oluşumunda, Hunegnaw (2017) ve Kılavuz ve Atay Polat (2018)’in çalışmaları temel alınmıştır. Çalışmada, ilk modelde mal ithalatı, reel efektif döviz kuru ve kontrol değişkeni olarak reel GSYİH kullanılmaktadır. İkinci modelde ise, mal ihracatı, reel efektif döviz kuru ve kontrol değişkeni olarak dış ülkelerin gelirini temsilen her ülkenin en çok ihracat yaptığı 5 ülkenin reel GSYİH’sı kullanılmaktadır. İthalat, ihracat ve reel GSYİH verileri Dünya Bankası tarafından yayınlanan Dünya Kalkınma Göstergelerinden (WDI) elde edilirken, reel efektif döviz kuru verisi ise Uluslararası Ödemeler Bankasının veri tabanından elde edilmiştir (Tablo 2). Ayrıca çalışmada Stata 12.0 ve Gauss 21.0 ekonometrik paket programları kullanılmıştır.

**Tablo 2: Ampirik Analizde Kullanılan Değişkenler**

<i>Simgesi</i>	<i>Açıklaması</i>	<i>Kaynağı /Dönemi</i>
LM	Logaritmik İthalat (cari fiyatlar, ABD \$, yıllık)	World Bank-WDI /1994-2019
IX	Logaritmik İthalat (cari fiyatlar, ABD \$, yıllık)	World Bank-WDI /1994-2019
LREK	Logaritmik Reel Efektif Kur	Uluslararası Ödemeler Bankası, BIS Statistics/ 1994-2019
LY	Logaritmik Reel GSYİH (2010 fiyatları, ABD \$, yıllık)	World Bank-WDI /1994-2019
LY*	Logaritmik Dış Ülkelerin Reel GSYİH’sı (Her Ülkenin En Çok İhracat Yaptığı 5 Ülkenin Reel GSYİH’sı, 2010 Fiyatları, ABD \$, Yıllık)	World Bank-WDI /1994-2019



Araştırmada kullanılacak modeller, değişkenlerin logaritmik dönüşümleriyle Denklem 4 ve 5'de gösterilmiştir:

$$LM_{it} = \beta_0 + \beta_{1i}LREK_{it} + \beta_{2i}LY_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

$$LX_{it} = \beta_0 + \beta_{1i}LREK_{it} + \beta_{2i}LY^*_{it} + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

Çalışmada her iki modelde beklenen sonuçlar şu şekildedir (Uslu, 2018: 802):

- İlk model olan ithalat modelinde eş bütünleşme ilişkisinin varlığı ve parametrelerin  $\beta_1 > 0$ ,  $\beta_2 > 0$  şeklinde olması beklenmektedir. Bir başka deyişle, reel efektif döviz kurundaki artışların (ulusal paranın reel olarak değer kazanması) ve ülkede reel GSYİH'daki artışların ülkenin ithalatını arttırması beklenmektedir.
- İkinci model olan ihracat modelinde eş bütünleşme ilişkisinin varlığı ve parametrelerin  $\beta_1 < 0$ ,  $\beta_2 > 0$  biçiminde olması beklenmektedir. Bir diğer deyişle, reel efektif döviz kurundaki artışların (ulusal paranın reel olarak değer kazanması) ihracatı azaltacağı ve dış ülkelerin reel GSYİH'daki artışların ise ülkenin ihracatını arttıracığı beklenmektedir.

## 5. 2. Ekonometrik Tahmin Sonuçları

### 5. 2. 1. Yatay Kesit Bağımlılığı

Panel analizde yatay kesit bağımlılığının dikkate alınmaması durumunda geleneksel panel tahminleri ile yapılan tahminlerle hatalı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (Chudik ve Pesaran, 2013: 2). Bu sebeple hem değişkenler bazında hem de model bazında yatay kesit bağımlılığının sınanması oldukça önemlidir. Ayrıca analizde hangi birim kök testinin kullanılacağını belirlemek amacıyla yatay kesit bağımlılığı testi gerçekleştirilmelidir. Bu amaçlarla analizde öncelikle panel birim kök testini belirlemek için yatay kesit bağımlılığı testi uygulanmıştır. Tablo 3 ve 4'de yatay kesit bağımlılığı testinin bulguları verilmiştir.

Tablo 3 ve 4'de gösterilen yatay kesit bağımlılığı testinin sonuçlarına göre kesitler arası bağımlılığın olmadığı üzerine kurulu  $H_0$  hipotezi her iki modelde de hem serilerde hem de eşbütünleşme denkleminde %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde reddedilerek kesitler arası bağımlılık olduğu bulunmuştur. Bu durum, bir ülkede meydana gelen bir makroekonomik şokun diğer ülkeleri de etkilediğini göstermektedir. Böylece analizde, ikinci nesil panel birim kök ve ikinci nesil eşbütünleşme testlerinin gerçekleştirilebileceği saptanmaktadır (Ağır ve Türkmen, 2020: 848).

**Tablo 3: Yatay Kesit Bağımlılığı Testi (İthalat modeli=Model I)**

Değişkenler	LM		LREK		LY	
	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
CD <sub>lm1</sub> (BP,1980)	112.426***	0.001	18.567**	0.046	79.943***	0.000
CD <sub>lm2</sub> (Pesaran, 2004)	7.107***	0.000	1.916**	0.028	3.683***	0.000
CD <sub>lm3</sub> (Pesaran, 2004)	-3.452***	0.000	-2.865***	0.002	-2.930***	0.000
LM <sub>adj</sub> (PUY, 2008)	8.674***	0.002	-0.316	0.554	106.833***	0.001
<b>EşBütünleşme Denklemi</b>						
	<b>İstatistik Değeri</b>			<b>Olasılık Değeri</b>		
CD <sub>lm1</sub> (BP,1980)	82.879***			0.000		
CD <sub>lm2</sub> (Pesaran, 2004)	16.296***			0.000		
CD <sub>lm3</sub> (Pesaran, 2004)	8.760***			0.000		
LM <sub>adj</sub> (PUY, 2008)	30.004***			0.000		

**Not:** “\*\*\*”, “\*\*” ve “\*” işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı belirtmektedir.

**Tablo 4: Yatay Kesit Bağımlılığı Testi (İhracat Modeli=Model II)**

Değişkenler	LX		LREK		LY*	
	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
CD <sub>lm1</sub> (BP,1980)	28.205***	0.002	18.567**	0.046	21.029**	0.021
CD <sub>lm2</sub> (Pesaran, 2004)	4.701***	0.000	1.916**	0.028	2.466***	0.007
CD <sub>lm3</sub> (Pesaran, 2004)	-2.680***	0.004	-2.865***	0.002	-2.289**	0.011
LM <sub>adj</sub> (PUY, 2008)	5.411***	0.000	-0.316	0.554	0.394	0.347
<b>EşBütünleşme Denklemi</b>						
	<b>İstatistik Değeri</b>			<b>Olasılık Değeri</b>		
CD <sub>lm1</sub> (BP,1980)	107.640***			0.000		
CD <sub>lm2</sub> (Pesaran, 2004)	21.883***			0.000		
CD <sub>lm3</sub> (Pesaran, 2004)	9.808***			0.000		
LM <sub>adj</sub> (PUY, 2008)	27.550***			0.000		

**Not:** “\*\*\*” ve “\*\*” işaretleri sırasıyla %1 ve %5 seviyesinde anlamlılığı belirtmektedir.

## 5. 2. 2. Birim Kök Testi

Modellerde serilerin seviyede birim kök içermesi eşbütünleşme testlerinin uygulanabilmesini sağlamaktadır (Kar vd., 2019: 43). Bu nedenle yatay kesit bağımlılığı testinden sonra hem ithalat hem de ihracat modelinde değişkenlerin birim kök analizinin yapılmasına gerek duyulmuştur. Çalışmada yer alan modellerde serilerin birim kök içerip içermediği, yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ikinci nesil panel birim kök testlerinden Bai&Ng (2010) tarafından geliştirilen PANIC testi ile sınanmıştır. Bu testin bulguları Tablo 5 ve 6'da gösterilmiştir.

**Tablo 5: PANIC Panel Birim Kök Testi (Model I)**

		<i>LM</i>		<i>LREK</i>		<i>LY</i>	
<i>Birim Kök Testi</i>		SEVİYEDE					
		<i>Sabitli</i>	<i>Sabit ve Trendli</i>	<i>Sabitli</i>	<i>Sabit ve Trendli</i>	<i>Sabitli</i>	<i>Sabit ve Trendli</i>
	Pa	0.730 (0.767)	0.873 (0.809)	-0.844 (0.199)	1.306 (0.904)	0.081 (0.532)	1.131 (0.871)
PANIC	Pb	1.092 (0.863)	1.156 (0.876)	-0.956 (0.170)	1.944 (0.974)	0.097 (0.539)	1.551 (0.940)
	PMSB	2.723 (0.997)	1.826 (0.966)	0.600 (1.000)	3.023 (0.999)	0.993 (0.840)	2.196 (0.986)

Not:Parantez içerisindeki değerler olasılık değerleri göstermektedir.

**Tablo 6: PANIC Panel Birim Kök Testi (Model II)**

		<i>LX</i>		<i>LREK</i>		<i>LY*</i>	
<i>Birim Kök Testi</i>		SEVİYEDE					
		<i>Sabitli</i>	<i>Sabit ve Trendli</i>	<i>Sabitli</i>	<i>Sabit ve Trendli</i>	<i>Sabitli</i>	<i>Sabit ve Trendli</i>
	Pa	1.329 (0.908)	-0.543 (0.294)	-0.844 (0.199)	1.306 (0.904)	-6.962*** (0.000)	-0.254 (0.400)
PANIC	Pb	2.152 (0.984)	-0.538 (0.295)	-0.956 (0.170)	1.944 (0.974)	-3.671*** (0.000)	-0.264 (0.396)
	PMSB	3.666 (1.000)	-0.112 (0.455)	0.600 (1.000)	3.023 (0.999)	-1.407* (0.080)	0.130 (0.552)

Not:Parantez içerisindeki değerler olasılık değerleri göstermektedir. \*\*\*\* ve \*\* Ho hipotezinin sırasıyla %1 ve %10 anlam düzeyinde reddildiğini belirtmektedir.

Tablo 5 ve 6'da görüldüğü üzere hem ithalat hem de ihracat modellerinde hem bağımlı değişkenler hem de bağımsız değişkenler seviyede birim köke sahiptir. Bu bağlamda PANIC testinin sonuçları kapsamında serilerin düzeyde durağan olmaması eşbütünleşme testlerinin yapılabilmesine imkân vermektedir (Kar vd., 2019: 43).

### 5. 2. 3. Modelin Homojenliği Testi

Eşbütünleşme testi uygulanmadan önce modelin eşbütünleşme katsayısının homojen olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Uygulanan testin bulgusunda, eğim katsayıları homojen (heterojen) olarak bulunursa, homojeniteyi (heterojeniteyi) dikkate alan eşbütünleşme testlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Ağır ve Türkmen, 2020: 847-848). Bu kapsamda eşbütünleşme denkleminin eğim katsayılarının homojenliği Pesaran ve Yamagata (2008)'nin oluşturduğu homojenlik testi (Slope Homogeneity Test) ile sınanmıştır. Tablo 7 ve 8'de eğim homojenliği testinin bulguları verilmiştir.

**Tablo 7: Homojenite Test Sonuçları (Model I)**

<i>Model I</i>		
<i>Testler</i>	<i>Test İstatistiği</i>	<i>Olasılık Değeri</i>
Delta Tilde	10.345***	0.000
Delta Tilde <sub>adj</sub>	11.209***	0.000

**Not:** \*\*\* %1 anlamlılık seviyesini belirtmektedir.

**Tablo 8: Homojenite Test Sonuçları (Model II)**

<i>Model II</i>		
<i>Testler</i>	<i>Test İstatistiği</i>	<i>Olasılık Değeri</i>
Delta Tilde	5.682***	0.000
Delta Tilde <sub>adj</sub>	6.156***	0.000

**Not:** \*\*\* %1 anlamlılık seviyesini belirtmektedir

Tablo 7 ve 8'de görüldüğü üzere, Delta testlerinde eşbütünleşme denklem katsayısının homojen olduğu üzerine kurulu  $H_0$  hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde her iki modelde de reddedilmiş, katsayıların heterojen olduğu bulgusuna

varılmıştır. Bu sonuç, ilk model için reel efektif döviz kuru ve reel gelirden oluşan bir değişimin ithalat üzerindeki etkisinin ülkeler arasında farklı olduğu biçiminde yorumlanmaktadır. Bu bulgu, ikinci model için ise reel efektif döviz kuru ve dış ülkelerin reel gelirinde oluşan bir değişimin ihracat üzerindeki etkisinin ülkeler arasında farklı olduğu şeklinde ifade edilmektedir.

#### 5. 2. 4. Eşbütünleşme Testi

Yapılan testlerde her iki modelde de serilerin seviyede birim kök içermesi, serilerde ve modellerde yatay kesit bağımlılığının mevcudu ve modellerde heterojenliğin olması değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığını belirlemek için Westerlund ve Edgerton (2007)'nin oluşturdukları LM Bootstrap eşbütünleşme testinin kullanılmasına olanak tanımaktadır. Tablo 9 ve 10'da LM Bootstrap eşbütünleşme test sonuçları gösterilmiştir.

**Tablo 9: LM Bootstrap Eşbütünleşme Test Sonuçları (Model I)**

	<i>LM İstatistiği</i>	<i>Asimtotik p-değeri</i>	<i>Bootstrap p-değeri</i>
LM <sub>N</sub> <sup>+</sup>	3.257	0.001	0.242

**Not:** Bootstrap olasılık değerleri 1000 tekrarlı dağılımdan bulunmuştur. Sabit ve trendli model kullanılmıştır.

**Tablo 10: LM Bootstrap Eşbütünleşme Test Sonuçları (Model II)**

	<i>LM İstatistiği</i>	<i>Asimtotik p-değeri</i>	<i>Bootstrap p-değeri</i>
LM <sub>N</sub> <sup>+</sup>	7.001	0.000	0.000

**Not:** Bootstrap olasılık değerleri 1000 tekrarlı dağılımdan bulunmuştur. Sabit ve trendli model kullanılmıştır.

Tablo 9'da görüldüğü üzere ithalat modelinde bootstrap olasılık değerlerinde "eşbütünleşme vardır" şeklindeki H<sub>0</sub> hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilememektedir. Bir diğer deyişle, ithalat, reel efektif döviz kuru ve reel GSYİH değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu bulunmuştur. Tablo 10'da görüldüğü üzere ihracat modelinde ise bootstrap olasılık değerlerinde "eşbütünleşme vardır" şeklindeki H<sub>0</sub> hipotezi %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. Bir diğer deyişle, ihracat, reel efektif döviz kuru ve dış ülkelerin reel GSYİH'sı değişkenleri arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur. Bu durum REK'deki bir değişimin ihracat üzerinde uzun dönem etkisinin olmadığını göstermektedir.

## 5. 2. 5. Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini

İthalat modelinde (I. model) eşbütünleşme ilişkisinin (uzun dönemli ilişki) bulunduktan sonra eşbütünleşme katsayıları heterojeniteyi ve kesitler arası bağımlılığı dikkate alan Eberhardt ve Bond (2009) tarafından geliştirilen AMG (Augmented Mean Group Estimator) yöntemi yardımıyla bulunmuştur. Tablo 11'de değişkenlerin eşbütünleşme katsayılarının tahmin bulguları verilmiştir.

**Tablo 11: Eşbütünleşme Katsayıları Tahmini (AMG)**

	LM=f(LREK)			LM=f(LY)		
	Katsayı	Std. Hata	p-değeri	Katsayı	Std. Hata	p-değeri
<b>AMG</b>	0.464***	0.095	0.000	1.498***	0.196	0.000
<b>Ülke Sonuçları</b>						
Endonezya	0.242**	0.111	0.030	1.116***	0.078	0.000
Brezilya	0.541***	0.110	0.000	2.159***	0.216	0.000
Hindistan	0.267	0.326	0.413	1.243***	0.043	0.000
Güney Afrika	0.508***	0.144	0.000	1.733***	0.179	0.000
Türkiye	0.761***	0.113	0.000	1.241***	0.068	0.000

**Not:** “\*\*\* ve \*\*” işareti sırasıyla %1 ve %5 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.

AMG eşbütünleşme tahminci testinin bulgularına göre Kırılgan Beşli ülkeleri kapsamında ithalat modelinde panelin genelinde, reel efektif döviz kuru ve reel GSYİH değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, tahminde kullanılan Kırılgan Beşli ülkeleri için reel efektif döviz kurundaki (ulusal paranın reel olarak değer kaybı) %1’lik bir düşüşün, ithalatı %0,46 oranında azalttığı ifade edilmektedir. Sonuçlar ülke bazında ele alındığında; Endonezya, Brezilya, Güney Afrika ve Türkiye’de pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin mevcudu söz konusudur. Bununla birlikte ulaşılan bulgulara göre, Kırılgan Beşli ülkelerinde reel GSYİH’deki %1’lik bir artış, ithalatı %1,50 yükseltmektedir. Bulgular ülkeler açısından değerlendirildiğinde, Kırılgan Beşli ülkelerinin tamamında reel GSYİH ve ithalat arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

## 6. Sonuç

Bu çalışmada, 1994-2019 dönemi arasında Kırılgan Beşli ülkeleri açısından reel efektif döviz kurunun uzun dönemde ithalat ve ihracat üzerindeki etkisi panel eşbütünleşme analizi ile incelenmiştir. Bu amaçla ithalat ve ihracatın bağımlı

değişkenler olduğu iki farklı model kurulmuştur. İlk modelde, mal ithalatı, reel efektif döviz kuru ve kontrol değişken olarak reel GSYİH kullanılmıştır. İkinci modelde ise, mal ihracatı, reel efektif döviz kuru ve kontrol değişken olarak dış ülkelerin gelirini temsilen her ülkenin en çok ihracat yaptığı 5 ülkenin reel GSYİH'sı kullanılmıştır. Ulaşılan bulgular, ilk modelde Kırılğan Beşli ülkeleri için reel efektif döviz kurundaki (ulusal paranın reel olarak değer kaybı) %1'lik bir düşüşün, ithalatı %0,46 oranında azalttığı yönündedir. Araştırma bulguları ülke bazında incelendiğinde ise; Endonezya, Brezilya, Güney Afrika ve Türkiye'de reel efektif döviz kurundaki düşüşlerin ithalatı düşürdüğü bulgusuna ulaşılmaktadır. Fakat ikinci model olan ihracat modelinde ise eşbütünleşme ilişkisinin (uzun dönemli ilişki) olmadığı bulunmuştur. Bu durum REK'deki bir değişimin ihracat üzerinde uzun dönem etkisinin olmadığını göstermektedir. Bu bulgu gelişmekte olan ülkelerde ihracatın kur değişimlerine verdikleri tepkinin farklı unsurlara bağlı olmasına dayandırılmaktadır. Bu unsurlar ekonomilerin fiyat ve maliyet yapısı, üretim kapasitesi, verimlilik ve ihracat piyasalarının yapısı olarak sayılabilir. Reel efektif döviz kurunun düşüşü karşısında özellikle üreticilerin ihraç malının arzını arttırmalarının zaman alması öncelikli bir sorun olarak görülebilmektedir (Kızıltan ve Ciğerlioğlu, 2008: 438). Bulgular ilgili literatürde daha önce yapılan çalışmaların bir kısmının (Kızıltan ve Ciğerlioğlu (2008) ve Genc ve Atar (2014)) sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Elde edilen bulgular, J eğrisinin öne sürdüğü reel efektif döviz kuru düşüşlerinin ihracatı artırıp, ithalatı azalttığı hipotezinin Kırılğan Beşli ülkelerinde sadece ithalat kısmında gerçekleştiğini göstermektedir. Bu durum dış ticaret açığını azaltıp, büyüme oranlarını arttırmak için döviz kur politikasının ülke ekonomisi için tek başına kullanılabilecek bir araç olması yönünde şüpheler oluşturmaktadır. Döviz kuru politikaları dış ticaret açığını azaltıp, iktisadi büyüme oranlarını arttırmak için ana araçtan çok yardımcı araç olmalıdır. Bu nedenle analiz edilen ülkelerde, hükümetlerin üretim ve ihracatı arttırmaya, ithalatı ise azaltmaya yapısal önlemler uygulaması gerektiği belirtilebilir. Bu kapsamda hükümetler ilk olarak, aktif teknoloji ve eğitim politikalarına öncelik vermelidirler. İkinci olarak, üretimde ithal girdi ve ara mallara olan bağımlılığın azaltılmasına yönelik politikalar uygulanmalıdır. Son olarak, hükümetler ihracatı olumsuz etkileyen siyasi istikrarsızlık, yüksek enflasyon, yüksek faiz ve jeopolitik sorunlar gibi faktörlerin ortadan kaldırılmasına ağırlık vermelidirler.

## Kaynakça

- Ağır, H. ve Türkmen, S. (2020). Ekonomik Büyüme Etkisi Bakımından Doğal Kaynaklar: Dinamik Panel Veri Analizi, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19 (3), 840-852.
- Bai, J. S. ve Ng, S. (2010). Panel Unit Root Tests With Cross-Section Dependence: A Further Investigation, *Econometric Theory*, 26(4):1088-1114.
- Baltagi B. H. (2008), *Econometric Analysis of Panel Data*. John Wiley & Sons.
- BIS (Uluslar arası Ödemeler Bankası), *The New BIS Effective Exchange Trade Indices*, [https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r\\_qto603e.pdf](https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qto603e.pdf) (27.05.2021).
- Breusch, T. S. ve Pagan, A. R. (1980). The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics, *The Review of Economic Studies*, 47 (1), 239-253.
- Chaudhary, G. M., Hashmi, S. H. and Khan, M. A. (2016). Exchange Rate and Foreign Trade: A Comparative Study of Major South Asian and South-East Asian Countries, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 230, 85-93.
- Chudik, A. ve Pesaran, M. H. (2013). Common Correlated Effects Estimation of Heterogeneous Dynamic Panel Data Models with Weakly Exogenous Regressors, *Federal Reserve Bank of Dallas Globalization and Monetary Policy Institute, Working Paper No. 146*, 61p.
- Demirtaş, G. ve Demirhan, B. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde Döviz Kuru Politikaları İhracat ve İthalat Üzerinde Bir Etkiye Sahip Midir?, *İktisat İşletme ve Finans*, 28(326), 93-116.
- Eberhardt, M. ve Bond, S. (2009). Cross-Section Dependence in Nonstationary Panel Models: A Novel Estimator, *Sweden*, 29-31 October.
- Genç, E. G. ve Artar, O. K. (2014). The Effect of Exchange Rates on Exports and Imports of Emerging Countries. *European Scientific Journal*, 10(13), 128-141.
- Gül, E. ve Ekinci, A. (2015). Türkiye'de Reel Döviz Kuru ile İhracat Ve İthalat Arasındaki Nedensellik İlişkisi:1990-2006, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16),165-190.
- Gültekin, E. (2019). *OECD Ülkelerinde Yenilenebilir Enerji Tüketiminin Makro Ekonomik Belirleyicileri ve Türkiye İçin Politika*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Hepaktan, E. (2016). Yapısal Kırılmalar Altında Türkiye'de J Eğrisinin Analizi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (4), 75-102.
- Hunegnaw, F.B. (2017). Real Exchange Rate and Manufacturing Export Competitiveness in Eastern Africa, *Journal of Economic Integration*, 32, 891-912.
- Kar, M., Ağır, H. ve Türkmen, S. (2019). Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkelerde Elektrik Tüketiminin Ekonomik Büyüme Etkisinin Panel Ekonometrik Analizi, *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5 (3), 38-48.
- Kemal, M. ve Qadir, U. (2005). Real Exchange Rate, Exports, and Imports Movements: A Trivariate Analysis, *The Pakistan Development Review*, 44(2), 177-195.



- Kılavuz, E. ve Atay Polat, M. (2018). Panel Veri ile Türkiye'nin Dış Ticaretinin Marshall-Lerner Şartı Çerçevesinde Analizi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2), 27-40.
- Kırca, M. ve Canbay, Ş. (2020). Kırılgan Beşli Ülkeler İçin Phillips Eğrisi Analizi, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 5 (12), 130-140.
- Kızıltan, A. ve Çiğirlioğlu, A. (2008). Türkiye'de Reel Döviz Kuru Değişmelerinin İhracat ve İthalata Etkisi, 12 (36), 423-444.
- Mccoskey, S. ve Kao, C. (1998). A Residual-based Test of the Null of Cointegration in Panel Data", *Econometric Reviews*, 17 (1), 57-84.
- Özcan, B. ve Arı, A. (2014). Araştırma-Geliştirme Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi, *Maliye Dergisi*, 166 (1), 39-55.
- Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence In Panels, *IZA Discussion Paper*, Issue: 1240.
- Pesaran, M. H., Ullah, A. ve Yamagata, T. (2008). A Bias-adjusted LM Test of Error Cross-section Independence, *Econometrics Journal*, (11), 105-127.
- Pesaran, M. H. ve Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homogeneity in Large Panels, *Journal of Econometrics*, (142), 50-93.
- Seyidoğlu, H. (2013). *Uluslararası İktisat*, 18. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul.
- Subiyakto, H. ve Algifari, A. (2016). Cointegration and Causality Test Among Export, Import, and Foreign Exchange, *Journal of Economics and Policy*, 9(1), 82-96.
- Şahin, D. ve Durmuş, S. (2019). Türkiye'de Reel Efektif Döviz Kuru, İhracat ve İthalat Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 210-223.
- Tapşın, G. ve Karabulut, A. T. (2013). Reel Döviz Kuru, İthalat Ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği, *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (26), 190-205.
- TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası), Reel Efektif Döviz Kuru Endekslerine İlişkin Yöntemsel Açıklama, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/02713545-8428-49ab-a9d9-of770895d513/REERMetaveri.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-02713545-8428-49ab-a9d9-of770895d513-nrijWpb> (27.05.2021).
- Thorbecke, W. ve Kato, A. (2012). The Effect of Exchange Rate Changes on Japanese Consumption Exports, Japan and the World Economy, 24 (1), 64-71.
- Uslu, H. (2018). Marshall-Lerner Koşulu Çerçevesinde Reel Döviz Kuru Değişimlerinin Türkiye'nin Dış Ticaret Performansına Etkileri: Yapısal Kırılgan Bir Analiz, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3 (2), 792-820.
- Ünsal, E. (2005). *Uluslararası İktisat*, 1. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Ünsal, E. (2013). *Makro İktisat*, 10. Baskı, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Yaşar, E. ve Küpcü, O. (2020). Reel Döviz Kurunun Firmaların İhracat Performansına Etkisi: Farklı Sektörlerdeki Firmalar Üzerine Ampirik Bir İnceleme, *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 6 (3), 67-78.

Younus, S. ve Chowdhury, M. (2015). Real Exchange Rate and its Impact on Export, Import and Trade Balance: Is There any J Curve Effect in Bangladesh?, Working Papers id:7985, eSocialSciences, 20p.

Westerlund, J. ve Edgerton, D. L. (2007), "A Panel Bootstrap Cointegration Test", *Economics Letters*, 97 (3), 185-190.

World Bank (Dünya Bankası), "World Development Indicators", <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>, 21.05.2021



## The Effect of Health Indicators on Economic Growth: Evidence From E7 Countries

**Ayşe Eryer**

ayse\_zabun46@hotmail.com

Kahramanmaraş Sütçü İmam  
University

orcid.org/0000-0002-6556-1605

**Tuğba Konuk**

yilmaz-tuba@outlook.com

Kahramanmaraş Sütçü İmam  
University

orcid.org/0000-0002-7381-4131

**JEL Code:** C23, H51, O4

**Received:** 09.09.2021

**Revised:** 16.09.2021

**Accepted:** 19.09.2021

**Available Online:** 23.09.2021

### **Abstract**

Health, which is one of the sensitive and important areas for social life, is a multidimensional concept with physical, psychological and social aspects. There is a close relationship between the level of development and health levels of countries. In countries that have brought the level of economic development to a certain level, people's health awareness increases with the resources allocated to health.. In addition, the improvement of the level of health accelerates the growth of the country.. The aim of this study is to investigate the effect of selected health indicators for E7 countries on economic growth in the context of Panel Data Regression Analysis.. Life expectancy at birth, health expenditures, number of beds in health institutions, real GDP variables are used. As a result of the panel data regression analysis, the effect of all health indicators on economic growth in E-7 countries was found to be statistically significant and positive.

**Keywords:** Health expenditures, economic growth, panel data analysis

### **To cite this document**

Eryer, A., Konuk, T. (2021). The Effect of Health Indicators on Economic Growth: Evidence From E7 Countries. Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies, 8 (2), 243-255. doi:10.48064/equinox.993321.

### **Sağlık Göstergelerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: E7 Ülkelerinden Kanıtlar**

#### **Öz**

Toplum hayatı için hassas ve önem arz eden alanların başında olan sağlık, fiziksel, psikolojik, sosyal yönleri bulunan çok boyutlu bir kavramdır. Ülkelerin gelişmişlik seviyesi ve sağlık düzeyleri arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Ekonomik gelişmişlik düzeyini belli bir seviyeye getirmiş ülkelerde sağlığa ayrılan kaynaklarla beraber kişilerin sağlık bilinci de artış göstermektedir. Ayrıca sağlık seviyesinin gelişmesi ülke büyümesini de hızlandırmaktadır. Bu çalışmanın amacı E7 ülkeleri için seçilmiş sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Panel Veri Regresyon Analizi bağlamında araştırmaktır. Doğuşta yaşam beklentisi, sağlık harcamaları, sağlık kurumları yatak sayısı, reel GSYH değişkenleri kullanılmıştır. Yapılan panel veri regresyon analizi sonucunda E-7 ülkelerinde tüm sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Sağlık harcamaları, ekonomik büyüme, panel veri analizi

## 1.Giriş

Ekonomik büyüme iktisat alanında güncelliğini her zaman koruyan bilhassa ülkeler arasında gelişmişlik farklılıklarını ortaya çıkaran, gelişmekte olan ülkeler açısından önem arz eden makro ekonomik bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. İçsel büyüme modelini belirleyen etmenlere bakıldığında ülkelerin uygulamış oldukları sağlık politikalarının ekonomik büyümenin ana unsurları arasında yer aldığı görülmektedir (Taban, 2006:142). Sağlık ve ekonomik büyüme arasında yakın ve karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Bir ülkede sağlık için ayrılan kaynaklar büyüdükçe beşeri sermayenin gelişeceği ve bunun da ekonomik büyümeye katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Sağlık harcamaları, sağlık ile alakalı bütün mal ve hizmetler için kamu ve özel harcamaların toplamı biçiminde ifade edilmektedir (Novignon vd., 2012:2). Sağlık harcamalarının potansiyel boyutu, ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre farklılık arz etmektedir. Ekonomik gelişmişlik düzeyini belirli bir düzeye çıkartabilmiş ülkelerde sağlık için ayrılan kaynakların artış gösterdiği görülmektedir. Ayrıca sağlık seviyesinde ortaya çıkan gelişim verimlilik artışına neden olarak ekonomik büyümenin de hızlanmasına katkı sağlamaktadır (Mazgit, 2002:405). Günümüze bakıldığında gelir seviyesi yüksek olan ülkeler, emek gücüne yatırım yapma hedefi ile her yıl sağlık hizmetlerinin kalitesinin geliştirilmesi için daha fazla kaynak tahsisi gerçekleştirmektedir. Bireyin mevcut sağlığının korunup geliştirilmesi, hastalıkların tedavi edilmesi iktisadi kalkınmanın ana faktörleri arasında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda gelir seviyesi yüksek olan ülkeler her geçen yıl Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'dan (GSYH) sağlık için daha fazla pay ayırmaktadırlar (Tokgöz,1981:498).

Bu çalışmanın amacı 2005-2018 dönemi için E7 ülkeleri kapsamında seçilmiş sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerine etkisini panel veri regresyon analizi yardımıyla incelemektir. Çalışma, sağlık göstergeleri olarak doğuştan yaşam beklentisi, kişi başı sağlık harcamaları, sağlık kurumlarının yatak sayısı değişken setinin kullanılması bakımından diğer sağlık harcamaları ve büyüme ilişkisini test eden çalışmalardan ayrılmaktadır. Çalışmanın bu yönüyle ilgili alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmada öncelikle literatür taraması ortaya konulduktan sonra çalışmanın diğer aşamasında panel veri regresyon analizi teknikleri kullanıldıktan sonra örneklem ülke grubu için söz konusu dönem arasında seçilmiş sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenecektir. Sonuç bölümünde ise ampirik analiz sonucunda elde edilen bulgular tartışılacaktır.

## 2.Literatür

**Tablo 2.1. Sağlık Harcamaları Göstergeleri ve Ekonomik Büyüme İlişisini Araştıran Çalışmalar**

Yazar Ülke- Ülke Grubu	Yöntem -Dönem	Sonuç
Bloom ve Sach (1998)- 75 Afrika Ülkesi	Panel Veri Analizi/1960-1990	Doğuşta yaşam beklentisinden büyüme doğru pozitif bir ilişki, Bebek ölüm ve bebek doğum oranından ekonomik büyüme doğru negatif bir ilişkinin varlığı bulunmuştur.
Ranis vd.(2000)- 76 Ülke	Panel Veri Analizi /1970-1992	Değişkenler arasında pozitif bir ilişki var
Bhargava vd.(2001)/ 92 Ülke	Panel Veri Analizi / 1965-1990	Doğuşta yaşam beklentisinden ekonomik büyüme doğru pozitif bir ilişki vardır.
Mayer (2001)/18 Amerika Ülkesi	Latin Nedensellik Analizi /1950-1990	Değişkenler arası pozitif bir ilişki var
Gerdtham ve Löthgen(2002)/25 OECD Ülkesi	Panel Veri Analizi/1960-1997	Sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığı elde edilmiştir.
Brempong ve Wilson (2003)/ 21 Afrika Ülkesi	Panel Veri Analizi /1975-1994	Doğuşta yaşam beklentisinden ekonomik büyüme doğru pozitif bir ilişki söz konusudur.
Dreger ve Reimer (2005)/21 OECD Ülkesi	Panel Veri Analizi/1975-2001	Sağlık harcamaları, doğuşta yaşam beklentisi, bebek ölüm oranı ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı elde edilmiştir.
Taban (2006)/ Türkiye	1968-2003/Nedensellik Analizi	Değişkenler arasında çift yönlü bir ilişki var
Yumuşak ve Yıldırım (2009)/ Türkiye	Johansen Eş Bütünleşme-Nedensellik Analizi/1980-2005	Sağlık harcamalarının gelire etkisi negatif ve küçük, doğuşta yaşam beklentisinin ise gelire etkisi yüksek bulunmuştur.
Wang (2011)/ 31 OECD Ülkesi	Panel Regresyon Analizi/1986-2007	Sağlık harcamalarının ekonomik büyüme etkisi pozitif olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Yardımcıoğlu (2012), 25 OECD Ülkesi	Panel Veri Analizi/1975-2008	Sağlık ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemde çift yönlü bir nedensellik ilişkisi söz konusudur.
Gong vd.(2012)/Çin ait 23 il	Panel Veri Analizi/1978-2003	Hasta yatağı sayısının ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkinin olduğu tespit edilmiştir.
Ay vd., (2013)/Türkiye	Johansen Eş Bütünleşme Analizi/ 1968-2006	Sağlık ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir.

Yazar Ülke- Ülke Grubu	Yöntem -Dönem	Sonuç
Çalışkan vd.(2013)/Türkiye	Nedensellik Ve Eş Bütünlük Analizi/1967-2010	Sağlık göstergeleri olan hasta sayısı, yatak sayısı,hastane sayısı, yaşam beklentisinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü pozitif bir ilişki elde edilmiştir.
Chaudhry vd.(2013)/Pakistan	ARDL Sınır Testi/1975-2010	Ekonomik büyüme üzerinde Sağlık harcamalarının, yatak sayısının ve hekim sayısının pozitif bir etkisi söz konusudur.
Rhee(2014)/Yüksek-Orta-Düşük Gelirli Ülkeler	Panel Nedensellik/1995-2019	Kamu-özel ve toplam sağlık harcamalarından ekonomik büyümeye doğru pozitif bir ilişkinin varlığı belirlenmiştir.
Aydemir ve Baylan (2015)/Türkiye	Granger Nedensellik ve Johansen Eş Bütünlük Analizi/1998-2012	Sağlık harcamaları veekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi elde edilmiştir.
Topallı (2015)/Türkiye	Nedensellik Analizi/1960-2012	Doktor sayısından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Karem vd(2017)/Nijerya	EKK/1981-2013	Sağlık harcamaları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki elde edilmiştir.

Tablo 2.1.'de verilen önceki çalışmalarda, farklı ülke grubu örnekleri için değişik ekonometrik analizlerin kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca, ekonomik büyüme göstergesi olarak kullanılan değişken üzerinde etkili olan çeşitli sağlık göstergelerinin de modellere dahil edildiği görülmektedir. Söz konusu değişkenler arasında ortaya çıkan ilişki ülkeden ülkeye veya kullanılan göstergelere göre çeşitlilik arz edebilmektedir.

### 3.1. Veri Seti ve Özellikleri

Bu bölümde ekonomik büyüme üzerinde seçili sağlık göstergelerinin etkisini belirlemek amacıyla ele alınan ülkeler, ülkelere ait göstergeler ve bu göstergelerin verileri ile veri kaynaklarına yer verilmektedir. Uygulamaya dahil edilen E7 Ülkeleri; Brezilya, Hindistan, Meksika, Çin, Rusya ve Türkiye'dir. Veri yetersizliği nedeniyle Endonezya analiz dışında bırakılmıştır. Analizde kullanılan göstergeler yıllık veriler olup, bu göstergelere ait dönem 2005-2018 dönemini kapsamaktadır. Tablo 3.1. analizde kullanılan değişkenleri göstermektedir.

Tablo 3.1.'de görüldüğü gibi ekonomik büyümenin göstergesi olarak 2010 sabit fiyatları ile kişi başı GSYİH verisi kullanılmıştır. Sağlık harcamaları göstergeleri olarak kişi başı sağlık harcamaları verisi ; ülkede kişi başına yapılan sağlık harcaması miktarını gösterir. GSYH'nin % değeri şeklinde de ifade edilmektedir

(WHO, 2015; Sağlık Bakanlığı, 2006). Doğuştta yaşam beklentisi, en sık kullanılan sağlık göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir. toplumdaki çocuk, ergen, yetişkin veya bir nüfusun doğduğu andan itibaren ortalama hayat süresini gösteren bir göstergedir (Daştan ve Çetinkaya, 2015: 123). Doğuştta yaşam beklentisi kişi başı GSYİH ile beraber ekonomik kalkınmanın temel göstergelerindedir (Obrizon ve Wehby, 2018:28). Hastane yatağı sayısı ise 1000 Kişi başına düşen yatak sayısı olarak ölçülen bir göstergedir (OECD, 2020)

**Tablo 3.1. Kullanılan Değişkenler- Veri Kaynakları**

Değişken	Açıklaması	Kaynağı	Beklenen İşaret
GSYH	Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla(2010 Sabit Fiyatlar)	WDI	
LİFE	Doğuştta Yaşam Beklentisi(Yıl)	WDI	(+)
SH	Kişi Başı Toplam Sağlık Harcamaları( Cari ABD Doları)	OECD	(+)
BE	Hastane Yatak Sayısı	OECD	(+)

### 3.2. Model

Bu çalışmada ekonomik büyüme üzerinde etkili olan sağlık göstergeleri üzerinde durulmaktadır. Bu sebeple Dünya Bankası (WDI) ve OECD veri tabanının istatistiki göstergelerinden yararlanılarak panel veri regresyon yöntemi ile analiz gerçekleştirilmektedir. Çalışmada kullanılan değişkenlerle ilgili regresyon modeli ise şu şekildedir:

$$GSYH_{it} = \beta_0 + \beta_1 life_{it} + \beta_2 sh_{it} + \beta_3 be_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Yukarıdaki model (1)' de  $i$ ; birim boyutunu,  $t$ , zaman boyutunu göstermektedir. Yapılan analizler Brezilya, Hindistan, Çin, Meksika, Rusya ve Türkiye'ye ait verileri kapsamaktadır.

$$(i=1...6) \text{ ve } (t=2005...2018)$$

### 3.3. Panel Veri Regresyon Analizi

Panel Veri Regresyon analizi modellerinde klasik model, Tesadüfi (Rassal) etki modeli, Sabit etki modeli tahmincilerinin hangisinin geçerli olduğunu belirlemek için bazı testler bulunmaktadır. Bunlar; Breush- Pagan LM Testi, F Testi ve Hausman Testidir.

F Testi, Havuzlanmış EKK(Klasik Model) modelinin geçerli olup olmadığını sınamak amacıyla kullanılmaktadır. Literatürde ANOVA F Testi olarak da bilinir. F testi parametrelerin birimlere göre farklı olup olmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır. Analizlerde kullanılan parametreler birimlere göre farklı değilse Havuzlanmış En Küçük Kareler Modeli (Klasik Model) geçerlidir. F istatistiğinin temel hipotezi şu şekilde kurulmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2020: 213).

$H_0$  : Birim(Zaman) etkisi sıfıra eşittir.

$H_1$  : Birim( Zaman) etkisi sıfırdan farklıdır.

Breush-Pagan LM testinde, birim heterojenliğinin varlığını yani Havuzlanmış En Küçük Kareler modelinin çalışmada kurulan model için uygun olup olmadığını tespit etmek için havuzlanmış EKK modelinin kalıntılarına dayanan Breush- Pagan LM tahmincisi geliştirilmiştir (Breush- Pagan, 1980:239). Bu testin temel hipotezi ise;

$H_0$  : Birim(zaman) Etkinin varyansı sıfırdır.

Biçimindedir. LM testi ve F testi ile klasik modelin kurulan model için uygun olmadığına karar verilirse, tesadüfi ve sabit etkili modeller arasında tercih yapabilmek için Hausman Testi kullanılmaktadır. Her iki model arasındaki etkinlik testi veya başka bir ifade ile iki model arasındaki tercih k serbestlik dereceli ki-kare dağılımına uygun Hausman Testi (1978) ile yapılmaktadır. Genellikle panel veri analizinde sabit etkili model daha çok kullanılmaktadır. Bu modelin daha çok kullanılmasında istenilen istatistiksel özelliklerine sahip olması etkilidir. Ancak Rassal (tesadüfi) etki modelinin sabit etki modeline kıyasla daha etkin sonuçlar verdiği bir modelde tesadüfi etkiler modelinin kullanılması daha uygun olacaktır. Literatürde (Baltagi, 2013). Hausman testi için kurulan temel hipotez ve açıklayıcı hipotez şu şekildedir (Yerdelen Tatoğlu, 2020:196).

$H_0$  : Bağımsız değişkenler ile hata terimleri arasında korelasyon yoktur.



$H_1$  : Bağımsız değişkenler ile hata terimleri korelasyonludur.

Klasik model (Havuzlanmış EKK), tesadüfi etki ve sabit etki modellerinden hangisinin çalışmada ele alınan model için uygun olduğuna karar vermek için tahminci test neticeleri Tablo 3.1. de sunulmuştur.

**Tablo 3.3. Panel Veri Analizi Tahminci Test Sonuçları**

	İstatistik Değerleri	Olasılık (Prob)Değerleri
F Testi	274,73*	0.000
Breus-Pagan LM Testi	417,44*	0.000
Hausman Testi	1,97*	0.5782

Not: %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir

Tablo 3.3.'te ekonomik büyüme üzerinde etkili olan seçili sağlık göstergelerinin kullanıldığı modelin panel veri regresyon analizi tahminci sonuçları gösterilmektedir. Tabloda da belirtildiği gibi kurulan modelde birim ve/veya zaman etkisinden hangisinin geçerli olduğunu test etmek için F, Breus-Pagan LM testi yapılmaktadır. Tablo 3.3' e göre sabit etkili model ile klasik modelin hangisinin geçerli olduğunu tespit etmek için uygulanan F testi hipotezinde analizde kullanılan model için birim ve/veya zaman etkinin varlığı belirlenmiş, modelde sabit etkiler modelinin geçerli olduğu bulunmuştur. Tablo 3.3'te F testinin hesaplanan değeri 274,73 ve bu istatistiğe ait olasılık değeri 0.05'ten küçük ( $p=0.000<0,05$ ) olduğundan dolayı modelde  $H_0$  hipotezinin red edildiği görülmektedir. Yani modelde birim ve/veya zaman etkisi bulunmaktadır. Modelde klasik model olan Havuzlanmış EKK modeli geçerli değildir.

Birim ve/veya zaman etkinin varlığını sınamak için kullanılan diğer test Breusch-Pagan LM testidir. Bu test klasik modeli Rassal (Tesadüfi ) Etkiler modeline karşı sınamaktadır. Tablo 3.3'teki LM testi değerlendirildiğinde  $\chi^2$  test istatistiğinin değeri 417,44 ve istatistiğe ait olasılık değeri 0.000 olarak tespit edilmiştir. Olasılık değeri 0.05'ten küçük ( $p=0.000<0,05$ ) olduğundan dolayı  $H_0$  temel hipotezi %5 anlamlılık seviyesinde red edilmiş ve  $H_1$  alternatif hipotez kabul edilmiştir. Başka bir ifade ile % 5 anlamlılık düzeyinde modelde birim ve/veya zaman etkinin varlığı anlamlıdır. Söz konusu model için klasik modelin geçerli olmadığı LM testi ile de görülmektedir.

Yapılan F, LM testi neticesinde birim ve/veya zaman etkinin tespitinin ardından, bu etkinin sabit mi yoksa rassal (tesadüfi) mı olduğuna karar verilmektedir. Dolayısıyla hangi modelin etkin olduğuna karar vermek için Hausman Testi kullanılmaktadır. Sabit ve rassal (tesadüfi) modeller arasındaki temel fark birim etkilerin açıklayıcı değişkenlerle korelasyonlu olup olmadığıdır. Hausman

testinde  $H_0$  : bağımsız değişkenlerle birim etkinin arasında korelasyon bulunmamaktadır. biçimindedir. Bundan dolayı rassal (tesadüfi)etkiler modeli daha etkin olduğu için kullanımı uygun bulunmaktadır. $H_1$ : bağımsız değişkenlerle birim etkinin arasında korelasyon bulunmaktadır. Biçiminde kurulan alternatif hipotezde ise sabit etkiler tahmincisi tutarlı olduğundan kullanımı uygun bulunmaktadır. Buna göre Tablo 3.3 'de görüldüğü gibi olasılık değeri % 5 anlamlılık düzeyinden büyük çıkmıştır. Bu sonuca göre  $H_0$  temel hipotezi red edilmemektedir. Bu sonuç ile kurulan modelin tek yönlü birim etkilerin olduğu ve uygun modelin tesadüfi(rassal) etki modeli olduğu belirlenmiştir.

Tek yönlü birim etkinin olduğu Tesadüfi (Rassal) etki regresyon analizi için oluşturulan bu sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemek için kurulan modelde otokorelasyon, heteroskedasite ve birimler arası korelasyonun var olup olmadığını belirlemek için çeşitli varsayım testleri kullanılmıştır. Bu çalışmada ele alınan ekonometrik model için Tesadüfi Etkiler modeli belirlendiği için söz konusu problemlerin test edilmesi de Tesadüfi Etkiler tahmincisi yöntemine uygun varsayımdan sapma testleri yardımıyla yapılmaktadır. Bu kapsamda Tesadüfi (Rassal) etki modelinde, Birimlere göre Heteroskedasitenin varlığı Levene (1960) , Brown ve Forstye(1974) testi kullanılarak belirlenmiştir. (Yerdelen Tatoğlu, 2020). Bu testte temel ve alternatif hipotez

$H_0$  : (Birimlere göre heteroskedasite yoktur)

$H_1$ :(Birimlere göre heterokedasite vardır)

Çalışmada kurulan modelin Tesadüfi Etkili Heterokedasite Varsayım testi analiz sonuçları Tablo 3.4.'de özetlenmiştir.

**Tablo 3.4: Heteroskedasite Testi Analiz Sonuçları**

	$\chi^2$	Prob. Değeri
$W_0$	6,896	0.0000
$W_{50}$	3,718	0,0000
$W_{10}$	6,421	0,0000

Tablo 3.4. tesadüfi etkiler modelinde sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemek için kurulan modelin heteroskedasite test sonuçlarını göstermektedir. Heteroskedasite neticesine göre bütün değerlerin olasılık değerleri %5 anlamlılık düzeyinden küçük olduğu için  $H_0$  : “heteroskedasite yoktur” temel hipotezi

red edilmiştir. Yani sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemek için kurulan modelde heteroskedasite sorununun varlığı elde edilmiştir.

Rassal (Tesadüfi) etkili modelde diğer önemli bir varsayımdan sapma testi otokorelasyon testidir. Otokorelasyonun varlığının test edilmesinde Bhargava, vd.'nin önerdiği Durbin Watson Testi ve Baltagi-Wu (1999) tarafından geliştirilen En İyi Değişmez LBI Testidir. Her iki test için de kurulan temel ve alternatif hipotez şu şekildedir:

$$H_0 : \rho = 0 (\text{Otokorelasyon Yoktur})$$

Otokorelasyon test istatistiklerinin 2 değerinden küçük çıkması modelde otokorelasyon probleminin var olduğu sonucunu göstermektedir. Modified Bhargava, vd., Durbin Watson ve Baltagi-Wu LBI otokorelasyon test sonuçları Tablo 3.5'de özetlenmektedir.

**Tablo 3.5. Otokorelasyon Test Sonuçları**

<b>Modified Bhargava vd. Durbin Watson</b>	0.3204
<b>Baltagi - Wu LBI</b>	0.6452

Tablo 3.5 Rassal (Tesadüfi) etki modelinde otokorelasyon test sonuçlarını göstermektedir. Yapılan ampirik çalışmalarda otokorelasyon test neticelerinin 2 ve üzeri olarak belirlenmesi ele alınan modellerde otokorelasyon probleminin olmadığını ortaya koyarken, 2'nin altında olması modelde otokorelasyon probleminin olduğunu ortaya koymaktadır (Eryer ve Konuk, 2021: 1421). Bu çalışmada da yapılan her iki test neticesine göre de kritik değerler 2'den küçük olarak elde edilmiştir. Bu netice kurulmuş olan Tesadüfi etki modelinde temel hipotezi reddetmektedir. Dolayısıyla sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemek için kurulan modelde otokorelasyon sorunu söz konusudur.

Panel veri regresyon analizlerinde birimler arası korelasyonun varlığının sınanması için literatürde çeşitli testler kullanılmaktadır. Sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemek için kurulan modelin için birimler arası korelasyonun sınanmasında Friedman ve Pesaran Birimler arası korelasyon testi kullanılmıştır. Birimler arası korelasyon testinde temel hipotez

$$H_0 : \text{Birimler Arası Korelasyon Bulunmamaktadır.}$$

$H_1 : \text{Birimler Arası Korelasyon Bulunmaktadır.}$

şekindedir. Birimler arası korelasyon test sonuçları ise Tablo 3.6'de özetlenmiştir.

**Tablo 3.6. Birimler Arası Korelasyon Test Sonuçları**

	$\chi^2$	Prob. Değeri
<b>Pesaran Testi</b>	0,245	0.0007
<b>Friedman Testi</b>	14,400	0.0000

Rassal (Tesadüfi) etki modelinde birimler arası korelasyonun varlığını tespit etmek için yapılan Friedman ve Pesaran testinde Tablo 3.6'de görüldüğü gibi temel hipotez reddedilmiştir. Modelde birimler arası korelasyon olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır.

Birimler arası korelasyon, Otokorelasyon ve heteroskedasiteden en az birinin modellerde tespit edilmesi durumunda dirençli standart hatalarının kullanılması önerilir (Şahbaz ve Savaşan, 2020: 230). Yapılan tüm analizler neticesinde söz konusu çalışmada otokorelasyon, heterokedasite ve birimler arası korelasyonun olduğu görülmektedir. Mevcut olan bu problemlerin çözümünde ise Driscoll-Kraay Dirençli Tahminci yöntemi kullanılarak bulunan sonuçlar Tablo 3.7.'da gösterilmektedir.

**Tablo 3.7. Driscoll- Kraay Dirençli Tahminci Sonuçları**

	Katsayı	Driscoll Kraay t	P> t	
Life	693,70	70,967	9,78	0.000
SH	653,04	146,75	4,45	0.000
BE	475,94	137,707	3,46	0,000
Sabit	-39940,93	5243,34	-7,62	0,000

Tablo 3.7'da yer alan Driscoll- Kraay dirençli tahminci sonuçları değerlendirildiğinde bağımlı değişken olan ekonomik büyüme üzerinde, doğuşta yaşam beklentisinin, sağlık harcamalarının ve hastane yatağı sayısının etkisi pozitif olarak belirlenmiştir. Katsayılar yorumlandığında doğuşta yaşam beklentisinde meydana gelen bir birimlik bir artış ekonomik büyümeyi 705,847 birim artırmaktadır. Sonuçlar istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Aynı şekilde sağlık harcamalarında meydana gelen bir birimlik bir artış ekonomik büyümeyi 629,96 birim artırmaktadır. Diğer bağımsız değişken olan hastane sayısındaki meydana gelen bir birimlik artış ekonomik büyümeyi 475, 94 birim şeklinde artırmaktadır. Elde edilen tüm sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı ve literatür ile uyumludur.

#### 4. Sonuç

İktisadi büyümeyi içsel unsurlara dayandıran içsel büyüme modelinde beşeri sermaye kavramı önemli bir olgudur. Ülkelerde beşeri sermaye unsurunun geliştirilmesi ve iyileştirilmesi eğitimin yanında sağlık alanındaki gelişmelere bağlıdır. Eğitim ve bilhassa sağlık alanında ülkelerin yapmış olduğu harcamalar beşeri sermaye seviyesinin gelişmesini sağlayarak verimlilik artışına ve dolayısıyla ekonomik büyümeye pozitif katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmada E-7 ülkeleri için 2005-2018 dönemi veri seti kullanılarak sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla panel veri regresyon yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmada kullanılan model için çalışmanın havuzlanmış EKK mı? Sabit Etkiler modeli mi?, Tesadüfi Etkiler modeli mi ? olduğunu belirlemek için F, Breush- Pagan LM Testi ve Hausman Testinden yararlanılmıştır. Hausman testi sonuçlarına göre sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerine etkisinin incelendiği modelde uygun modelin tesadüfi(rassal) etki tahmincisi olduğu belirlenmiştir. Panel veri analizinde tesadüfi etkiler modelinin sağlaması gereken heteroskedasite, Otokorelasyon, birimler arası korelasyon testleri yapılmış ve netice olarak sağlık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerine etkisinin incelendiği modelde üç varsayımında sağlanmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuca bağlı olarak uygun dirençli tahminci olan Driscoll- Kraay tahmincisi ile model tekrardan tahmin edilmiştir.

Driscoll- Kraay dirençli tahminci sonucunda kurulan panel veri regresyon modelinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bağımlı değişken olan ekonomik büyüme üzerinde tüm sağlık göstergelerinin etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bulunmuştur.

Literatürde yapılan analizlerin çoğu sağlık harcamaları ve ekonomik büyüme değişkenleri kullanılarak yapılmaktadır. Bu çalışmada ise sağlık harcamalarının tek başına ekonomik büyümeyi belirlemediği, bunun yanı sıra doğuştan yaşam beklentisi, sağlık kurumlarının sayısı gibi etkenlerinde büyüme üzerinde etkili olduğu düşünülen bir model oluşturularak analiz yapılmıştır. Bu bağlamda ekonomik büyümeye etki eden sağlık harcamaları dışında diğer sağlık göstergeleri de modele eklenmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar Bloom vd.(2001), Bhargava vd.(2001), Ay vd.(2013), çalışmaları ile aynı doğrultudadır. Sonuç olarak bakıldığında Türkiye gibi gelişmekte olan E-7 ülkelerinin (Çin, Hindistan, Brezilya, Rusya, Endonezya, Meksika,) de ekonomik büyüme sürecini hızlandırmak için sağlık alanı ile ilgili göstergelerine, uygulayacakları sağlık politikalarına ayrıca bir önem vermeleri gerektiğinin neticesine ulaşılmaktadır. Sağlık konusuna gereken önem verildiği sürece ekonomik büyüme bundan daha olumlu bir şekilde etkilenmektedir. Ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği sağlandığı sürece de daha sağlıklı bir toplum seviyesine ulaşılmaktadır. Daha sağlıklı bir toplum insan mutluluğunun önemli bir etkeni olmakla beraber beşeri sermaye ve ekonomik kalkınma için önem arz etmektedir.

## Kaynakça

- Ay, A., Kızılkaya, O. ve Koçak, E., (2013), "Sağlık Göstergeleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği", *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 163-172.
- Aydemir, C. Ve Baylan, S., (2015), "Sağlık Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (DÜSBED) ISSN: 1308-6219, 13, 417-435.
- Bhargava, A., Jamison, D.T, Lau, L.J. ve Murray, C.J.L (2001), "Modeling The Effects Of Health On Economic Growth", *Journal of Health Economics*, 20, 423-440.
- Bloom, D.E. ve Sachs, D. (1998), "Geography, Demography And Economic Growth in Africa, *Brookings Papers on Economic Activity*, 2.
- Breusch, T. S. and Pagan, A. R. (1980), "The Lagrange Multiplier Test and its Applications to Model Specification in Econometrics", *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253
- Brempong, Kwabena G. ve Wilson, Mark (2003), "Health Human Capital and Economic Growth in Sub-Saharan African and OECD Countries", *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 1-25.
- Chaudhry, M. O., Faridi, M. Z., Farooq, F. Ve Arif, R., (2013), "Contribution of Health Outcomes to Economic Growth in Pakistan", *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)*, 33(2). 281-295.
- Çalışkan, Ş., Karabacak, M. Ve Meçik, O., (2013), "Türkiye'de Sağlık-Ekonomik Büyüme İlişkisi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, ss. 123-130.
- Daştan, İ., ve Çetinkaya, V., (2015), "OECD Ülkeleri ve Türkiye'nin Sağlık Sistemleri, Sağlık Harcamaları ve Sağlık Göstergeleri Karşılaştırması", *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 5(1), 104-134.
- Dreger, C. Ve Reimers H. E., (2005), "Health Care Expenditures in OECD Countries: A Panel Unit Root and Cointegration Analysis," *IZA Discussion Paper*, 1469, 1-20.
- Eryer, A., ve Konuk, T., (2021), "Gelir Dağılımının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Üst Orta Gelir Grubu Ülkelere Yönelik Panel Veri Analizi", *International Smart Journal*, 7(46), 1417-1423.
- Gerdtham, U. G. Ve Löthgren, M., (2002). "New Panel Results On Cointegration Of International Health Expenditure And Gdp", *Applied Economics*, Volum: 34, 1679-1686.
- Gong, L., Li, H. Ve Wang, D., (2012). "Health Investment, Physical Capital Accumulation And Economic Growth", *China Economic Review*, Vo: 23, 1104-1119.
- Kareem, R. O., Ademoyewa, G., Fagbohun, O. L. Ve Arije, B. R., (2017), "Impact Of Federal Government's Healthcare Expenditure On Economic Growth Of Nigeria", *Journal Of Research In Business, Economics And Management (Jrbem)*, 8(1).1329-1343.
- Mayer, D. (2001); "The Long-Term Impact of Health on Economic Growth in Latin America", *World Development*, 29(6), 1025-1033.
- Mazgit, İ. (2002), "Bilgi Toplumu ve Sağlıkın Artan Önemi", *I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, (Hereke-Kocaeli)*, 405-415.
- Novignon, J., Olakojo, S.A., Ve Nonvignon, J., (2012), "The Effect of Public and Private Health Care Expenditure on Health Status in Sub-Saharan Africa: New Evidence from Panel Data Analysis", *Health Economic Review a Springer Open Journal*, 2, 2-22, <http://www.healtheconomicreview.com/content/2/1/22>

- Obrizan M., ve Wehby G.L., (2018), "Health Expenditure and Global Inequalities In Longevity" *World Development* 101, 28-36.
- OECD, (2020), <https://data.oecd.org/health.htm>
- Rhee, H.J., (2014). "Effects Of Healthcare Expenditure On National Income: A Rational Expectation Approach", *Advanced Science And Technology Letters*, Vol: 70, 19-23.
- Sağlık Bakanlığı, (2006). "Türkiye Ulusal Sağlık Hesapları Hane Halkı Sağlık Harcamaları 2002-2003", Tc Sağlık Bakanlığı Refik Saydam Hıfzı Sıhha Merkezi Başkanlığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Ankara
- Şahpaz K., ve Savaşan, F., (2020), Gelir Eşitsizliği ile Mücadelede Mikrokredi Uygulamalarının Etkisi: Panel Veri Analizi", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 218-235.
- Taban, Sami (2006), "Türkiye'de Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi", *Sosyoekonomi*, 31-46.
- Tokgöz E., (1981), "Sosyal Gelişmede Sağlık", *Türkiye 2. İktisat Kongresi Sosyal Gelişme ve İstihdam Komisyonu*, 497-512.
- Topallı, N., (2015). "Türkiye'de Beşeri Sermaye Ve Büyüme İlişkisinin Ekonometrik Bir Analizi", *Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(1) Ss. 217-234
- Yardımcıoğlu, F., (2012), "OECD Ülkelerinde Sağlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Ekonometrik İncelenmesi", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), Aralık, 27-47.
- Yumuşak, İ.G. ve Yıldırım, D.Ç., (2009), "Sağlık Harcamaları İktisadi Büyüme Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme", *The Journal of Knowledge Economy and Management*, 4(1), 57-70.
- Wang, K., (2011). "HealthCare Expenditure and Economic Growth: Quantile Panel-Type Analysis" , *Economic Modelling*, 28, 1536-1549.
- Who (World Health Organization), (2015). 2015 Global Reference List Of 100 Core Health Indicators, [Http://Apps.Who.Int/Iris/Bitstream/10665/173589/1/Who\\_His\\_Hs1\\_2015.3\\_Eng](http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/173589/1/Who_His_Hs1_2015.3_Eng) (Erişim Tarihi, 18.09.2021).
- World Development Indicator, (2018), <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
- Yerdelen Tatoğlu F., (2020), Panel Veri Ekonometrisi, Beta Yayınları, 5. Baskı, 413s



## The Impact of Food Inflation on Poverty in Turkey

**Başak Sezgin Kiroğlu**

[basaksezgin@anadolu.edu.tr](mailto:basaksezgin@anadolu.edu.tr)

Anadolu University

[orcid.org/0000-0003-4599-7601](https://orcid.org/0000-0003-4599-7601)

Corresponding Author

**Şennur Sezgin**

[sennursezgin@ogu.edu.tr](mailto:sennursezgin@ogu.edu.tr)

Eskisehir Osmangazi University

[orcid.org/0000-0002-4551-1563](https://orcid.org/0000-0002-4551-1563)

JEL Code: I3, P36, P46

Received: 02.09.2021

Revised: 19.09.2021

Accepted: 20.09.2021

Available Online: 30.09.2021

### To cite this document

Sezgin Kiroglu, B., Sezgin S. (2021). The Impact of Food Inflation on Poverty in Turkey. Equinox, Journal of Economics, Business & Political Studies, 8 (2), 256-273. doi: 10.48064/equinox.995580

### Abstract

This study analyzes the relationship between food inflation and poverty between the years of 2016-2019 in Turkey, using the Household Budget Survey of TÜİK. The multinomial logit regression model was used for this analysis. In this model, while the poverty line is considered as the dependent variable, the independent variables are food inflation, the structure and expenditure of households, the status of the property they live in, rent amounts paid, smoking and alcohol habits, whether they have private insurance, credit card usage, and shopping habits. In addition to these, mobile phones, computers, televisions, refrigerators, dishwashers and washing machines, number of cars and how much food is eaten outside were used as explanatory variables to measure poverty in the country. As a result, it has been seen that the increase in food prices increases poverty.

Keywords: Turkey, inflation, poverty

### Türkiye'de Gıda Enflasyonunun Yoksulluk Üzerindeki Etkisi

#### Öz

Bu çalışma gıda enflasyonu ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi 2016-2019 yılları arasında Türkiye özelinde TÜİK'in Hanehalkı Bütçe Anketini kullanılarak analiz etmektedir. Bu analizi yaparken çok terimli logit regresyon modeli kullanılmıştır. Bu modelde yoksulluk sınırı bağımlı değişken olarak ele alınırken, bağımsız değişkenler ise gıda enflasyonu, hane halklarının yapısı, harcaması, yaşadıkları mülkiyetteki durumu, ödenilen kira tutarları sigara ve alkol alışkanlığı, özel sigorta yaptıran yaptırmadıkları, kredi kartı kullanımı, pazara gitme alışkanlıklarıdır. Bunların yanı sıra ülkedeki yoksul olma durumunun ölçülmesinde kullanılan cep telefonu, bilgisayar, televizyon, buzdolabı, bulaşık ve çamaşır makinesi, otomobil sayısı ve dışarıda ne kadar yemek yenildiği de açıklayıcı değişken olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak gıda fiyatlarındaki artışın yoksulluğu arttırdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, enflasyon, yoksulluk



## 1. Giriş

Gıda ürünleri fiyatlarındaki hızlı artışlar nedeniyle ortaya çıkan gıda enflasyonu son yıllarda dünyanın ve Türkiye'nin gündeminde önemli yer tutmaktadır. Gıda enflasyonunu "tarımsal ürünler "üretici fiyat endeksi"nin (ÜFE) genel ÜFE'ye veya gıda maddeleri "tüketici fiyat endeksi"nin (TÜFE) genel TÜFE'ye göre daha hızlı artması" durumu olarak ifade edebiliriz (Yavuz,2021). FAO (2021) gıda fiyat endeksine göre dünya gıda fiyatları 2003 yılından 2014 yılına kadar sürekli artarken, sadece 2009 yılında düşmüştür. 2015-2019 yılları arasında 90 civarında olan endeks 2020 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren 120 lere yükselmiştir. Bu yüksek trendi 2021 yılı Temmuz ayına kadar da devam ettirmiştir. Gıda fiyatlarındaki bu yükselişin bir süre daha devam edeceği öngörülmektedir. Türkiye'de ise koronavirüs salgının etkisiyle 2020'nin ikinci çeyreğinde gıda TÜFE'nin genel TÜFE'nin üzerinde seyretmesi ve salgın boyunca bu durumun devam etmesi 2020 gıda enflasyonunun göstergesi olmuştur (Yavuz, 2021).

Son yıllarda tüm dünyada gözlenen gıda fiyatlarındaki artışın birçok nedeni vardır. Ülkelerin tarımsal üretim potansiyeli, uygulanan tarım ve dış ticaret politikası, tarladan tüketime kadar olan sürecin yönetilmesi, perakende sektörünün örgütlenmesi yanında dünya nüfusunun artışı, Hindistan ve Çin gibi gelişmekte olan ülkelerin beslenme alışkanlıklarını değiştirmesi, tarım alanlarının ihmal edilmesi ve kuraklıklar nedeniyle üretimin azalması gibi faktörleri sayabiliriz. Bu duruma Türkiye özelinde baktığımızda ise artan üretim maliyetleri, üretimin yetersiz olması, ihracat arzı (yaş sebze-meyve), dünya piyasalarından yalıtım ve ürün zincirlerinde eksik ve aksak örgütlenme gibi nedenleri söyleyebiliriz (Çagatay ve Mert, 2016; Yıldırım, 2021, Ekber,2021) Yine bu nedenlere iklim değişikliği ve dolayısıyla kuraklık tehlikesi, biyoyakıt üretim artışını ekleyebiliriz. Bu saydığımız nedenlerden dolayı artan gıda enflasyon başta dar gelirliler olmak üzere tüketiciler üzerinde etkili olmaktadır. Dar gelirlilerin bütçelerinde gıda ürünlerinin payı yüksek olmasından dolayı gıda enflasyonu ve yoksulluk ilişkisinin kapsamlı bir şekilde araştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu nedenle bu çalışmada Türkiye'deki gıda enflasyonunun yoksulluk üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Bunu yapmak içinde 2016-2019 yılları arasındaki TÜİK'in Hanehalkı Bütçe Anketi verileri kullanılarak çok terimli logit regresyon modeli analiz edilecektir. Bu analizde yoksulluk sınırı bağımlı değişken olarak ele alınırken, bağımsız değişkenler gıda enflasyonu, hane halklarının yapısı, harcaması, yaşadıkları mülkiyetteki durumu, ödenilen kira tutarları sigara ve alkol alışkanlığı, özel sigorta yaptırıp yaptırmadıkları, kredi kartı kullanımı, pazara gitme alışkanlıklarıdır. Bunların yanında ülkedeki yoksul olma durumunun ölçülmesinde kullanılan cep telefonu, bilgisayar, televizyon,

buzdolabı, bulaşık ve çamaşır makinesi, otomobil sayısı ve dışarıda ne kadar yemek yenildiği de açıklayıcı değişken olarak kullanılacaktır.

Girişi takip eden bölümde enflasyon ve yoksullukla ilgili literatür ele alınıp incelenecek ve daha sonra Türkiye’de enflasyon ve yoksulluğun seyri açıklanacaktır. Dördüncü bölüm ise modelin verilerin ve analizin yapıldığı bölüm olacaktır.

## 2. Teorik Çerçeve ve İlgili Literatür

Enflasyon ve gelir adaletsizliği, yoksulluk ilişkisi literatürde çok tartışılan bir konudur. Çünkü enflasyon yoksulluğu birçok kanaldan etkilemektedir. Öncelikle enflasyonla birlikte ortaya çıkan enflasyon vergisinin artışıyla beraber harcanabilir gelirin azalması yoksulluğu artırmaktadır (Cardoso,1992). Literatürdeki teorik argümanlar enflasyonun ücret, sermaye gelirleri ve transfer harcamaları üzerinden gelirin yeniden dağılımına yol açtığı şeklindedir. Genellikle nominal ücretlerin enflasyondan daha az artması, reel ücretin düşmesine neden olmaktadır. Fakat buna karşılık sermaye geliri elde edenler finansal piyasalarda enflasyona karşı kendilerini daha iyi koruyabilen araçlara sahiptir. Düşük gelir grubu ise bu piyasalara girişte engellerle karşılaşmaktadırlar. Transfer harcamaları ise genellikle devletin düşük gelir grubuna yaptığı mali yardımlardır. Bu nedenle enflasyon artışları, bu kesimi olumsuz etkilemektedir. Buna karşın ücretler, sermaye gelirleri ve transfer harcamaları enflasyona endekslendiği takdirde gelir eşitsizliği ve yoksulluk üzerindeki olumsuz etkiyi giderebilme şansı vardır. Enflasyonun yoksulluk üzerindeki diğer bir etkisi de borçlu-alacaklı üzerinden gelirin yeniden dağıtmasına yol açmasıdır. Enflasyondaki artış, borçlu kesimin toplam borcundaki reel değeri düşürerek bu kesimi alacaklı karşısında daha iyi bir duruma getirmektedir. Borçlular, genellikle düşük ve orta kesimlerden oluştuğu için gelir eşitsizliğinin azalması beklenmektedir. Fakat enflasyon dönemlerinde borç alma daha güç olmakta, bankalara nakit yatırma veya enflasyonu aşan bir getiri ile tahvil satın almada veya bir ev sahibi olmak yoksul kesim için güçleşmektedir. Ayrıca kira artışlarını enflasyondan tecrit etmek pek mümkün değildir (Monnin, 2014). Bu kanallar hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yoksul kesimi etkilemektedir. Dolayısıyla hane halklarının gelir kaynakları farklı olduğundan enflasyonun gelir grupları üzerindeki etkisi homojen değildir. Bundan dolayı enflasyon, gelir gruplarının tümünü eşit olarak etkilememekte ve gelirin yeniden dağıtımına neden olmaktadır.

Ancak gelirin yeniden dağıtımına yol açan kanallar üzerinde literatürde görüş birliği olduğu söylenemez. Bu konuda yapılan ampirik çalışmalar ele alınan döneme, ele alınan ülkeye ve kullanılan yöntemlere göre farklı sonuçlar vermektedir. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar genellikle üç yönde

ilerlemektedir. Bunlardan birincisi ve en yaygın olanı; yoksulluk ile enflasyon arasındaki ilişki pozitifdir yani enflasyonun genellikle eşitsizliği kötüleştirdiği ve yoksulluğu arttığı şeklindedir (Örneğin Cardoso,1992; Datt ve Ravillion ,1998; Easterly ve Fischer, 2000 vb.). İkincisi ise gelir adaletsizliği ve yoksullukla, enflasyon arasındaki ilişki negatiftir (Vu ve Glewwe, 2011; Aksoy ve Işık-Dikmelik, 2008). Üçüncü olarak yoksulluk ve enflasyon arasındaki ilişki çok az veya aralarında böyle bir ilişki yoktur şeklinde çalışmalar olduğu gibi aralarındaki ilişkinin doğrusal olmadığı şeklinde sonuca ulaşan çalışmalar da mevcuttur (Galli ve van der Hoeven,2001; Bulir,2001; Mbegalo ve Yu, 2016). Fakat bu sonuca ulaşan çalışmaların oldukça az olduğu görülmüştür.

Enflasyon ve yoksulluğu analiz eden literatürün en çarpıcı kollarından biride gıda fiyatları enflasyonu ile yoksulluk arasındaki ilişkidir. Bu konuda ilk söylenecek şey gıda fiyatlarındaki değişimler, tüketim ve gelir kanalları aracılığıyla yoksulluğu ve eşitsizliği etkileyebilmektedir. Tüketici tarafında, gıda fiyatları arttıkça, sabit bir tüketim sepetine ulaşmanın parasal maliyeti artar, dolayısıyla tüketici refahı azalır. Bununla birlikte, nüfusun geliri --doğrudan veya dolaylı olarak-- tarım piyasalarına bağlı olan, yani kendi hesabına çalışan çiftçiler, tarım sektöründeki ücretli işçiler ve kırsal arazi sahipleri için gıda fiyatlarındaki artış, onların parasal gelirlerinde bir artışı temsil etmektedir. Her bir hanehalkı için, gıda fiyatlarındaki bir artışın net refah etkisi, satın alma gücündeki bir kayıp (tüketim etkisi) ve parasal gelirdeki bir kazancın (gelir etkisi) kombinasyonuna bağlı olacaktır. Açıktır ki, geliri tarım piyasalarıyla hiçbir bağlantısı olmayan haneler, örneğin kentliler için, gıda fiyatlarındaki artışın net refah etkisi, tamamen olumsuz tüketim etkisi tarafından belirlenecektir. Gelirleri tarımsal piyasaların performansı ile yakından ilişkili olan ve gıda tüketimi toplam bütçelerinin küçük bir bölümünü oluşturan hane halkları için, daha yüksek gıda fiyatları refahı artıracaktır. Bu nedenle, gıda fiyatlarındaki değişimlerin birinci dereceden veya doğrudan refah etkileri, hanehalkının gıda arzı veya talebindeki net pozisyonu tarafından belirlenecektir. Orta vadede, üretilen miktarlar ekonomideki yeni fiyat yapısını yansıtacak şekilde ayarlandığında, tarım sektörlerindeki ücretler ve/veya istihdam, üretimi artırmak için gerekli üretim faktörlerini çekmek için artacaktır, buda bildiğimiz ikinci derece veya dolaylı gelir etkisidir (De Hoyos ve Medvedev, 2009).

Romer ve Romer (1998) para politikasının hem kısa hem de uzun vadede yoksulluk ve eşitsizlik üzerindeki etkisini incelemektedir. Bu makale kısa ve uzun vadeli ilişkilerin zıt yönlerde gittiğini göstermektedir. ABD'den elde edilen zaman serisi verileri, genişletici para politikasının yarattığı döngüsel bir patlamanın, kısa vadede yoksulların refahını arttırdığını göstermektedir. Ancak, geniş bir ülke örneğinden elde edilen yatay kesit verileriyle yapılan analizde, düşük enflasyon

ve istikrarlı toplam talep büyümesinin, uzun vadede yoksulların refahının artmasını sağlamaktadır. Easterly ve Fischer (2000), 38 ülkeden 31.869 hane için anket verilerini kullanarak yapmış oldukları analizde yoksulların enflasyondan zenginlere göre daha fazla olumsuz etkilendiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, yoksulların refahındaki artışın doğrudan göstergeleri (milli gelirdeki paylarındaki değişim, yoksulluktaki yüzde düşüş ve reel asgari ücretteki yüzde değişim) ile enflasyonun negatif ilişki olduğunu saptamıştır. Filipinler için Blejer ve Guerrero (1990), Hindistan için Datt ve Ravallion (1998) ve Brezilya için Ferreira vd. (2001), yapmış oldukları çalışmalarda daha yüksek enflasyonun nüfusun en yoksul kesiminin milli gelirden daha düşük bir pay almasına yol açtığını bulmuşlardır. Deaton (1989), Tayland'ın farklı bölgelerindeki pirinç fiyatlarının hanehalklarının reel gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemektedir. Veri seti, 11.893 haneden oluşan geniş ölçekli bir ankettir. Yaptığı analiz sonucunda artan pirinç fiyatlarından tüm kırsal hanehalklarının fayda sağlaması gerektiği düşünürken, en büyük faydayı sağlayan kesimin gelir dağılımının ortasındaki kırsal hanehalklarının olduğunu görmüştür. Vu ve Glewwe (2011)'nin Vietnam için yapmış oldukları çalışmada 2007-2008 yıllarında artan pirinç ve tahıl fiyatlarının hanehalklarının refahına etkisi ele alınmıştır. Sonuç olarak, yükselen gıda fiyatlarının birçok hanehalkının durumunu kötüleştirirken, ortalama Vietnamlı hane halkının refahını artırdığını görmüşlerdir. Çünkü refahı azalan hanelerin (net alıcılar) ortalama refah kaybının, refahı artanların (net satıcılar) ortalama refah kazancından daha küçük olması nedeniyle ortalama refah artmaktadır.

Bulir (2001) makalesinde, geleneksel Kuznets modeline dayalı gelir eşitsizliği literatürüne katkı sağlamayı amaçlamıştır. Gelişmişlik düzeyi, kamu istihdamı, mali yeniden dağıtım ve fiyat istikrarının ülkelerde gelir eşitsizliğini iyileştirdiğine dikkat çekmiştir. Fakat enflasyonun gelir dağılımı üzerindeki olumlu etkisi doğrusal değildir. Hiper enflasyonun düşürülmesi, gelir eşitsizliğini önemli ölçüde azaltırken, çok düşük bir enflasyon seviyesine doğru daha fazla düşüş, Gini katsayısında çok büyük değişiklik yaratmadığını belirtmiştir.

Yine, Ivanic ve Martin (2008) dokuz az gelişmiş ülkeden (Bolivya, Kamboçya, Madagaskar, Malavi, Madagaskar, Pakistan, Peru, Vietnam, Zambia) hanehalkı düzeyinde elde edilen verilerle yapmış oldukları çalışmada, yüksek gıda fiyatlarının yoksulluk üzerindeki kısa vadeli etkilerinin mal ve ülkeye göre önemli ölçüde farklılık gösterdiğini tespit etmişlerdir. Fakat gıda fiyatlarındaki büyük artışların, düşük gelirli ülkelerde genel yoksulluğu önemli ölçüde artırdığını belirtmişlerdir.

Aksoy ve Işık-Dikmelik (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, yüksek gıda fiyatlarının yoksulların gelirini açık bir şekilde bozduğu fikrini benimsememiştir. Yazarlar, dokuz düşük gelirli ülkeden elde edilen hanehalkı anketi verilerini

kullanarak, net gıda satıcılarının yoksullar arasında orantısız bir şekilde temsil edildiğini ve dolayısıyla gıda fiyatlarındaki bir artışın geliri daha zengin hanelerden daha fakir hanelere aktarabileceğini öne sürmektedirler.

Bu konuda gelişmiş ülkeler için yapılan çalışmalarda da bir görüş birliği oluşmamıştır. Galli ve Van Der Hoeven (2001) yaptıkları çalışmada 15 OECD ülkesi ve ABD için enflasyon ve gelir eşitsizliğini incelemiştir. Para politikası ve enflasyonun eşitsizlik üzerindeki etkilerinin başlangıçtaki enflasyon oranına bağlı olduğunu savunmuşlardır. Buna göre yüksek enflasyonlu ülkelerde daraltıcı para politikası genellikle gelir adaletsizliğini azaltmada faydalı olsa da başlangıçta düşük enflasyonlu ekonomilerde enflasyonun düşürülmesi eşitsizliği artırabilir.

Bu konuda Türkiye ile ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda Dağdemir (2002) ise, 1987-1994 dönemi Türkiye için Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketlerini kullanarak yoksulluk analizleri yapmışlardır. Buna göre Türkiye’de bu dönemde istikrarsızlık da olsa gerçekleşen ekonomik büyümenin ve hanehalkı sayısının azalmasının yoksullararası gelir eşitsizliğini azalttığı fakat, yoksulların gelirini yoksulluk sınırının üzerine çekemediği sonucuna ulaşmışlardır. Yine Bozma vd. (2020) 2006-2016 yılları için Türkiye ile ilgili yaptıkları analizde uzun dönemde enflasyondaki yükselişin yoksulluğu azalttığını, kısa dönemde ise tersine enflasyonun yoksulluğu arttırdığını saptamışlardır.

Görüldüğü gibi, yüksek gıda fiyatlarının ülkeye özgü ve küresel yoksulluk üzerindeki net etkisi, ele alınması gereken ampirik bir soru olmaya devam etmektedir.

### **3. Türkiye’de Enflasyon ve Yoksulluk Analizi**

Türkiye çok uzun yıllar yüksek enflasyonla yaşayan bir ülkedir. Enflasyonun ilk belirgin olarak hissedildiği dönem II. Dünya Savaşının olduğu 1940-1943 yıllarıdır. Savaş nedeniyle askeri harcamaların artması, vergi gelirlerinin düşmesi ve dış ticaretin azalması ekonominin bozulmasına ve enflasyonun 1942 yılında TÜFE ‘deki artış oranı % 66,7, TEFİ’de ise % 93,7 seviyesine çıkmasına neden olmuştur (TÜİK, 2012, 602). Savaş sonrasında düşük seyreden enflasyonun 1950’li yılların sonlarında yüksek düzeylere ulaştığı görülmüştür. 1958 yılında gerçekleştirilen devalüasyonun ardından 1959 yılında enflasyon (TÜFE) % 22.6 oranına ulaşmıştır.

Türkiye’de ‘planlı dönem’ olarak bilinen 1960’lı yıllar, düşük enflasyonlu yıllar olarak tanımlanır. Bu dönemde ülkedeki tüketim alışkanlıklarının yavaş yavaş değiştiği, buzdolabı, çamaşır makinesi, televizyon gibi ev eşyalarının geniş halk kesimleri tarafından kullanılmaya başlandığı, köyden kente göçün hızlandığı ve dolayısıyla da iç talebin ciddi bir şekilde arttığı yıllar olmuştur. Bu yıllarda ithal ikamesine dayalı sanayileşme politikaları uygulanmıştır. Bu politikalar

başlangıçta olumlu sonuçlar verse de zamanla iç talebin artmasına paralel olarak sanayi ithal girdi talebinin hızla artmasına neden olmuştur. 1970'li yıllarda ödemeler bilançosu açık vermiş ve artan döviz talebi nedeniyle planlı dönemin ilk devalüasyonu 10 Ağustos 1970 tarihinde yapılmıştır. 1971 yılında enflasyon TÜFE'de 21.8 ve TEFE'de ise 15.9 ile uzun aradan sonra çift rakamlı seviyelere ulaşmıştır (TÜİK 2012). Bu tarihte başlatan çift haneli enflasyon rakamları 2004 yılına kadar süren uzun dönemli yüksek enflasyonu sürecini Türk halkına yaşatmıştır. Bu dönemki enflasyonun nedenleri arasında yüksek kamu açıkları ve bu açıkların Merkez Bankası kaynakları ile finanse edilmesi, 1970 'li yıllarda yaşanan petrol krizi, Kıbrıs Barış Harekâtı, Amerikan ambargosu ve bu dönemde zorunlu olarak artan savunma harcamalarını sayabiliriz.

Bütün bu gelişmelerden dolayı Türkiye'de 1980 yılına geldiğimizde enflasyonun % 100 (TÜFE % 101,4 TEFE % 107,2) 'ler seviyesine ulaştığını görüyoruz. Ekonomide yaşanan zorlukları aşmak için 24 Ocak 1980 yılında İstikrar paketi açıklandı ve alınan bu tedbirlerle birlikte Türkiye ekonomisinde bir dönüşüm yaşandı. Bu pakette kısa dönemde makroekonomik istikrar sağlamaya, uzun dönemde ise yapısal uyum reformlarını gerçekleştirmeye yönelik tedbirler yer almaktaydı. 24 Ocak kararlarıyla birlikte dışa açık bir ekonomi programı uygulanmaya başlandı ve ilk yıllarda enflasyonla ilgili olumlu gelişmeler de yaşanmıştır. Enflasyon (TÜFE) 1981 yılında % 67 oranında azalarak % 34 seviyesine, 1982 yılında ise % 28.40 seviyesine gerilemiş, fakat daha sonraki yıllarda yeniden yükselerek 1988 yılında %73.7 seviyesine ulaşmıştır (TÜİK,2012). 1990'lı yıllar Türkiye ekonomisi için zorlu yıllar olmuştur. Bu dönemde Türkiye 1994, 1999 ve 2001 yıllarında üç önemli ekonomik kriz yaşamıştır. Bu yıllar boyunca enflasyon oranı %60 seviyesinin altına hiç inmemiş ve Nisan 1994 krizinin ardından tarihi bir rekor kırarak 1994 yılını TEFE'de %120,7 seviyesinde tamamlamıştır. İlerleyen yıllarda ve 2000'li yılların başlarında Türkiye'de ki yüksek enflasyon kronik bir hal almıştır. 2001 krizinden sonra uygulamaya konulan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" IMF'nin desteği ile makro ekonomik düzeyde yeni tedbirlere başvurulmuştur. Ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik genel strateji ile birlikte en önemli hedefi kamu maliyesinin sağlıklı bir yapıya kavuşturularak enflasyonun düşürülmesi olmuştur. Böylece 2002 yılında yapılan genel seçimlerle birlikte yeni hükümet bu programa sadık kalarak ekonomide istikrara sağlayıcı uygulamalara başlanmıştır. Sonuç olarak Türkiye ekonomisinde 2004-2016 döneminde ortalama enflasyon (TÜFE) %8,1 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021c). 2000'li yıllarda Türkiye'de siyasi istikrarın önemli ölçüde sağlanmış olması ve hükümetin de popülist yaklaşımlardan uzak durarak bütçe denkliliğine büyük önem vermesi enflasyon üzerindeki baskıyı ortadan kaldırmıştır. Fakat 2017 yılından sonra kur atakları, tüm dünyada etkili olan salgın

hastalık (Korana virüs) nedeniyle Türkiye’de enflasyonunu tekrar çift haneli rakamlara çıktığını görüyoruz.

Bir ülkede ekonomik paylaşımın ne kadar adil olduğunu ortaya koyan en önemli göstergeler, gelir dağılımı ve yoksulluk verileridir. Kişisel gelir dağılımı, milli gelirin toplumu oluşturan birey veya hane halkları arasındaki dağılımını gösterir. Kişisel gelir dağılımı genelde yüzdelik dilimleme yöntemi, Gini katsayısı ve yoksulluk oranına göre ölçülmektedir.

**Tablo 1:** Sıralı yüzde 20'lik gruplar itibarıyla yıllık eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin dağılımı (%), 2011-2020

Anket Yılı	2011	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<b>Toplam</b>	100	100	100	100	100	100	100	100
% 20 (En düşük)	5,8	6,1	6,1	6,2	6,3	6,1	6,2	5,9
% 20 (ikinci)	10,6	10,7	10,7	10,6	10,7	10,6	10,9	10,6
%20 (üçüncü)	15,2	15,2	15,2	15,0	14,8	14,8	14,8	14,9
%20 (dördüncü)	21,7	21,4	21,5	21,1	20,9	20,9	21,4	21,1
%20 (En yüksek)	46,7	46,6	46,5	47,2	47,4	47,6	46,3	47,5

Kaynak: TÜİK (2021a)

Yüzdelik dilimleme yönteminde milli gelirden pay alan tüm birey ya da hane halkları eşit yüzdelere ayrıldıktan sonra (%20, %10, %5 gibi) en düşük gelirli yüzdelik dilimden en yüksek gelirli yüzdelik dilime göre sıralanarak gelir dağılımı analiz edilir. TÜİK (2021)’in yapmış olduğu araştırma sonuçlarına göre; milli gelirden en yüksek payı alan yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay 2010 yılında %46,7 iken on yıl içinde 0,8 puan artarak %47,5’e yükselirken, en düşük gelire sahip yüzde 20’lik grubun aldığı pay 0,1 puan azalarak %5,9’a gerilemiştir.

Gelir dağılımı adaletini ölçmede yaygın olarak kullanılan bir diğer yöntem Gini katsayısıdır. Gini katsayısı, farklı gelir gruplarının milli gelirden aldıkları paya göre şekillenen Lorenz eğrisi esas alınarak hesaplanmaktadır. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Gini katsayısı 1’e yaklaştıkça gelir dağılımı adaletsizliği artmakta, 0’a yaklaştığında ise gelir dağılımı adaletsizliği azalmaktadır. Türkiye’nin Gini katsayısı 2010 yılında 0,40 iken 2019 yılında 1 puan artarak 0,41 olmuştur. Toplumun gelirden en fazla pay alan %20’sinin elde ettiği gelirin en az pay alan %20’sinin elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı bu on yıllık süreç içinde en düşük 7.4 olsa da 2010 yılından 2019 yılına değişmeyerek 8,0 olarak kalmıştır. Gelirden en fazla pay alan %10’unun elde ettiği gelirin en az pay alan %10’unun elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P90/P10 oranı ise 14,4’den 14,6’ya yükselmiştir (BKZ Tablo2).

**Tablo 2:** Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre gelir dağılımı göstergeleri, 2011-2020

Anket Yılı	2011	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019
P80/P20 oranı	8,0	7,7	7,4	7,7	7,5	7,8	7,4	8,0
P90/P10 oranı	14,4	13,6	13,3	13,6	13,4	13,7	13,0	14,6
Gini Katsayısı	0,404	0,400	0,397	0,404	0,405	0,408	0,395	0,410

Kaynak: TÜİK (2021a)

Yoksulluk gelir dağılımı adaletinin ölçülmesinde kullanılan diğer bir yöntemdir. Gelir dağılımında adaletsizlik arttıkça yoksulluk oranı da artar. Günlük temel ihtiyaçlarının tamamını veya büyük bir kısmını karşılayacak yeterli gelire sahip olmamayı ifade eden yoksulluk kavramı yoksulluk sınırı, nisbi yoksulluk, maddi yoksulluk, sürekli yoksulluk, insani yoksulluk gibi kavramlarla ölçülmektedir. Toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelire sahip olan bireyler nisbi anlamda yoksul sayılmaktadır. Yani nisbi yoksulluk kişinin temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilmesi fakat toplumun genel refah düzeyinin altında kalması şeklinde tanımlanmaktadır. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre, Türkiye'de 2020 yılında nisbi yoksulluk oranı %15 olmuştur. Bu durum 2019 yılına göre nisbi yoksulluk oranında 0,6 puan artış anlamına gelmektedir. Medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre yoksulluk oranı ise son on yılda 1 puan azalarak %21,9 olarak gerçekleşmiştir.

**Tablo 3:** Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre hesaplanan yoksulluk oranı (%), 2011-2020

Anket Yılı	2011	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Medyan gelirin %40'ına göre	10,1	9,1	8,7	8,4	7,4	7,9	8,3	8,9
Medyan gelirin %50'sine göre	16,1	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0
Medyan gelirin %60'ına göre	22,9	22,4	21,9	22,2	20,1	21,2	21,3	21,9
Medyan gelirin %70'ine göre	30,0	29,5	29,5	28,7	28,1	28,5	28,5	29,0

Kaynak: TÜİK 2021a

Maddi yoksulluk ise finansal sıkıntıda olma durumunu ifade etmektedir. Maddi yoksulluk; çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile ekonomik olarak beklenmedik harcamaları yapabilme, evden uzakta bir haftalık tatil masrafını karşılayabilme, kira, konut kredisi ve faizli borçları ödeyebilme, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek yiyebilme ve evin ısınma ihtiyacını



karşılabilir durumu ile ilgili hanehalklarının algılarını yansıtmaktadır (TÜİK 2021a). Bu açıklamada yer alan dokuz maddenin en az dördünü karşılayamayanların oranı olarak bilinen maddi yoksunluk oranı Türkiye’de 2016 %32,9 iken 4.2 puan azalarak 2017 % 28.7, 2018 yılında 6.4 azalarak % 26.5 olmuştur. 2019 26.3 ve 2020 yılında 1,1 puan artarak %27,4 olmuştur.

Sürekli yoksulluk oranı dört yıllık panel veri kullanılarak hesaplanmaktadır. Buna göre, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %60’ına göre son yılda ve aynı zamanda önceki üç yıldan en az ikisinde yoksul olan fertleri sürekli yoksul olarak kabul edilmektedir. Türkiye’de 2016 yılında %14,6 olan sürekli yoksulluk oranı 1,1 puan düşerek 202 yılında 13,7 olmuştur (TÜİK, 2021a).

Hanehalkının yıllık kullanılabilir gelirinin eşdeğer hanehalkı büyüklüğüne bölünmesiyle elde edilen eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri 2019 yılından 2020 yılına %15,8 artarak 69 bin 349 TL oldu. (Tablo 4)

**Tablo 4:** Türkiye’de yıllık ortalama hanehalkı kullanılabilir geliri

Anket Yılı	2011	2013	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gelir referans yılı	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Yıllık ortalama hanehalkı geliri TL	23.343	29.479	36.039	41.399	46.131	51.374	59.873	69.349
Bir önceki yıla göre değişim %	10,3	10,9	12,6	14,9	11,4	11,4	16,5	15,8

Kaynak: TÜİK, 2021a

**Tablo 5:** Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine göre Yoksul Sayıları ve Yoksulluk Oranı

Yıllar	Medyan Gelirin %50’sine göre			
	Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (Bin kişi)	Yoksulluk Oranı %	Yoksulluk Açığı
2011	4.069	11.670	16.1	26.3
2012	4.515	11.998	16.3	26.9
2013	5.007	11.137	15.0	26.0
2014	5.554	11.332	15.0	24.4
2015	6.246	11.219	14.7	25.3
2016	7.116	11.026	14.3	24.3
2017	7.944	10.622	13.5	22.6
2018	8.892	11.092	13.9	23.7
2019	10.793	11.641	11.0	24.1
2020	12.304	12.267	15.0	25.9

Kaynak: TÜİK 2021a

Yine Tablo 5’de Türkiye’nin 2011-2020 yılları arasındaki hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre yoksulluk sınırı, yoksul sayısı, yoksulluk oranı ve yoksulluk açığı verilmiştir. Yoksulluk sınırı; Eşdeğer fert başına hesaplanan medyan gelirin belirli bir oranı (%40, %50, %60 veya %70) kullanılarak oluşturulan sınırdır. Tablo 5’de sadece medyan gelirin %50 oranları gösterilmiştir. Buna göre Türkiye’de yoksulluk sınırı 2011 yılında 4.069 TL iken 2020 yılında 12.304 TL ‘ye yükselmiştir. Yine aynı dönemde yoksul sayısı yani eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert geliri yoksulluk sınırından düşük olan fertlerin sayısı 597 bin artmıştır. Eşdeğer fert başına geliri (bireysel eşdeğer geliri) yoksulluk sınırından düşük olan nüfus oranını veren yoksulluk oranı ise 2011 yılında %16,1 iken 2019 yılında %11 düşmüş fakat 2020 yılında tekrar yükselişe geçerek %15 olmuştur.

#### 4. Data ve Ampirik Analiz

Çalışmada kullanılan veriler TÜİK’in Hanehalkı Bütçe Anketinden alınmıştır ve 2016-2019 yıllarını kapsamaktadır. Bu veri setinde Türkiyede bulunan hane halklarının gelirleri ve tüketim kalıpları ile ilgili bilgiler derlenmiştir. Çalışmada bu hane halklarının tüketimlerine göre yoksulluk sınırının neresinde bulunduğu incelenmiştir. Kullanılan bağımlı değişken yoksulluk sınırıdır ve TÜİK’ten alınan yıllık yoksulluk sınırı ile hane halklarının gelirlerinin kıyaslanmasıyla oluşturulmuştur. Hane halkının kullanılabilir geliri yoksulluk sınırının altında kalıyorsa ‘o’ değerini; hane halkının kullanılabilir geliri yoksulluk sınırının üzerinde ise ‘1’ değerini alan ikili bir değişken bağımlı değişken olarak oluşturulmuştur.

Bu değişkeni açıklamak için kullanılan bağımsız değişkenler ise Türkiye’de 2016 ile 2019 yılları arasındaki gıda enflasyonu, hane halklarının yapısı, harcaması, yaşadıkları mülkiyetteki durumu, ödenilen kira tutarları sigara ve alkol alışkanlığı, özel sigorta yaptırılıp yaptırılmadığı, kredi kartı kullanımı, pazara gitme alışkanlığı alınmıştır. Bunların yanı sıra ülkedeki yoksul olma durumunun ölçülmesinde kullanılan hane halkının sahip olduğu cep telefonu, bilgisayar, televizyon, buzdolabı, bulaşık ve çamaşır makinesi, otomobil sayısı ve dışarıda ne kadar yemek yenildiği de açıklayıcı değişken olarak alınmıştır.

Hanehalkı tipi yedi kategoriye ayrılmıştır bunlar aşağıda belirtildiği gibidir:

- 1 Tek kişilik hanehalkı
- 2 Sadece eşlerden oluşan çekirdek aile
- 3 Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile
- 4 Tek ebeveyn ve çocuklardan oluşan çekirdek aile
- 5 En az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı

## 6 Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı 7 Ataerkil veya geniş aile

Mülkiyet, hanehalkının yaşadığı konuttaki mülkiyet durumunu göstermektedir ve '1' değeri ev sahibi olma durumunu, '0' değeri ise ev sahibi ola durumu dışındaki (kiracı, lojman gibi) durumları temsil etmektedir. Kira tutarı ise hane halkının yaşadıkları konuta, mülkiyet şekli; kiracı, lojman ve diğer olan hanelerde, aylık ödedikleri kira tutarını gösteren sürekli bir değişkendir. Hanehalkının gelirinin bir kısmını kirasını ödemek için kullanmak zorunda olması diğer zorunlu ihtiyaçlarına harcayabildiği kısmını etkilemektedir. Bu nedenle kira tutarları yoksulluğa etki eden bir faktör olarak alınmıştır.

Cep telefonu sayısı değişkeni, hane halkında bulunan cep telefonu sayısını göstermektedir. '0' değeri hiçbir cep telefonun olmadığı hane halkını temsil ederken var olan cep telefonu sayısı ne kadar ise o sayı alınmıştır. Cep telefonu ile benzer şekilde bilgisayar sayısı, panel tv sayısı, buzdolabı sayısı, çamaşır makinesi sayısı ve otomobil sayısı değişkeni hane halkında var olan sayıyı temsil etmektedir. Hane halkında yok ise '0' değeri ile gösterilmekte, var ise sayısı kadar değer ile temsil edilmektedir.

Sigara alışkanlığı, hanede bulunan bireyler arasında sigara, tütün, puro içme alışkanlığı olan bir bireyin olup olmadığını göstermektedir. Eğer kimse yok ise '0' değeriyle, var ise '1' değeri ile gösterilen ikili bir değişkendir. Benzer şekilde alküol alışkanlığı, hanede bulunan bireyler arasında alkollü içecek kullanma alışkanlığı olan ferdin olması durumunda '1' değeri, olmaması durumunda '0' değeri alan ikili bir değişkendir. Dışarıda yemek yeme alışkanlığı değişkeni, öğlen veya akşam yemeklerini dışarıda (lokanta, açık büfe, dönerci vb. yerlerde) yeme alışkanlığı olup olmadığını gösteren ikili bir değişkendir. Dışarıda yeme alışkanlığının olması durumunda '0' değeri, olması durumunda '1' değerini almaktadır. Kredi kartı değişkeninde ise hanede kredi kartı kullanan fert olup olmadığını bakılmıştır, var ise '1' değeri yok ise '0' değeri verilmiştir.

Kullanılan değişkenlerin içerisinde kategorik bağımlı değişkenin olması ve ikili değişkenlerin yanı sıra sürekli değişkenlerin de bulunması modelin çok terimli logit regresyon olarak oluşturulmasının uygun olacağı ön görülmüştür. Çok terimli logit regresyon, değişkenlerin ikiden fazla katagorisi olması durumunda tahmin yapılırken kullanılmaktadır. Bazal alınan katagoriye göre logistik regresyon yapılır (Sturdivant, Lemeshow and Hosmer, 2013). Bu yöntem ikili katagoriden fazla katagorisi olan değişkenlerin incelenmesinde logistik regresyon ile aynı olmasına rağmen ikiden fazla katagorinin analize dâhil edilmesine izin verdiği için kullanılır. Referans kategorisi olarak bağımlı değişkenin bir katagorisi, genellikle en yaygın veya en sık görülen katagorisi, seçilir. Bağımlı değişkenin her bir katagorisi için ikili logit regresyon uygulanır ve son katagoriye gelindiğinde çok terimli lojistik regresyon, sıralı lojistik regresyon ve lojistik

regresyon birbirne eşit olmaktadır. Modeldeki varsayımlar, dışsal değişkenler olmadan doğru bir şekilde model belirtilir, her kategori bağımsızdır, bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı yoktur, şeklindedir. Çıkan sonuçlara göre bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki ilişkiler yorumlanır (Glen, 2017).<sup>1</sup>

**Tablo 6: Çalışmada kullanılan değişkenlerin sayısal özeti**

Değişken Adı	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min.	Max.
Yoksulluk	47,611	.9858646	.1180503	0	1
hh_tıp_hba2	47,611	3.220.516	1.387.069	1	7
Gıda enflasyonu	47,611	1.390.513	5.373.483	5.787.715	1.953.582
Harcama	47,611	3.908.364	3374.38	102	104132.7
Mülkiyet2	47,611	.2228897	.4161893	0	1
Kira tutarı	11,427	6.130.214	438.344	0	6600
Cep telefonu	47,611	2.371.385	1.115.577	0	10
Bilgisayar sayısı	47,611	.4881225	.6815299	0	9
Panel tv sayısı	47,611	.8451198	.6388644	0	6
Buzdolabı sayısı	47,611	1.005.377	.1519061	0	4
Bulaşık makinesi	47,611	.6616328	.4770495	0	2
Çamaşır mak.	47,611	.9771271	.1630735	0	3
Otomobil sayısı	47,611	.4592636	.5545963	0	5
Sigara alışkanlığı 2	47,611	.4777257	.4995089	0	1
Alkol alışkanlığı 2	47,611	.9403289	.2368789	0	1
Dışarıda yemek al.2	47,611	.6014366	.4896076	0	1
Özel sigorta 2	47,611	.8831783	.3212111	0	1
Kredi kartı kull.	47,611	.4943185	.499973	0	1
Pazar alışkanlığı 2	47,611	.3697885	.4827524	0	1

**Kaynak:** TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketinden alınarak yazarlarca hesaplanmıştır.

**Tablo 7: Multinomial Logit Regresyon**

yoksulluk o	Coef. (base outcome)	Std.Err.	z	P>z [95%	Conf.	Interval]
1						
hh_tıp_hbaz						
2	0,4346	.3799346	1,14	0.253	-0,3100669	1,1792490
3	<b>0,5555</b>	<b>.3353249</b>	<b>1,66</b>	<b>0.098*</b>	<b>-0,1017738</b>	<b>1,2126760</b>
4	-0,1791	.2834787	-0,63	0.528	-0,7347148	.3765012
5	-0,0816	.8098547	-0,10	0.920	-1,6688370	1,5057350
6	<b>-1,4505</b>	<b>.5149534</b>	<b>-2,82</b>	<b>0.005**</b>	<b>-2,4598210</b>	<b>-.4412406</b>
7	0,4695	.569039	0,83	0.409	-0,6457808	1,5848110
Mulkiyet 2	-1,5192	1,043036	-1,46	0.145	-3,5635430	.5250826
Kira tutarı	-0,0003	.0004918	-0,51	0.611	-0,0012141	.0007138
<b>Cep telefonu sayısı</b>	<b>0,3161</b>	<b>.147622</b>	<b>2,14</b>	<b>0.032**</b>	<b>0,0267308</b>	<b>.6053984</b>
Bilgisayar sayısı	0,1835	.2206863	0,83	0.406	-0,2490271	.6160475
Panel tv sayısı	0,0594	.1803709	0,33	0.742	-0,2940977	.4129432
<b>Buzdolabı sayısı</b>	<b>0,7868</b>	<b>.3797383</b>	<b>2,07</b>	<b>0.038**</b>	<b>0,0425545</b>	<b>1,5311010</b>
<b>Bulaşık makinesi sayısı</b>	<b>0,6212</b>	<b>.2111746</b>	<b>2,94</b>	<b>0.003**</b>	<b>0,2072742</b>	<b>1,0350630</b>
Çamaşır makinesi sayısı	0,4299	.3026248	1,42	0.155	-0,1632389	1,0230280
Otomobil sayısı	-0,1151	.3259319	-0,35	0.724	-0,7539580	.5236717
Sigara alışkanlığı 2	0,1352	.1885438	0,72	0.473	-0,2343310	.5047471
Alkol alışkanlığı 2	0,5894	.4050618	1,46	0.146	-0,2044849	1,3833280
<b>Dışarıda yemek 2</b>	<b>-0,7471</b>	<b>.246413</b>	<b>-3,03</b>	<b>0.002**</b>	<b>-1,2300720</b>	<b>-.2641513</b>
Özel sigorta 2	-0,4497	.6054064	-0,74	0.458	-1,6363000	0,7368494
<b>Kredi kartı 2</b>	<b>-0,7862</b>	<b>.2667522</b>	<b>-2,95</b>	<b>0.003**</b>	<b>-1,3089870</b>	<b>-.2633373</b>
Pazar alışkanlığı 2	-0,2584	.1782929	-1,45	0.147	-0,6078864	.0910088
<b>Gıda enflasyonu</b>	<b>-0,0892</b>	<b>.0202153</b>	<b>-4,41</b>	<b>0.000***</b>	<b>-0,1288033</b>	<b>-.0495608</b>
<b>Harcama</b>	<b>0,0011</b>	<b>.0001625</b>	<b>6,97</b>	<b>0.000***</b>	<b>0,0008145</b>	<b>.0014516</b>

Anlamlılık seviyesi: \* %10, \*\* %5 \*\*\* %1

**Kaynak:** TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketinden alınarak yazarlarca hesaplanmıştır.

Çıkan sonuçlara göre hane halkı yapısının Eşler ve çocuklardan oluşan çekirdek aile olması %10 oranında istatistiksel olarak anlamlıdır. İstatistiksel olarak %5 oranında anlamlı olan değişkenler ise hane halkı yapısının Çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı olması, cep telefonu sayısı, buzdolabı sayısı, bulaşık makinesi sayısı, dışarıda yemek yenilme sıklığı, kredi kartı kullanımınıdır. İstatistiksel olarak %1 oranında anlamlı olanlar ise gıda enflasyonu ve hane halkının harcamasıdır. Logit ve probit regresyonlarında katsayının işareti bulunuyor olma olasılıklarını ifade eder ve buradaki analizde de aynı durum geçerlidir.

Buna göre hane halkı çocukluysa yoksulluk sınırının üstünde bulunma olasılığı daha yüksek olmaktadır ancak birden fazla kişiden oluşan hane halkı yoksulluk sınırının üzerinde olma olasılığı azalmaktadır. Türkiye’de genel olarak yoksulluk ile çocuk sayısının doğru orantılı olduğu görülse de (Saatçi & Akpınar, 2007), bu analizde çıkan sonuca göre çocuklu ailelerin yoksulluk sınırının üzerinde bulunuyor olma ihtimalleri daha yüksektir. Bu durumda Türkiye’de insanların yoksulluk sınırı üzerinde çocuk sahibi oldukları, harcamalarını rasyonel olarak yaparak gelirlerin artışı ile harcamalarını artırdıkları çıkarımını yapabiliriz.

Yoksulluk sınırının altı olma olasılığı daha yüksek olan hane halkları ise çekirdek aile olmayıp birlikte yaşayanların olma nedeni ise bu kişilerin gelirlerinin yeterli olmaması nedeni ile harcamalarını birlikte paylaşımına ile ihtiyaçlarını karşılamak konusunda kolaylık sağlama isteği için olmaları olabilir. Buna karşın hane halkında cep telefonu, buzdolabı, bulaşık makinesi sayısının artması ile yoksulluk sınırının üzerinde bulunma olasılığı artmaktadır. Cep telefonu, buzdolabı, bulaşık makinesi sayısının artması ile hane halkının yoksulluk sınırı üzerinde bulunuyor olma olasılığını artırmaktadır. Bireylerin yoksulluk sınırının üzerinde olma olasılığı artıran etmenler arasında cep telefonu, buzdolabı, bulaşık makinesi sayısı olması da şaşırtıcı değildir; çünkü bu tür elektronik aletler, özellikle son yıllarda yaygınlaşan cep telefonu, yoksulluğun ölçülmesinde kullanılmaktadır. Cep telefonu gibi teknolojiler yoksulluğun azaltılmasında önemli rol oynamaktadır. İnsanların bilgiye ulaşmalarını kolaylaştırmanın yanı sıra üretkenliğini artırmalarını ve yeni iş imkanları sağlamaktadır (Yıldız, 2016). Hane halkının harcaması ile yoksulluk sınırı üzerinde bulunma olasılığı doğru orantılı olduğu görülmektedir. Bunu hanenin yapılan harcaması arttıkça yoksulluk sınırı üzerinde bulunma olasılığının da artıyor olduğu şeklinde yorumlayabiliriz. Gelir artışı ile yapılan harcamanın artması ekonomik teori açısından da mantıklıdır.

Hane halkının kredi kartı kullanıyor olması yoksulluk sınırının üzerinde olma olasılığı azaltmaktadır. Yoksulluk sınırının altında bulunan kişilerin kredi kartı kullanıyor olma olasılıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Bunun nedeni ise kredi kartlarının sağladığı kolaylıklarla açıklanabilir. Türkiye’de kredi kartı kullanımı oldukça yaygındır ve insanlar bankadan kredi çekmek yerine kredi kartı kullanmayı tercih etmektedir (Yüksel, Zengin & Kartal, 2016). Türkiye’de kredi kartı borçlularının ve kredi kartlarının kötüye kullanımının artması (Bulut & Köprülü, 2010), yoksulluk sınırının altında olanların kredi kartını yaygın olarak kullanıyor olabileceği olasılığı ile örtüşebilir.

Beklenildiği gibi gıda enflasyonunu ile yoksulluk sınırı üzerinde bulunma olasılığı ters orantılıdır. Gıdaki enflasyonun artması hanelerin yoksulluk sınırının altında olma olasılıklarını artırmaktadır. Gıda enflasyonu, tüketici sepetinde gıdanın payının fazla olduğu ülkelerde tüketicilerin harcamalarına etkilerini artıracaktır. Türkiye’de gıda ürünlerin payı diğer gelişmiş ülkelere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Gıdaya yapılacak harcamanın esnekliğinin düşük olması fiyatlarındaki değişimin hanenin tüketim kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bireylerin gelirini yaşam koşullarını iyileştirecek diğer etmenler yerine artan fiyatlara rağmen gıdaya harcamaya öncelik vermesi gıda enflasyonun yoksullaştırıcı etkisini ortaya koymaktadır (Yavuz, 2021). Enflasyonun nedeni olan birçok etmenin gıda enflasyonu içinde geçerli olması ve genel enflasyonun gıda enflasyonunu da etkiliyor olması (Yavuz, 2021), gıda enflasyonunun sebep olduğu yoksullaşma gibi olumsuz etkilerin enflasyon ile etkili mücadele ile azaltılabileceği anlamına gelmektedir.

#### 4. Sonuç

Bu çalışmada gıda enflasyonu ile yoksulluk ilişkisi Türkiye özelinde TÜİK'in Hanehalkı Bütçe Anketi kullanılarak 2016-2019 yıllarını kapsayacak şekilde yapılmıştır. Seçilen belirleyicilere göre insanların yoksulluk sınırının altında ya da üstünde olma olasılıkları hesaplanmıştır. Analizin sonucuna göre çocuk sahibi olan ailelerin yoksulluk sınırının üzerinde olma olasılığı yüksektir. Cep telefonu sayısının artması yoksulluk sınırının üzerinde bulunma olasılığını artırmaktadır. Benzer şekilde buzdolabı ve bulaşık makinesi sayısı da ve yapılan harcama yoksulluk sınırının üzerinde bulunma olasılığı ile doğru orantılıdır. Buna karşın birden fazla kişiden oluşan çekirdek aile olmayan, dışarıda yemek yemeği tercih eden ve kredi kartı kullanan bireylerin olduğu hanelerin yoksulluk sınırının altında olma olasılığı yüksektir. Ayrıca gıda enflasyonunun yükselmesi yoksulluk sınırının altında olma olasılığını güçlendiren bir başka etmendir.

Sonuçlarda ortaya konulan gıda enflasyonun etkisi ise oldukça açıktır: Gıda fiyatlarındaki artış insanların ihtiyaçlarını karşılamak için gıdaya yaptığı harcamayı artırmata bu nedenle onları yoksullaştırmaktadır. Artan fiyatlar etkisiyle gelirin azalması söz konusu olacağı için bireyler gıda dışındaki bazı temel gereksinimlerini karşılayamayacak duruma gelme riski doğabilmektedir. Mutlak anlamda yoksullaşma olması dahi gıda enflasyonu insanları görece olarak yoksullaştıkları görülecektir. Bu nedenle yoksulluk sınırının altında bulunma olasılığı gıda enflasyonu ile artmaktadır. Sonuçlar göstermektedir ki Türkiye de son yıllarda ortaya çıkan yüksek oranlı gıda enflasyonu yoksulluğu artırıcı niteliktedir.

Türkiye'de bireylerin en yaygın olarak başvurduğu ödeme yöntemini kredi kartı olması ve (Bulut & Köprülü, 2010) hanelerin kredi kartı kullanımının olması yoksulluk sınırının altında bulunma olasılığını artırması nedeniyle kredi kartı kullanımı düzenlemeleri ve politikaları üzerinde durulması gerektiği görülmektedir. Türkiye'de yoksulluk sınırının altında yaşayan insanların gıda enflasyonundan etkileniyor olması hükümetlerin özellikle gıda fiyatlarındaki değişimin ve buna neden olan faktörlerin üzerinde durmalarının yoksullukla mücadele için önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

## Kaynakça

- Aksoy M. A.ve A.İşık-Dikmelik (2008). Are Low Food Prices Pro-Poor? Net Food Buyers and Sellers in Low-Income Countries.Policy Research Working Paper No. 4642 World Bank, Washington, DC.
- Bozma, K., Bozma, G. & Güney, A. (2020). Enflasyon ve işsizliğin yoksulluk üzerindeki etkisi: Türkiye düzey-1 bölgeleri örneği. *KAÜİİBFD*, 11(22), 973-996.
- Blejer, M. I., and I. Guerrero, (1990), "The Impact of Macroeconomic Policies on Income Distribution: An Empirical Study of the Philippines," *Review of Economics and Statistics* 414-423
- Bulir, A. (2001). "Income Inequality: Does Inflation Matter?", *IMF Staff Papers* Vol. 48, No. 1
- Bulut, Y., & Köprülü, O. (2010). Credit card market and socio-economic background of card holders: A case study from turkey. *International Journal of Economic Perspectives*, 4(4), 623-633. Retrieved from <https://www.proquest.com/scholarly-journals/credit-card-market-socio-economic-background/docview/859539120/se-2?accountid=7181>
- Can, M. ( 2008). *Maliye Dergisi* Sayı 155 sf. 89-107
- Çağatay, S. ve M.Mert (2016). Yapısal Sorunlar Perspektifinden Gıda Enflasyonu, *TÜSİAD-yayınları* , T/2016,09 - 578, İstanbul.
- Cardosa, E. (1992). *Inflation and Poverty*, NBER Working Papers Series, Working Paper No. 4006
- Dağdemir, Ö. (2002) "Türkiye Ekonomisinde Yoksulluk Sorunu Ve Yoksulluğun Analizi : 1987 - 1994", C.C.Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını
- Datt, G. ve M.Ravallion (1998). "Has India's Economic Growth Become More Pro-Poor in the Wake of Economic Reforms?", *The World Bank Economic Review*, Vol. 25, No. 2, Pp. 157-189
- Deaton, A. (1989), "Rice Prices and Income Distribution in Thailand: A Non-parametric Analysis", *Economic Journal*, 99 (395), 1-37.
- De Hoyos, Rafael. E. and Denis Medvedev. (2009). "Poverty Effects of Higher Food Prices: A Global Prospective." Policy Research Working Paper No. 4887. The World Bank, Washington DC.
- Easterly, W. ve S.Fischer (2000). *Inflation and the Poor*, Policy Research Working Paper 2335, The World Bank Development Research Group Macroeconomics and Growth and International Monetary Fund
- FAO, "FAO Food Price Index", <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en>, (Erişim tarihi: Agustos 2021).
- Ferreira, F. H. G., ,P. G. Leite ve J.A. Litchfield (2001). "The Rise and Fall of Brazilian Inequality: 1981-2004", *Macroeconomics Dynamics*, 12 (2), 199-230.
- Galli, R, ve Hoeven, R (2001). " Is inflation bad for income inequality: The importance of the initial rate of inflation", *Employment Paper*, 29.
- Glen, S. (2017), "Multinomial Logistic Regression: Definition and Examples" From *StatisticsHowTo.com: Elementary Statistics for the rest of us!* <https://www.statisticshowto.com/multinomial-logistic-regression/>
- Ivanic, M. ve W. Martin (2008), "Implications of higher global food prices for poverty in low-income countries", *Agricultural Economics* 39, supplement 405-416.



- Mbegalo, T. ve X. Yu (2016). *The Impact of Food Prices on Household Welfare, and Poverty in Rural Tanzania*, Courant Research Centre 'Poverty, Equity and Growth in Developing and Transition Countries', University of Göttingen, Discussion Papers, No. 216.
- Monnin, P. (2014). *Inflation and Income Inequality in Developed Economies*, CEP (Council on Economic Policies) Working Paper 2014/1.
- Romer, C.D. ve D.H. Romer (1998) "Monetary Policy and the Well-Being of the Poor." NBER Working Paper 6793.
- Saatçi, E., & Akpınar, E. (2007). *Assessing poverty and related factors in Turkey*. *Croatian medical journal*, 48(5), 628-635.
- Shrestha, B. Ve S. K. Chaudhary (2012) "The Impact of Food Inflation on Poverty in Nepal", *NRB Economic Review*,
- StataCorp. (2019). *Stata Statistical Software: Release 16*. College Station, TX: StataCorp LLC.
- Sturdivant, R., Lemeshow, S. and Hosmer, D., (2013). *Applied Logistic Regression*. 3rd ed. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, pp.269-283.
- TÜİK (2012) , *İstatistik Göstergeler Statistical Indicators 1923-2011* , Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 3890, ISBN 978-975-19-5571-5, Ankara (erişim tarihi: 10.04.2021)
- TÜİK, (2021a), *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması*. Sayı 37404 (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020-374049>) (20.07.2021)
- TÜİK (2021b) *Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri, 2010-2019* <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sustainable-Development-Indicators-2010-2019-37194> (15.07.2021)
- TÜİK (2021c) *İstatistik veri portalı* <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Enflasyon-ve-Fiyat-106>
- Vu, L. ve P. Glewwe, (2011). "Impacts of Rising Food Prices on Poverty and Welfare in Vietnam", *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 36 ( 1), 14-27.
- Walsh, J. P. and Jiangyan Yu (2012) "Inflation and Income Inequality: Is Food Inflation Different? ", *IMF Working Paper*, WP/12/147
- Yavuz, F. (2021). "Türkiye'de Gıda Enflasyonu Tarladan Çatala Sorunların Bır Göstergesi", *SETA (Siyaset, Ekonomi Ve Toplum Araştırmaları Vakfı) Yayınları* 185, İstanbul
- Yıldırım, Ali Ekber (2021). *Dünya gıda fiyatlarındaki artışın Türkiye'ye yansımaları* 3 Şubat 2021
- Yıldız, Barış. (2016). *Enformasyon Yoksulluğu: Yeni İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması*.
- Yüksel, S., Zengin, S., & Kartal, M. (2016). *Identifying the Macroeconomic Factors Influencing Credit Card Usage in Turkey by Using MARS Method*. *China-USA Business Review*, 15(12). doi: 10.17265/1537-1514/2016.12.003
- <https://www.dunya.com/kose-yazisi/dunya-gida-fiyatlarindaki-artisin-turkiyeye-yansimasi/609499>